

Diplomová práce

2017

Bc. Klára Číkotová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Současné saúdsko-iránské vztahy v médiích:

Případová studie Hadždž 2015

Bc. Klára Číkotová

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra blízkovýchodních studií

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Blízkovýchodní studia

Diplomová práce

Současné saúdsko-iránské vztahy v médiích:

Případová studie Hadždž 2015

Bc. Klára Číkotová

Vedoucí práce:

Mgr. Veronika Sobotková, Ph.D.

Katedra Blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, květen 2017

Ráda bych touto cestou poděkovala své vedoucí práce paní Mgr. Veronice Sobotkové, Ph.D. za její čas a rady, které mi poskytla.

Obsah:

1. Úvod.....	1
2. Stručný moderní vývoj saúdsko-iránských vztahů	6
2.1 Změna po vzniku Íránské islámské republiky.....	7
2.2 Války v Zálivu.....	9
2.3 Vývoj od devadesátých let až do Arabského jara	10
2.4 Vztahy po Arabském jaru.....	13
3. Hadždž	15
3.1 Moderní historie hadždží.....	16
4. Hadždž 2015 z pohledu mezinárodního tisku.....	20
5. Hadždž 2015 z pohledu Saúdské Arábie	28
5.1. Hadždž podle Saudi Gazette	29
5.1.1 Vymazání informací	30
5.1.2 Vyhývání se tématu	33
5.1.3 Letmé zmínky o hadždži	35
5.2. Hadždž podle Arab News.....	38
5.2.1 Popis incidentu	40
5.2.2 Publikování reakcí ostatních států	45
5.2.3 Snaha o vlastní obhajobu.....	46
5.2.4 Aktualizace informací ohledně incidentu v Miná	47
5.3 Proti-iránský postoj	50
5.3.1 Saudi Gazette.....	51
5.3.2 Arab News	53
6. Hadždž 2015 z pohledu PressTV	54
6.1 Kritika Saúdské Arábie	59
6.2 Myšlenka společné správy hadždže	64
6.3 Kritika spojená s konfliktem v Jemenu.....	66
6.4 Oživování vzpomínky na hadždž 2015	67
7. Srovnání a analýza	70
8. Závěr	80
9. Seznam použité literatury a pramenů.....	83
9.1 Internetové zdroje.....	84
10. Resumé.....	99

1. Úvod

Základním pilířem světové politiky jsou vzájemné vztahy mezi jednotlivými státy, které jsou schopny ovlivňovat mezinárodní dění ve světě. Na jejich základech a na základě znalosti historie daných států můžeme být schopni předvídat, případně i předcházet, možným budoucím střetům. V dnešní době, kdy je pohled celého světa zaměřen na Blízký východ, je o to více důležité tomuto tématu věnovat pozornost. Jakákoliv rivalita či otevřené nepřátelství může ovlivnit dění v tomto regionu.

Saúdská Arábie a Írán zde stojí proti sobě jako soupeři. Jejich vzájemný vztah je nestálý, s neustálými změnami, ale je důležitý pro udržení stability v regionu. Jejich vztah ovlivňuje dění v Zálivu. Za dlouhou dobu si v regionu vybudovaly důležitou pozici, jelikož vévodí žebříčku v produkci ropy v rámci organizace OPEC. To znamená, že případné vyostřené nepřátelství může mít vliv jak energetiku a ekonomiku, tak i na bezpečnost celého regionu. Proto není divu, že je snaha o jakýsi vyrovnaný stav, který je udržován především díky jejich vzájemné podezřívavosti.¹

Obě dvě země sami sebe prezentují jako islámské vůdce. Jejich vztah prošel největší změnou po Íránské islámské revoluci v roce 1979, kdy Saúdská Arábie pocítila největší ohrožení své moci, prostřednictvím Chomejního antimonarchické ideologie. V tomto okamžiku je zakořeněná nejsilnější nedůvěřivost saúdské vládnoucí rodiny vůči Íránu. Situace je také velice ovlivňována politikou Spojených států, které mají na Blízkém východě vlastní zájmy, zejména co se týče ropy, a podle toho udržují svá spojení, především právě se Saúdskou Arábií.²

Tato práce si klade za cíl vytvořit mediální obraz hadždže v roce 2015, jednak z hlediska saúdského a íránského tisku, tak i s krátkým porovnáním náhledu mezinárodních novin na tuto problematiku. Jak bylo řečeno, vztah Saúdské Arábie a Íránu je velice komplikovaný, proto je také základní hypotézou teze, že se tento jejich politický vztah bude odrážet i v obraze mediálním, neboť každý stát vždy argumentuje ve svůj prospěch, aby to nepoškodilo jeho politiku a vystupování ve světě. Žijeme v globálním světě, na každou mezinárodní událost existuje mnoho pohledů a názorů.

¹ BERÁNEK, O. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností*. s. 172 – 173.

² WEHREY, F. [et al.]. *Saudi-Iranian relations since the fall of Saddam: rivalry, cooperation, and implications for U.S. policy*. s. 28 – 39.

Zvláště hovoříme-li o dvou rivalitních státech jako je Saúdská Arábie a Írán. Můžeme tedy očekávat, že jejich výklady určitých událostí budou diametrálně odlišné. Proto se práce zaměřuje na porovnávání úhlů pohledů předkládaným tiskem, na jedné straně saúdským a na druhé íránským. Celá práce by měla zhodnotit, kde jednotlivé strany kladou důraz a co naopak zcela zamlčují, což může přispět k dalšímu zhodnocení jejich vztahů.

Novináři v Saúdské Arábii musí často čelit zastrašování a výhrůzkám ze strany režimu a případnému pronásledování, pokud napíšou článek, který by byl následně saúdskými autoritami označen jako nežádoucí. Existuje celkově deset denních tisků vycházejících v království a všechny jsou v rukách královské rodiny, která tak ovládá veškerý tisk a rádiová vysílání v zemi.³ Saúdská Arábie má jednu z nejpřísnějších kontrol médií, což veřejně přiznává. K velmi striktnímu filtrování informací dochází zejména na internetu,⁴ kde se tiskové právo vztahuje i na veškeré publikování prostřednictvím internetu. Je zakázáno zpochybňovat režim či královskou rodinu nebo kritizovat principy islámu. Také je znemožněno vysílání soukromým stanicím na území království. Práce ministra kultury a informací zahrnuje právě i dohlížení na televizní a rádiové vysílání.⁵

Podobná situace vládne i v Íránu, kde je vydáváno dvacet denních tisků, které hlásají pouze oficiální náboženské a politické stanovisko, neboť vláda má rozhodující postavení nad všemi domácími médii. Tedy nad veškerým tiskem, televizními kanály i rádiovým vysíláním. Všechna tato média zaštiťuje "The Islamic Republic News Agency", včetně internetových médií, která pod ní také spadají.⁶

První kapitola tedy bude věnována stručně základnímu historickému vývoji mezinárodních vztahů obou států od Íránské islámské revoluce. Poté bude následovat rychlý přehled hadždží, během kterých se udály smrtelné nehody. Naváže na to samotná událost hadždže roku 2015 nejprve se stručným přehledem události ze strany mezinárodního tisku a následovat bude pohled ze strany saúdských médií, tedy Saudi Gazette a Arab News. Práci bude uzavírat náhled íránského PressTV na celý incident.

³ KARLEKAR, D. K.; MARCHANT, E. [et al.]. *Freedom of the Press 2007: A Global Survey of Media Independence*. s. 263.

⁴ Saudi Arabia country profile. *BBC News*.

⁵ Saudi Arabia profile – Media. *BBC News*.

⁶ KARLEKAR, D. K.; MARCHANT, E. [et al.]. *Freedom of the Press 2007: A Global Survey of Media Independence*. s. 166.

Metodologie:

Tato diplomová práce bude z větší části postavena na komparaci mediálního obrazu saúdského a iránského tisku.

Za iránskou stranu jsem vybrala zpravodajskou síť PressTV, která vysílá i píše v anglickém jazyce a má své reportéry stabilně působící v zahraničí.⁷ Zdroje financí pro tuto stránku pocházejí od iránské vlády.⁸ Jeho působení začalo až v roce 2007 s cílem vyrovnat se kanálům jako je BBC, CNN nebo Al Džazíra. Tematicky je zaměřen na Blízký východ a Spojené státy. Bývalý prezident Mahmúd Ahmadínežád na začátku jejího působení řekl: „*Ihned vysílat pravdu, poskytnout přesné analýzy a odhalit propagandistické sítě nepřátel patří mezi naše povinnosti.*“⁹ Veškeré zprávy musí podléhat oficiální státní ideologii.¹⁰

Saúdskou Arábii bude reprezentovat Saudi Gazette. Jde o jedny z největších a nejrozšířenějších novin v království,¹¹ které byly založeny v roce 1976 v Džiddě. Zaměřují se na politiku, ekonomiku, sport především v království a na Blízkém Východě.¹²

Z důvodu vymazání většiny článků z archivu Saudi Gazette za měsíc září 2015, ve kterém se konala hadždž, jež je předmětem zájmu této práce, jsem byla nucena za saúdskou stranu přibrat ještě noviny Arab News, abych získala požadovaný saúdský pohled na incident během hadždže. Arab News byly prvními novinami v království, které produkovaly články v anglickém jazyce, a tedy úplně první zprostředkovaný saúdský pohled mezinárodně dostupný. Byly založeny roku 1975 a staly se populárními zejména mezi zahraničními pracovníky v Saúdské Arábii, ale nejen mezi nimi. Zvláště vzrostl v poslední době zájem o jejich internetovou verzi, která má statisíce denních připojení. Tematicky se zaměřují nejen na Blízký východ, ale i na celý svět. Existují pod společností Saudi Research & Publishing Company (SRPC), která spadá pod společnost Saudi Research & Marketing Group (SRMG). SRPC jinak vlastní dalších

⁷ About us. *PressTV*.

⁸ PLUNKETT, J. Press TV can say it tells the full story, rules ad watchdog. *The Guardian*.

⁹ FATHI, N. Iran expands role in media, via satellite and in English. *The New York Times*.

¹⁰ Iran profile – media. *BBC News*.

¹¹ Saudi Gazette. *Eye Of Riyadh*.

¹² Saudi Gazette. *Crunchbase*.

šest denních tisků.¹³ Prezidentem již zmiňované Saudi Research & Marketing Group je princ Bader bin Abdulláh bin Mohammed bin Farhán Ál Saúd.¹⁴

Zkoumaným tématem je hadždž roku 2015 a analýza se věnuje především období měsíců září a října 2015. Za toto období jsou zde uvedené veškeré informace, které tisk o hadždži podával. Nejvíce se soustřeďuji na články vydané po 24. září roku 2015, tedy den srážky poutníků, ale několika náhledy se práce vrací zpět před začátek hadždže, kvůli dokumentaci článků Saudi Gazette, které nebyly vymazány. Jsou zde vybrány i články Saudi Gazette a PressTV, které následují po tomto časovém úseku až do následující hadždže roku 2016, které se vrací k uplynulým událostem. Kvůli pohledu třetí nezúčastněné strany jsem zařadila i několik článků mezinárodního tisku.

Pro výzkum této problematiky jsem zvolila kvantitativní metodu založenou na komparaci článků věnovaných incidentu hadždže 2015. Primárně se práce bude soustředit na popis události z různých pohledů a následná vzájemná obvinění.

Hlavní hypotézou je myšlenka, že Saúdská Arábie bude popírat vlastní vinu na celé události a články Saudi Gazette se budou snažit celé záležitosti spíše vyhýbat. Pravý opak předpokládám u zpráv PressTV, které se budou neustále k tomuto tématu vracet a využívat tento incident k mezinárodní kritice saúdské vlády. Především budou napadat její úlohu "strážce dvou svatých mešit".

Dalším předpokladem je, že saúdský tisk nebude příliš informovat o průběhu události, jejím vzniku a následném řešení. Článků tedy bude méně, budou obsahovat spíše irelevantní informace a bude snaha odvést pozornost jiným směrem. Na druhé straně od íránské PressTV očekávám silně proti-saúdský nádech všech článků, které budou zveličovat situaci a klást důraz na vinu saúdské královské rodiny.

Jako poslední úsudek jsem zvolila hypotézu, že po tomto incidentu v íránském tisku rapidně vzroste počet článků zmiňujících v jakémkoli kontextu Saúdskou Arábii v porovnání s měsícem předcházejícím hadždži 2015. Přesně opačný předpoklad byl očekáván ze Saudi Gazette, která by se zmínila o Íránu spíše vyhýbala. Uspořádání internetových stránek íránského PressTV však znemožnilo tento výzkum, neboť zde nešel vyhledat celkový počet všech článků za jednotlivý měsíc. Tedy nebylo možné

¹³ About Us. *Arab News*.

¹⁴ Board Of Directors. *Saudi Research & Marketing Group*.

počet článků obsahující zmínky o Saúdské Arábii porovnat se zbývajících zprávami za jednotlivé měsíce.

Výzkum je založen na mediálním průzkumu vybrané anglické verze saúdského a íránského tisku a na literatuře jako sekundárním zdroji.

2. Stručný moderní vývoj saúdsko-iránských vztahů

Saúdská Arábie se soustředí ve své politice především na tři základní body: „národní bezpečnost, hegemonii nad Arabským poloostrovem a vůdčí postavení v islámském světě.“¹⁵ Království stojí na základech wahhábistického výkladu islámu, který měl od počátku nepřátelský postoj k šíitskému islámu. V tom můžeme vidět jeden z faktorů ovlivňující vzájemné vztahy mezi Saúdskou Arábií a Íránem.¹⁶ Írán totiž tvrdí, že oproti Wahhábovým doktrínám je šíitský islám praktičtější a nezpůsobuje výraznou radikalizaci ve světě.¹⁷

Pro Saúdskou Arábii jsou hlavním partnerem Spojené státy americké. Jsou pro království důležité zejména v oblasti bezpečnosti, neboť Saúdská Arábie by se v případě přímého ohrožení sama nedokázala ubránit. Z toho důvodu vytváří jakési závislé spojení. Jde o oboustranně výhodné partnerství. Za svou ochranu poskytuje království Spojeným státům záruku svého ropného bohatství. Z toho důvodu se pro ně Saúdská Arábie stala klíčovým partnerem na Blízkém východě. Například prezident Roosevelt prohlásil království a jeho ochranu za „národní zájem“. Ovšem vztahu Saúdské Arábie s Íránem spojenectví se Spojenými státy moc neprospívá, neboť pro Írán se Amerika po roce 1979 stala hlavním nepřítelem. Ovšem pro stabilní Blízký východ je saúdskou prioritou snaha udržet vztah s oběma zeměmi.¹⁸

Vztah mezi Saúdskou Arábií a Íránem určuje stabilitu Blízkého východu už jen z toho důvodu, že jsou oba hlavními producenty ropy v organizaci OPEC. Proto jejich vzájemný vztah může snadněji ovlivnit dění v regionu, než vztahy mezi jinými zálibovými státy. Chvilé strategického partnerství se střídají s občasným přerušením diplomatických vztahů. Jeden druhému ale nikdy zcela nedůvěřují. V období iránské monarchie obě země udržovaly jakýsi vyrovnaný vztah. Když se Spojené státy rozhodly svou politiku zaměřit na Blízký východ a najít zde stát vhodný ke spolupráci, ukázalo se, že se Írán i Saúdská Arábie snaží využít angažovanost Ameriky v regionu pro svůj vlastní účel, aby si vydobily dominantní postavení v rámci Blízkého východu.¹⁹ Tento souboj o vedoucí postavení pokračoval a pokračuje dále i bez soupeření o americkou

¹⁵ BERÁNEK, O. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností*. s. 155.

¹⁶ JONES, T. Saudi-Shi'ite Political Relations in the Kingdom. *The Kingdom of Saudi Arabia, 1979-2009: Evolution of a Pivotal State* s. 44.

¹⁷ KEYNOUSH, B. *Saudi Arabia and Iran: Friend or Foes?*. s. 22.

¹⁸ BERÁNEK, O. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností*. s. 155 - 178.

¹⁹ BERÁNEK, O. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností*. s. 172 - 173.

podporu. Oba státy si vzájemně konkurují jak vzhledem k islámské pozici, tak i v pozici ohledně ropy.²⁰ Vzájemné vztahy pak ovlivňuje především americká politika v regionu, změny ve vedení států a konflikty na Blízkém východě.²¹

2.1 Změna po vzniku Íránské islámské republiky

Jejich vztah dostal rozměr náboženského soupeření hlavně s rokem 1979, kdy v Íránu proběhla islámská revoluce, v čele s ajatolláhem Chomejním a jeho myšlenkou exportu revoluce. „*Všichni muslimové tvoří jednotný národ a vláda Islámské republiky Írán má povinnost formulovat svoji politiku s ohledem na sloučení všech muslimů. Musí se neustále snažit dosáhnout politické, ekonomické i kulturní jednoty islámského světa.*“ Tato slova obsahuje íránská ústava.²² Jeho cílem bylo ideologické myšlenky revoluce rozšířit do okolních zálivových států, neboť tvrdil, že „*islám popřel legitimitu monarchické vlády.*“²³ Chomejní také prosazoval ideu, že by Blízký východ měl nadále fungovat bez škodlivých amerických vlivů.²⁴

Saúdská vláda byla v nejisté situaci po odstranění šáhovy monarchie, se kterou měla celkem dobré vztahy. Samozřejmě se také bála rozšíření myšlenek revoluce v regionu.²⁵ V prvních chvílích však následovala svoji pragmatickou politiku a snažila se pokračovat ve své spolupráci s Íránem. Král Chálid „*poblahopřál Chomejnímu k vítězství revoluce a vyjádřil svou spokojenost, že íránská republika spočívá na pevných islámských základech.*“ Spolupráce ze začátku vypadala nadějně díky teprve se vytvářejícím základům republiky, kvůli kterým byla počáteční rétorika mírnější. Později však začala íránská vláda kritizovat spolupráci mezi Saúdskou Arábií a Spojenými státy.²⁶

Chomejní vystupňoval svůj kritický postoj do té míry, že saúdskou vládu označil jako „*loutky Západu.*“ Saúdská Arábie dlouho nečekala a zahájila vlastní útok na íránský režim, který obvinila, že je „*zástupce satana a zkorumpovaná banda*

²⁰ BERÁNEK, O. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností.* s. 178.

²¹ WEHREY, F. [et al.]. *Saudi-Iranian relations since the fall of Saddam: rivalry, cooperation, and implications for U.S. policy.* s. 12.

²² BERÁNEK, O. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností.* s. 173.

²³ HINNEBUSCH, R. *The international politics of the Middle East.* s. 195.

²⁴ KEYNOUSH, B. *Saudi Arabia and Iran: Friend or Foes?.* s. 10.

²⁵ BOUČEK, J. *Saúdská Arábie: Stručná historie států.* s. 105.

²⁶ BERÁNEK, O. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností.* s. 174

zloděju.“²⁷ Také začala financovat tisk anti-šíitských a anti-íránských publikací, aby podtrhla sektářský rozdíl mezi sunnou a šíiíou ve snaze zabránit většímu šíření revolučních myšlenek do okolních států.²⁸

Íránská islámská revoluce ovlivnila také dění v Saúdské Arábii, především ve Východní provincii, kde žije velká část saúdského šíitského obyvatelstva.²⁹ Jedná se o nejpočetnější menšinu v zemi, která čítá okolo dvou milionů. Ovšem je to také utlačovaná skupina, často znevýhodňovaná oproti ostatním obyvatelům, přestože se nachází na území bohatém na ropu. Odpor vůči nim často býval podpořen saúdskou vládou.³⁰ Právě u saúdských šíitů v roce 1979 došlo k pracovním demonstracím, vyvolávala se podpora ajatolláhu Chomejního a kritika padala především na saúdskou spolupráci se Spojenými státy. Jednalo se o částečnou politizaci šíitského svátku ášúrá, který je jinak v Saúdské Arábii zakázaný.³¹ Hněv byl namířen proti královské rodině, která byla akcí zaskočena, ale bezpečnostní síly tyto protesty tvrdě potlačily.³² Korunnímu princi Fahdovi byla zaslána petice, ve které šíitská menšina požadovala zlepšení své ekonomické, sociální i náboženské situace v království. Nic z toho se však neuskutečnilo a saúdská vláda raději ještě „zakázala dovoz šíitské náboženské literatury.“³³

Ve stejnou dobu jako nepokoje ve Východní provincii dal veřejně najevo svůj nesouhlas se saúdskou politikou i Džuhajmán al-Utajbí, který společně se svými stoupenci obsadil Velkou mešitu v Mekce. Silně kritizoval saúdskou královskou rodinu, obvinil ji z korupce a vyzýval k povstání. Obvinění padala i na duchovní autority. Celou situaci se podařilo dostat pod kontrolu až za pomoci jordánských a francouzských jednotek. Celkem 63 účastníků bylo popraveno a označeno za odpadlíky.³⁴ Celý tento incident dovoloval Íránu napadat důvěryhodnost královského titulu „*legitimního ochránce svatých míst a islámu obecně*“. V reakci na tuto událost a na Íránskou

²⁷ AARTS, P; DUIJNE van J. Saudi Arabia and Iran: Less Antagonism, More Pragmatism. *The Kingdom of Saudi Arabia, 1979-2009: Evolution of a Pivotal State*. s. 62.

²⁸ WEHREY, F. [et al.]. Saudi-Iranian relations since the fall of Saddam: rivalry, cooperation, and implications for U.S. policy. s. 14.

²⁹ BOUČEK, J. *Saúdská Arábie: Stručná historie států*. s. 100.

³⁰ JONES, T. Saudi-Shi'ite Political Relations in the Kingdom. *The Kingdom of Saudi Arabia, 1979-2009: Evolution of a Pivotal State* s. 44.

³¹ BOUČEK, J. *Saúdská Arábie: Stručná historie států*. s. 100 – 101.

³² JONES, T. Saudi-Shi'ite Political Relations in the Kingdom. *The Kingdom of Saudi Arabia, 1979-2009: Evolution of a Pivotal State* s. 44.

³³ BOUČEK, J. *Saúdská Arábie: Stručná historie států*. s. 100 – 101.

³⁴ BOUČEK, J. *Saúdská Arábie: Stručná historie států*. s. 100 – 101.

islámskou revoluci král Fahd později omezil svůj titul pouze na „*ochránce dvou svatých míst v Mekce a Medíně*“.³⁵

2.2 Války v Zálivu

Írán ještě vystupňoval svoji rétoriku vůči království během irácko-iránské války, kdy „*obvinil režim Ál Saúdů z odpadlictví od islámu a zaprodanosti Západu.*“ Během této války Saúdská Arábie začala finančně podporovat Irák, ale pouze neoficiálně,³⁶ neboť se snažila vyhnout přímé vojenské konfrontaci s Íránem.³⁷ Tajně zřejmě doufala, že válka a případná prohra Íránu by mohla změnit agresivní režim. Později království přispělo větší pomocí Iráku, kterému Írán zablokoval přístavy, ještě vlastním ropovodem a používáním vlastních přístavů v Rudém moři. Na tuto situaci Írán reagoval bombardováním saúdských tankerů a ropovodů.³⁸ Ajatolláh Chomejní také tvrdil, že za útokem Iráku na Írán stála Saúdská Arábie společně se Spojenými státy.³⁹

Roku 1982 došlo k šíitským nepokojům v Bahrajnu, kde se pokusili svrhnout monarchickou vládu. Mezi vzbouřenci se našli i saúdští občané. Rozšířily se mimo jiné i zprávy, že podobný pokus měl proběhnout následně i v Saúdské Arábii ve Východní provincii. Údajně měl být do této akce zapojen i Írán.⁴⁰

Během první zálivové války vznikla Rada spolupráce v Zálivu (GCC), která odsoudila Írán jako „*hlavní zdroj ohrožení stability členských států GCC.*“ Jakmile však byla zřejmá prohra Iráku, otočila Saúdská Arábie svoji politiku a začala vyjednávání s iránskou vládou, neboť bylo jasné, že by Íránu v případné válce nebyla schopna čelit. Íránsko-irácká válka Írán natolik oslabila, že nebyl nadále schopen pokračovat ve vývozu svých revolucionářských myšlenek tak, jako dříve.⁴¹

³⁵ AARTS, P; DUIJNE van J. Saudi Arabia and Iran: Less Antagonism, More Pragmatism. *The Kingdom of Saudi Arabia, 1979-2009: Evolution of a Pivotal State.* s. 62.

³⁶ BERÁNEK, O. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností.* s. 174 – 175.

³⁷ BOUČEK, J. *Saúdská Arábie: Stručná historie států.* s. 101.

³⁸ BERÁNEK, O. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností.* s. 174 – 175.

³⁹ KEYNOUSH, B. Saudi Arabia and Iran: Friend or Foes?. s. 10.

⁴⁰ BOUČEK, J. *Saúdská Arábie: Stručná historie států.* s. 102.

⁴¹ BERÁNEK, O. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností.* s. 175 - 176.

Své revoluční myšlenky Írán šířil prostřednictvím šiitských učenců po světě a také podporoval některé revoluční zahraniční skupiny jako „*Nejvyšší shromáždění islámské revoluce v Iráku a Islámské osvobozené hnutí v Bahrajnu*.“⁴²

Ajatolláh Chomejní také vyzval k jednotě muslimského národa a tedy i k společné správě svatých míst.⁴³ Proto se Írán pokoušel šířit své myšlenky i prostřednictvím hadždže a tak zde v 80. letech docházelo ke střetům, které vyvrcholily srážkou Íránských poutníků se saúdskými bezpečnostními silami,⁴⁴ o kterých bude více řečeno v následující kapitole. Po vyjádření pochybností Íránu nad saúdským patronátem svatých míst a islámu obecně, oba státy v roce 1988 přerušily diplomatické vztahy.⁴⁵

Írán se potýkal s velkými ekonomickými potížemi, inflací a nezaměstnaností. Proto se prezident Rafsandžání snažil situaci řešit prostřednictvím zlepšování vztahů s okolními státy.⁴⁶ K normalizaci diplomatických vztahů se Saúdskou Arábií přispěla také irácká invaze do Kuvajtu v roce 1990,⁴⁷ během které zůstal Írán neutrální.⁴⁸ Obě země navázaly diplomatický vztah v roce 1991 ohledně dohod o hadždži, kdy Írán souhlasil, že nebude vyvolávat nepokoje.⁴⁹ Prezident Rafsandžání přijal pozvání do Saúdské Arábie a požádal o zvýšení cen ropy, aby se stát lépe vzpamatoval po ničivé irácko-iránské válce.⁵⁰ Politickému sblížení pomohla také otázka Iráku. Pro obě země představoval bezpečnostní riziko,⁵¹ ale měl také jakousi vyvažující funkci mezi oběma státy.⁵²

2.3 Vývoj od devadesátých let až do Arabského jara

V roce 1993 král Fahd odmítl pozvání do Teheránu, což mělo za následek radikalizaci iránské strany, která se projevila stejný rok během hadždže, kde došlo

⁴² HINNEBUSCH, R. *The international politics of the Middle East*. s. 194.

⁴³ KEYNOUSH, B. *Saudi Arabia and Iran: Friend or Foes?*. s. 109.

⁴⁴ BOUČEK, J. *Saúdská Arábie: Stručná historie států*. s. 105.

⁴⁵ JAHNER, A. Saudi Arabia and Iran: The Struggle for Power and Influence in the Gulf. *International Affairs Review*. s. 41.

⁴⁶ JAHNER, A. Saudi Arabia and Iran: The Struggle for Power and Influence in the Gulf. *International Affairs Review*. s. 42.

⁴⁷ BERÁNEK, O. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností*. s. 175 - 176.

⁴⁸ GHEISSARI, A. *Contemporary Iran: Economy, Society, Politics*. s. 332.

⁴⁹ BERÁNEK, O. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností*. s. 176.

⁵⁰ KEYNOUSH, B. *Saudi Arabia and Iran: Friend or Foes?*. s. 131.

⁵¹ BERÁNEK, O. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností*. s. 177.

⁵² DOWNS, K. A Theoretical Analysis of the Saudi-Iranian Rivalry in Bahrain. *Journal of Politics & International Studies*. s. 206.

k demonstrativním proti-saúdským náladám několika poutníků. Jejich následkem zemřelo jedenáct lidí.⁵³ Írán byl také podezřelý z několika teroristických útoků v Saúdské Arábii, jako například roku 1996 bombardování v al-Chubaru, ale svou vinu popíral.⁵⁴

Vztahy se začaly postupně zlepšovat už za prezidenta Rafsandžáního,⁵⁵ ale k zásadnímu oteplení vztahů došlo po nástupu na trůn krále Abdalláha a změně prezidenta Mohammada Chátamího v Íránu, kdy oba navázali na již předchozí snahy o větší pragmatismus a snahy vyhnout se konfrontacím.⁵⁶ Přispělo k tomu silné postavení saúdského krále, který se příliš neupínal ke Spojeným státům a více se zaměřoval na domácí politiku. Jejich vztah se natolik zlepšil, že došlo i na vzájemné objetí roku 1997 během schůze Organizace islámské konference.⁵⁷ Pragmatizace íránské politiky měla za následek větší sblížování s okolními státy, nejen se Saúdskou Arábií, se kterou měla nová íránská vláda snahu navázat užší vztah.⁵⁸ Dokonce by se dalo hovořit i o začínajícím sblížování Íránu se Spojenými státy.⁵⁹

V roce 1998 proběhly dohody mezi Saúdskou Arábií a Íránem ohledně bezpečnosti a cen ropy, kdy do Rijádu na oficiální návštěvu přiletěl prezident Chátamí. Došlo i k dalším dohodám ohledně hospodářství, kultury, obchodu, vědy a techniky. Obě země také hledaly společné řešení nezaměstnanosti, rozvíjení průmyslu a investic do sportu a cestování. V roce 2000 zahájila Saúdská Arábie podporu íránských investic v zemi, když zjednodušila víza pro íránské podniky. O rok později došlo k dalším dohodám ohledně bezpečnosti, které se týkaly pašování drog, kriminality a bezpečnosti hranic. Obě země tak potvrdily snahy o větší stabilitu Blízkého východu.⁶⁰ Na znamení dobrých vztahů Írán vydal v roce 2002 Saúdské Arábii několik jejích občanů, kteří byli podezřelí ze spojení s al-Qá'idou.⁶¹

⁵³ KEYNOUSH, B. *Saudi Arabia and Iran: Friend or Foes?*. s. 134.

⁵⁴ BERÁNEK, O. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností*. s. 177.

⁵⁵ DOWNS, K. A Theoretical Analysis of the Saudi-Iranian Rivalry in Bahrain. *Journal of Politics & International Studies*. s. 208.

⁵⁶ AARTS, P; DUIJNE van J. Saudi Arabia and Iran: Less Antagonism, More Pragmatism. *The Kingdom of Saudi Arabia, 1979-2009: Evolution of a Pivotal State*. s. 63.

⁵⁷ BERÁNEK, O. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností*. s. 176.

⁵⁸ GHEISSARI, A. *Contemporary Iran: Economy, Society, Politics*. s. 326 – 327.

⁵⁹ DOWNS, K. A Theoretical Analysis of the Saudi-Iranian Rivalry in Bahrain. *Journal of Politics & International Studies*. s. 208.

⁶⁰ KEYNOUSH, B. *Saudi Arabia and Iran: Friend or Foes?*. s. 144, 150.

⁶¹ BERÁNEK, O. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností*. s. 177.

Společně oba státy odsoudily americkou invazi do Iráku v roce 2003 a vyzývaly k rychlému vyřešení situace. Prezident Chátámí opět navštívil Saúdskou Arábii, aby představitelé společně konzultovali situaci Iráku a společně odmítli americké vysvětlení, že šlo o „šíření demokracie.“⁶² Avšak po odstranění Saddámového režimu opět vzrostlo napětí mezi královstvím a islámskou republikou, neboť Írán měl snahu posílit svůj vliv v regionu.⁶³

Změnou iráckého režimu se vychýlila rovnováha sil a Blízký východ si začal více všímat amerického působení v regionu.⁶⁴ Později, po zvolení iráckého prezidenta Mahmúda Ahmadínežáda v roce 2005, postupně vztahy začaly více zamrzat. Saúdský král mu sice poblahopřál k vítězství, ale saúdský tisk se stavěl k této změně negativně. Očekávalo se prohloubení napětí mezi státy.⁶⁵ Saúdské vládě dělal obavy také vzrůstající radikalismus v regionu.⁶⁶

Přestože se často upozorňuje na sektářské rozdíly a rivalitu mezi sunnou a šíi, během vlády Ahmadínežáda Írán nevystupoval s touto myšlenkou. Obě země se soustředovaly na udržení slabého Iráku a na stabilitu v regionu.⁶⁷ Ahmadínežádova politika se také setkala s příznivými ohlasy, zejména ohledně vzdorování Spojeným státům a proti-izraelské rétorice. Zde byl vidět *rozpor mezi pro-americkými monarchickými vládami a jejími proti-americky smýšlejícím obyvatelstvem*. Právě v rétorice spočívá velký rozdíl mezi Saúdskou Arábií a Íránem, který ve svých projevech nemá žádné omezení a plně toho využívá.⁶⁸

Ahmadínežádova politika se velmi odklonila od svého předchůdce a nabrala spíše více nacionalistický směr. Proto se Saúdská Arábie příliš nesnažila potlačovat anti-šíitské projevy ve své zemi, především u vydávaných fatew.⁶⁹ Napětí také vyvolával

⁶² KEYNOUSH, B. *Saudi Arabia and Iran: Friend or Foes?*. s. 157 – 158.

⁶³ JAHNER, A. Saudi Arabia and Iran: The Struggle for Power and Influence in the Gulf. *International Affairs Review*. s. 44.

⁶⁴ WEHREY, F. [et al.]. Saudi-Iranian relations since the fall of Saddam: rivalry, cooperation, and implications for U.S. policy. s. 1.

⁶⁵ BERÁNEK, O. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností*. s. 178 – 179.

⁶⁶ JOFFE, G. Saudi Arabia: Victim or Hegemon?. *The Kingdom of Saudi Arabia, 1979-2009: Evolution of a Pivotal State*. s. 61.

⁶⁷ AARTS, P; DUIJNE van J. Saudi Arabia and Iran: Less Antagonism, More Pragmatism. *The Kingdom of Saudi Arabia, 1979-2009: Evolution of a Pivotal State*. s. 63.

⁶⁸ DOWNS, K. A Theoretical Analysis of the Saudi-Iranian Rivalry in Bahrain. *Journal of Politics & International Studies*. s. 209.

⁶⁹ WEHREY, F. [et al.]. Saudi-Iranian relations since the fall of Saddam: rivalry, cooperation, and implications for U.S. policy. s. 21, 27.

iránský jaderný program, kterého se saúdská vláda obávala, neboť v případě konfrontace by byl Írán schopný zasáhnout cíle v království.⁷⁰ Navíc také bylo vyloučené, že by saúdská vláda mohla začít vlastní jaderný program vzhledem k partnerství se Spojenými státy.⁷¹ Přesto se však snažila zastávat roli prostředníka mezi iránsko-americkým vyjednáváním.⁷²

2.4 Vztahy po Arabském jaru

Arabské jaro, které zásadně ovlivnilo celý region, se však Íránu a Saúdské Arábii nedotklo tolik, jako jiných států. Přesto saúdská královská rodina cítila ohrožení své role na Blízkém východě a především i ve své vlastní zemi. Na druhé straně Írán měl snahu využít tuto situaci k posílení své pozice a k vytvoření nových spojení.⁷³ Saúdská Arábii podezřívala právě Írán, že stál za rozdmýcháním nepokojů na Bahrajnu.⁷⁴

V roce 2013 vyvolalo zvolení prezidenta Rúháního naděje lepších vztahů se Saúdskou Arábií, ale iránský prezident hned na začátku odmítl pozvání saúdského krále na hadždž.⁷⁵

Hlavní obavy Saúdské Arábii se už od 90. let soustředily na Írán, Irák a Jemen, neboť jsou jejími konkurenty v regionu.⁷⁶ Saúdská vláda se snaží již řadu let udržovat Jemen oslabený z toho důvodu, že si je vědoma rizika prosperujícího Jemenu, který by mohl ohrozit její postavení v rámci Arabského poloostrova. „*Arábii bude šťastná pouze tehdy, bude-li Jemen nešťastný,*“ tato slova jsou připisována saúdskému králi Ibn Saúdu.⁷⁷

Proto dalším příkladem saúdsko-iránské soutěže ve vlivu v regionu je i jemenský konflikt. Írán poskytuje této válce silnou mediální oporu, ale oficiálně zde není

⁷⁰ BERÁNEK, O. *Saúdská Arábii: mezi tradicemi a moderností*. s. 179.

⁷¹ KEYNOUSH, B. *Saudi Arabia and Iran: Friend or Foes?*. s. 163.

⁷² GHEISSARI, A. *Contemporary Iran: Economy, Society, Politics*. s. 334.

⁷³ JAHNER, A. SAUDI ARABIA AND IRAN: The Struggle for Power and Influence in the Gulf. *INTERNATIONAL AFFAIRS REVIEW*. s. 45.

⁷⁴ DOWNS, K. A Theoretical Analysis of the Saudi-Iranian Rivalry in Bahrain. *Journal of Politics & International Studies*. s. 214.

⁷⁵ KEYNOUSH, B. *Saudi Arabia and Iran: Friend or Foes?*. s. 169 – 170.

⁷⁶ BERÁNEK, O. *Saúdská Arábii: mezi tradicemi a moderností*. s. 155.

⁷⁷ BERÁNEK, O. *Saúdská Arábii: mezi tradicemi a moderností*. s. 184.

zapojený nebo o tom alespoň nejsou žádné přímé důkazy.⁷⁸ Království se letecky zapojilo do války v Jemenu 26. března 2015 a zaútočilo na Húthí rebelii k podpoře prezidenta Mansúra Hádiho. Spojené státy tuto kampaň podporují, i když se zde vojensky přímo neangažují.⁷⁹

Na saúdskou leteckou kampaň ihned kriticky zareagoval íránský ministr zahraničí, který požadoval ukončení vojenské intervence, a označil zásah jako „porušení suverenity Jemenu.“ I další íránské autority odsoudily útok Saúdské Arábie s tím, že výsledkem bude pouze větší napětí v regionu.⁸⁰

Udržovat v rámci možností dobrý vztah s Íránem je však pro Saúdskou Arábii výhodné také ekonomicky z důvodu zemního plynu, který může království nabídnout, neboť *islámská republika vlastní okolo 15,5 % světových zásob*. Na druhé straně království zásobou zemního plynu neoplývá.⁸¹ Stále si ale Saúďové uvědomují, že pokud by došlo k vojenské konfrontaci mezi Íránem a Spojenými státy, království by - jako jejich spojenec - mohlo čelit případným útokům.⁸²

Írán, spíše než vlastním přímým zapojením do konfliktů, je podporuje nepřímo, spíše ideologicky svou ostrou rétorikou, než aby se do konfliktů zapojil vojensky a mohl pak být obviněn okolními státy. Pragmaticky si tak buduje silnější postavení v rámci regionu, zatímco Saúdská Arábie se snaží udržovat „*status quo*“.⁸³

Je jasné, že jakýkoliv přímý střet mezi Saúdskou Arábií a Íránem by měl velký dopad na celý region a především i na sektářské boje. Navíc vezmeme-li v úvahu, že saúdským spojencem jsou Spojené Státy a íránským zase Rusko, je o to saúdsko-íránský vztah komplikovanější.⁸⁴

⁷⁸ DOWNS, K. A Theoretical Analysis of the Saudi-Iranian Rivalry in Bahrain. *Journal of Politics & International Studies*. s. 224.

⁷⁹ AL-HAJ, A. Saudi-led strikes target Yemen's Shiite rebels across Yemen. *Middle East Institute*.

⁸⁰ Iran's Zarif urges immediate end to Saudi attacks on Yemen. *PressTV*.

⁸¹ AARTS, P; DUIJNE van J. Saudi Arabia and Iran: Less Antagonism, More Pragmatism. *The Kingdom of Saudi Arabia, 1979-2009: Evolution of a Pivotal State*. s. 63 – 64.

⁸² DOWNS, K. A Theoretical Analysis of the Saudi-Iranian Rivalry in Bahrain. *Journal of Politics & International Studies*. s. 209.

⁸³ DOWNS, K. A Theoretical Analysis of the Saudi-Iranian Rivalry in Bahrain. *Journal of Politics & International Studies*. s. 224, 223.

⁸⁴ DOWNS, K. A Theoretical Analysis of the Saudi-Iranian Rivalry in Bahrain. *Journal of Politics & International Studies*. s. 211.

3. Hadždž

Hadždž je největší událost muslimského světa, proto není divu, že také definuje vztahy mezi Íránem a Saúdskou Arábií. Pro Saúdskou Arábii je to velice citlivé téma, jelikož královská rodina se označovala za „*legitimní ochránce svatých míst a islámu obecně*“. Později král Fahd v reakci na vznik islámské republiky v Íránu omezil svůj titul pouze na „*opatrovník dvou svatých míst Mekky a Medíny*“, přestože v prvních chvílích po vítězství revoluce saúdské vedení blahopřálo ajatolláhu Ruholláhu Chomejmímu. Což byl typický projev jejich snah o pragmatickou politiku.⁸⁵

Během íránsko-irácké války se mezinárodní vztah Saúdské Arábie s Íránem odrazil právě během každoročních poutí, kdy docházelo ke sporům. Íránští poutníci často propagovali myšlenky revoluce. Tím docházelo k jakési politizaci hadždže. Írán přešel k silné kritice, když začal polemizovat nad výsadním právem královské rodiny ohledně správy Mekky a Medíny. V této době také vznikla myšlenka na společnou správu svatých míst jakýmsi „*islámským výborem*“.⁸⁶ Tuto ideu bude Írán silně prosazovat právě po incidentu na hadždži 2015.

Saúdská Arábie jakožto „*ochránce svatých míst Mekky a Medíny*“ by měla mít snahu udržovat dobré vztahy se všemi muslimskými zeměmi, neboť by všechny měly mít stejná práva na přístup k pouti bez rozdílu a hlavně bez politického ovlivňování hadždže.⁸⁷ Takže rivalita mezi saúdskou a íránskou vládou by správně neměla negativně ovlivňovat muslimské věřící, kteří mají povinnost jednou za život vykonat pout' do Mekky. Ovšem z praxe víme, že to není možné. Kolem pouti vzniká velké napětí, jak ideologické, tak mocenské. Většina sporů s Íránem v této oblasti vzniká kolem určení maximálních kvót poutníků, diskriminace poutníků íránských nebo k politickému podněcování naopak ze strany íránských poutníků. To Saúdská Arábie později zakázala. Často také dochází k obvinění ze strany Íránu, že její občané byli na území království obtěžováni.⁸⁸

⁸⁵ AARTS, P; DUINE, van J. Saudi Arabia and Iran: Less Antagonism, More Pragmatism. *Viewpoints Special Edition: The Kingdom of Saudi Arabia, 1979-2009: Evolution of a Pivotal State*. s. 62-63.

⁸⁶ BERÁNEK, O. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností*. s. 174, 175.

⁸⁷ KEYNOUSH, B. *Saudi Arabia and Iran: Friend or Foes?*. s. 22.

⁸⁸ WEHREY, F. [et al.]. Saudi-Iranian relations since the fall of Saddam: rivalry, cooperation, and implications for U.S. policy. s. 41 – 42.

3.1 Moderní historie hadždží

Největším sporem ohledně propagace íránských revolučních myšlenek se stala hadždž roku 1987, při které zemřelo 402 lidí, z toho 275 íránských poutníků a dalších 303 z celkového počtu 649 bylo zraněno. Hadždž se tak stala důležitým mezníkem, který určil další směr vývoje vztahů těchto dvou států. Ohledně průběhu střetu se výpovědi velice různé. Obě strany, jak saúdská, tak i íránská, podávaly odlišná tvrzení. Napětí začalo již před incidentem, kdy saúdská vláda posílila bezpečnost a zakázala demonstrace z důvodu opatrnosti, aby předešla zbytečnému násilí. Jako zdůvodnění uvedla incident z roku 1979, kdy sunnitští extrémisté obsadili Velkou mešitu v Mekce a drželi poutníky jako rukojmí. Zřejmě v reakci na tato opatření Ruholláh Chomejní prostřednictvím rádiového vysílání inicioval k protestním pochodům slovy: *„Distancování od pohanů by mělo být uskutečněno co největším ceremoniálem, jak jen je to možné, během období hadždže formou demonstrací a pochodů“*.⁸⁹

Zhoršení situace nastalo ale už den před střetem íránských poutníků s bezpečnostními silami, kdy saúdská policie bezdůvodně zadržela osm íránských poutníků na cestě do Mekky. Byli propuštěni až druhý den na tlak shromážděné asi stovky Íránců. Hlavní incident proběhl tentýž den, kdy cestou z odpolední modlitby ve Velké mešitě dav íránských poutníků začal zpívat hymny a později z nábožensky laděného pochodu přešel na politicky laděný protest. Nesli Chomejního portréty, íránské vlajky, transparenty a podobizny amerického prezidenta Reagana, které pálili a doprovázeli to voláním *„smrt Americe“*. Další vyvolávaná hesla byla: *„smrt Izraeli“* a *„smrt Sovětskému svazu“*. Podle svědků *saúdská pořádková policie se štíty a vodními hadicemi obsadila křižovatky po městě. Patnáctiminutový záběr ukázal, jak demonstranti převracejí auta, pálí policejní vozy, osobní auta i motorky a házejí kameny na bezpečnostní policii*. Saúdská strana uvedla, že bezpečnostní síly dostaly rozkaz k rozehnání davu, který popsala jako *„bouřlivou demonstraci“* poté, co několik policistů i civilistů bylo pobodáno noži, které u sebe mělo několik Íránců. Právě během této ofenzivy saúdských bezpečnostních sil, kdy dav začal chaoticky ustupovat, došlo k panice, ve které byla ušlapána více než stovka lidí, z nichž nejvíce bylo starých lidí a žen. Jeden svědek uvedl, že násilí trvalo skoro pět hodin. Obě strany se navzájem obviňovaly, jaké důvody vedly k tomuto incidentu, jak probíhal. Největší spor byl

⁸⁹McFADDEN, R. Death in Mecca: In a Time of Prayer, Tensions Explode and Yield Violence. *The New York Times*.

ohledně zásahu saúdské pořádkové policie. Podle íránského prezidenta Muhammada Chátámího byli Íránci „oběťmi organizované skupiny, která je napadla kameny a vydláždila tak cestu policejnímu zásahu“. Vedle toho uvedl vedoucí íránské delegace poutníků, že „byli napadeni saúdskou policií, která měla automatické zbraně, používala na dav dusící plyny a střílela na ty, kteří odnášeli mrtvé a zraněné“. Tato tvrzení Saúdská Arábie popřela. Saúdskoarabský ministr informací Alí Hasan al-Šár prohlásil, že „ani jedna kulka nebyla vystřelena“. Podle saúdské verze se policie pokusila zabránit střetu s poutníky a obvinila fanatiky mezi demonstranty, že jsou zodpovědní za oběti.⁹⁰

Tento incident vzbudil vlnu nevole mezi Íránci, kteří napadli saúdské velvyslanectví v Teheránu, kde zemřel jeden saúdský diplomat.⁹¹ Také se seskupili před budovou teheránského parlamentu a volali po pomstě. Střet v Mekce se odrazil také v politice Blízkého východu. Saúdská Arábie pocítovala hrozbu ze strany Íránu, neboť ajatolláh Alí Montazerí naléhal na Ruholláha Chomejního, že svatá místa nemohou zůstat pod kontrolou saúdské královské rodiny.⁹² Arábie, ač se obávala íránské snahy svrhnout její režim, obvinila Írán, že porušil „duchovní hodnotu“ hadždže svojí politikou a prohlásila, že pouť „nebude znovu zneužita žádným státem nebo skupinou pro politický zisk.“ Tento incident byl zakončen vyostřenou rétorikou, kdy Teherán zpochybnil roli saúdské královské rodiny jako „bezpečného ochránce islámských nejsvatějších míst“ a vyzval k „pádu saúdského režimu“. Poté Írán přerušil diplomatické vztahy a rokem 1988 začal bojkotovat hadždž po dobu následujících dvou let.⁹³ Slovy vedoucího íránské poutní organizace: „Bud' do Mekky půjde sto padesát tisíc íránských poutníků, nebo nepůjde z Íránu nikdo“. To byla reakce na omezení počtu poutníků, které mohou státy vyslat na příští hadždž. Následně v dubnu 1988 i Saúdská Arábie přerušila veškeré diplomatické styky s Íránem. Stále bylo možné pro íránské poutníky vycestovat na hadždž, ale pouze pokud dostali vízum na některé ze saúdských ambasád v okolních státech. Saúdstí úředníci ale uvedli, že by stejně nepovolili vstup do země žádné organizované skupině Íránců.⁹⁴

⁹⁰ McFADDEN, R. Death in Mecca: In a Time of Prayer, Tensions Explode and Yield Violence. *The New York Times*.

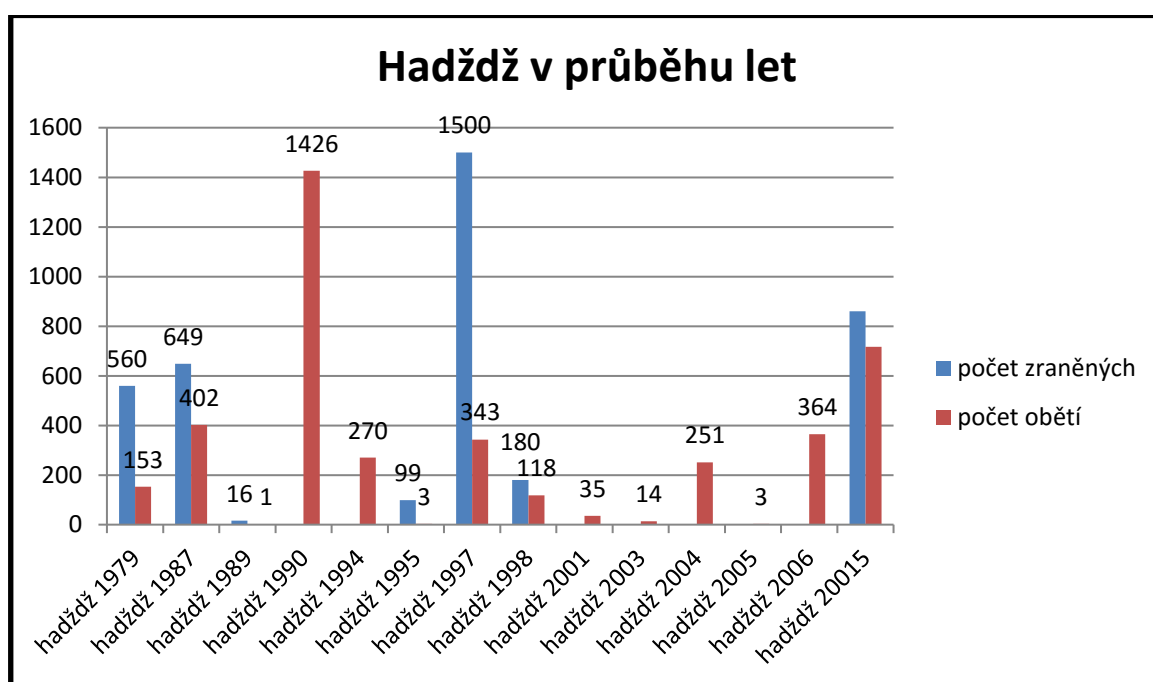
⁹¹ BERÁNEK, O. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností*. s. 175.

⁹² KIFNER, J. Iranian Officials Urge 'Uprooting' of Saudi Royalty. *The New York Times*.

⁹³ JAHNER, A. Saudi Arabia and Iran: The Struggle for Power and Influence in the Gulf. *International Affairs Review*. s. 41.

⁹⁴ IBRAHIM, Y. M. Iran Says it Shuns Mecca Pilgrimage. *The New York Times*.

Hadždže mají krvavou historii. Obzvláště v posledních dvaceti letech⁹⁵ byly poutě provázeny katastrofami, na kterých zemřelo okolo tří tisíc lidí. Jednalo se zejména o oběti davové paniky, při demonstracích, požárech aj. Saúdská Arábie se snažila těmto incidentům předcházet zvyšováním počtu bezpečnostních pracovníků, což zatím nemělo velký efekt. Nepomáhá tomu ani nedostatečné značení pro poutníky a policie, která si s řízením takových davů neví rady. Je třeba ale uznat, že velká část poutníků ignoruje pravidla a pokyny a mnohdy je jim jedno, zda použijí k odchodu bránu s označením „východ“ či „vchod“.⁹⁶

97

Jen dva roky po krvavém potlačení demonstrace íránských poutníků bylo obviněno šestnáct kuvajtských šíitů z dvojitého útoku, který byl spáchán v těsné blízkosti Velké mešity v Mekce v roce 1989. Výsledkem byl jeden mrtvý a šestnáct zraněných. Všichni obvinění byli popraveni.⁹⁸

⁹⁵ Uváděno v roce 2006

⁹⁶ A history of hajj tragedies. *The Guardian*.

⁹⁷ Vlastní graf z údajů: Agence France Presse. Thursday's stampede second worst tragedy at Haj. *Arab News*. (počty zraněných nejsou vždy známe)

⁹⁸ Thursday's stampede second worst tragedy at Haj. *Arab News*.

Jedna z největších tragédií se stala roku 1990, kdy v dlouhém Mo'esseem tunelu směřujícím k Miná na rituál „*kamenování d'ábla*“ vypukla panika. Katastrofa začala, když se na mostě nad vchodem tunelu ohnulo zábradlí pod nápořem poutníků a sedm z nich spadlo na hlavy davu pod nimi. To vyvolalo obrovskou paniku, která se dále rozšířila i do tunelu přeplněného asi padesáti tisíci nic netušících lidí. Mnoho poutníků zemřelo ušlapáno a ostatní zemřeli, když náhle vypnul ventilační systém v tunelu.⁹⁹

Tato katastrofa měla za následek 1426 mrtvých, což vyvolalo silnou kritiku okolních zemí, dokonce i ze strany Turecka a Indonésie, které jinak byly k Saúdské Arábii shovívavé. Nejvíce pobouřila slova krále Fahda, který den po nehodě místo jakýchkoliv objasnění prohlásil v celonárodním vysílání, že tato katastrofa byla „*vůle Boží*“. Zemřelo přibližně 680 poutníků z Indonésie, což byl nejvyšší počet obětí za jeden stát. Přesto byla indonéská vláda opatrná, aby přímo neobvinila saúdskou vládu za tento incident. Také státy jako Egypt, Kuvajt, Irák a Bahrajn, z jejichž strany také zaznívalo pobouření, oficiálně nevznesly žádné obvinění ze strany svých vlád. Indonéské sdružení Nahdat al-Ulamá požadovalo po Saúdské Arábii peněžní náhradu pro rodiny obětí. Objevil se i požadavek mezinárodního vyšetřování ze strany některých organizací Íránu, Turecka, Libanonu a Indonésie. To bylo ale Saúdskou Arábií striktně odmítnuto. Tuto příležitost, jak se dalo očekávat, si nenechal ujít Írán, který veřejně vystoupil se svým požadavkem na „*mezinárodní dohled nad muslimskými svatými místy Mekky a Medíny*“.¹⁰⁰

Oblast, kde se provádí obřad kamenování d'ábla, se saúdským úřadům nikdy nepovedlo zabezpečit tak, aby se vyvarovaly dalších nehod. V roce 1994 zde opět došlo k davové panice, při které zemřelo 270 poutníků. Většina z nich byla opět ušlapána, když se střetly dva davy v nadchodu. Lidé v nich neměli kam uhýbat, a tak byli ušlapáni nebo vytlačeni přes zábradlí. Nepomohl tomu ani zásah saúdské dopravní policie, která nadchod uzavřela. Spíše to vyvolalo ještě větší paniku a tím pádem ještě více obětí. Ani sanitky nebyly schopné dostat se rychle k místu činu. Úpravy, které Saúdská Arábie vykonala po katastrofické hadždži v roce 1990 a do kterých investovala miliony dolarů na nové tunely, nadchody a rozšiřování silnic, jak se ukázalo, nebyly dostatečné.

⁹⁹ Horror revisited: Stampede in tunnel Nera Mecca continues legacy of tragedies. *Gainesville Sun*.

¹⁰⁰ IBRAHIM, Y. M. Saudis Criticized Over Mecca Tunnel Disaster. *The New York Times*.

Saúdská vláda tuto nehodu přičítala pouze rekordnímu počtu poutníků a jejich neukázněnosti.¹⁰¹

Hned následující rok postihla pouť další nehoda. Davovou paniku vystřídal požár, který vypukl v táboře poutníků v Miná, kde zemřeli tři lidé a 99 dalších bylo zraněno. Požár se zde opakoval i v roce 1997, tentokrát měl ale za následek mnohem více obětí, 343 mrtvých a kolem 1 500 zraněných.¹⁰²

Tyto dva roky byly výjimkou, jinak všechny další incidenty, které následovaly, se odehrály v Miná během obřadu kamenování d'ábla. V roce 1998 zemřelo více jak 118 poutníků a 180 bylo zraněno, rok 2001 měl 35 obětí, ale 23 z toho bylo žen. V roce 2003 zemřelo 14 lidí hned první den rituálu kamenování d'ábla. V roce 2004 opět stoupl počet obětí na 364 mrtvých a v roce 2005 byli tři poutníci rozmačkáni v davu.¹⁰³

Přes veškeré úpravy, které Saúdská Arábie provedla, aby zlepšila přístup k al-Džamarát, kde probíhá obřad kamenování d'ábla, došlo v roce 2006 k další katastrofě, při které zemřelo více než 345 lidí a tisíc jich bylo zraněno. Nepomohly ani rozšířené chodníky, ani šedesát tisíc zaměstnanců bezpečnostního personálu. Incident rozpoutala spadlá zavazadla z projíždějícího autobusu, přes které poutníci zakopli.¹⁰⁴ Této události předcházela ještě nehoda před hadždží, kdy se zřítíl hotel v centru Mekky, a zemřelo dalších 76 lidí.¹⁰⁵

4. Hadždž 2015 z pohledu mezinárodního tisku

Hadždž 2015 potkaly hned dvě smrtelné nehody. Ještě před oficiálním začátkem poutě, 11. září, spadl stavební jeřáb na Velkou mešitu v Mekce a zabil 109 lidí.¹⁰⁶ O několik dní později, ve čtvrtek 24. září 2015, došlo k další tragédii během každoroční poutě. Zdroje tvrdí, že to byl jeden z nejhorších incidentů za posledních dvacet let. Podle saúdských úřadů měl za následek více než sedm set obětí. Oblast Miná, kde se provádí obřad „*kamenování satana*“ je považován za jedno z nejnebezpečnějších míst

¹⁰¹At Least 250 Muslims Die in Mecca Stampede. *The New York Times*.

¹⁰²Agence France Presse. Thursday's stampede second worst tragedy at Haj. *Arab News*.

¹⁰³Agence France Presse. Thursday's stampede second worst tragedy at Haj. *Arab News*.

¹⁰⁴OLIVER, M. Hundreds killed in hajj stampede. *The Guardian*.

¹⁰⁵Agence France Presse. Thursday's stampede second worst tragedy at Haj. *Arab News*.

¹⁰⁶Saudi Arabian Hajj stampede death toll rises. *Al Jazeera*.

během hadždže. V průběhu let již zaznamenala mnoho obětí na životech.¹⁰⁷ Davová panika vznikla ještě na cestě mezi stanovým městečkem a Džamrát na rozcestí ulic 204 a 223 v ranním přívalu poutníků, ne tedy přímo během rituálu.¹⁰⁸

Přibližně v devět hodin ráno se střetly dva proudy davů na křižovatce ulic 204 a 223, kde na sebe začaly tlačit a vyvolaly tak davovou paniku. V počátečních chvílích nebylo jasné, jak k incidentu došlo. Objevily se nepodložené zprávy, že za to mohly uzavírky na silnicích, které tak donutily dav, jenž teprve mířil k vykonání obřadu „*kamenování satana*“, použít stejnou cestu jako ti, kdo už rituál vykonali. Ulice byla 12m široká, lemována vysokými bariérami, za kterými stály stany. Někteří svědci se nechali slyšet, že situaci nepomohlo ani počasí s vysokými teplotami.¹⁰⁹

Důvodů, vysvětlujících proč došlo k srážce dvou protichůdných davů, je několik. Za saúdskou stranu například princ Chálid Fajsal, vedoucí centrálního výboru pro hadždž, obvinil některé africké poutníky, že způsobili tento střet.¹¹⁰ Oficiální vyjádření Saúdské Arábie ze strany mluvčího ministerstva vnitra, Mansúra Al-Turkího, uvedlo, že skupina, která přišla ulicí 204, tudy procházela v čase, který jí nebyl určen, proto se střetla s protijdoucím davem. Ještě přidal, že paniku zavinil mimo jiné i počet poutníků, který byl oproti předcházejícím ročníkům vyšší. Došlo tak k přeplnění ulice, na kterou její kapacita nestačila. Na otázku, proč tuto oblast nerozšířili, odpověděl, že „*pro tyto oblasti byly stanoveny hranice islámskými zásadami, které nemohou překročit.*“¹¹¹ Otázkou ale zůstává, jestli opravdu tato oblast nemohla být rozšířena, když při velkých přestavbách, které Saúdská Arábie začala zejména po roce 2006, bylo zničeno několik starověkých svatyní a hrobek, z čehož vznikla velká kritika ze strany ostatních muslimů.¹¹²

Manúr Al-Turkí ještě dodal, že také hrály roli vysoké teploty toho dne a únava poutníků. K incidentu se vyjádřil i saúdský ministr zdravotnictví, jenž obvinil samotné poutníky, kteří dle něj nedodrželi bezpečnostní pokyny.¹¹³ To potvrdil i jeden

¹⁰⁷ THAROOR, I. How the deadly hajj stampede feeds into old Middle East rivalries. *The Washington Post*.

¹⁰⁸ NAAR, I. Hajj: More than 700 dead in Mina stampede. *Al Arabiya English*.

¹⁰⁹ Hajj stampede: What we know so far. *BBC News*.

¹¹⁰ THAROOR, I. How the deadly hajj stampede feeds into old Middle East rivalries. *The Washington Post*.

¹¹¹ NAAR, I. Hajj: More than 700 dead in Mina stampede. *Al Arabiya English*.

¹¹² THAROOR, I. How the deadly hajj stampede feeds into old Middle East rivalries. *The Washington Post*.

¹¹³ Saudi minister: Pilgrims may have ignored instructions. *Al Jazeera*.

z pracovníků ministerstva informací. Svůj názor obvinění z neuposlechnutí pokynů obhájil slovy, že se to stalo kvůli „*negramotnosti poutníků a jejich neschopnosti rozumět arabsky nebo anglicky.*“¹¹⁴

Korunní princ Mohammed bin Nájif ihned zahájil vyšetřování incidentu, především v otázce, proč se po vypuknutí paniky nepostupovalo podle daných postupů.¹¹⁵ Také ministr zahraničních věcí, Ádel al-Džubír, se vyjádřil k vyšetřování slovy: „*Odhalíme fakta, pokud se nějaká objeví. Nic nebudeme držet zpátky. Pokud se staly chyby, ti, kteří je udělali, se za ně budou zodpovídat. Poučíme se z toho a ujistíme se, že už se to nebude opakovat.*“¹¹⁶

Na druhé straně íránská média uvedla, že důvodem katastrofy bylo uzavření některých silnic kvůli nedaleké přítomnosti prince Mohammada bin Salmána Al Saúda. Tuto informaci převzala z libanonského tisku.¹¹⁷ Poprvé se ale tato zpráva objevila arabsky v deníku Ad-Dijár, který podporuje prezidenta Bašára Asada, kde bylo uvedeno, že „*panika nastala, když byl jednosměrný provoz obrácen, aby mohl projet princův konvoj se 350 zaměstnanci, aby princ mohl vidět svého otce krále.*“ Také Mohammed Džáfari, britský cestovní operátor pro hadždž, se vyjádřil ve prospěch tohoto tvrzení, když souhlasil s informací, že uzavírky na silnicích byly také jedním z faktorů přeplnění ulice. Zprávu, že by měl příjezd prince jakékoliv spojení s vyvolanou panikou, saúdské úřady samozřejmě popřely. Slovy: „*Toto tvrzení je zcela nepravdivé. Saúdstí královští hodnostáři necestují přes tuto oblast,*“ se k tomuto obvinění vyjádřil princ Mohammed bin Nawáf. Toto tvrzení potvrdil i jeden ze zúčastněných pákistánských párů, který tvrdil, že neviděl žádnou přítomnost někoho velice důležitého. Ovšem již zmíněný Mohammed Džáfari v rozhovoru pro rádio BBC zmínil, že mluvil s poutníky, kteří se zúčastnili hadždže, a ti mu potvrdili, že k uzavírkám silnic došlo v důsledku návštěv hodnostářů u krále.¹¹⁸

Tato katastrofická nehoda vyvolala největší odezvu právě ze strany Íránu, který se nechal slyšet, že „*událost ukazuje korupci a nedostatek opravdové pozornosti na bezpečnost poutníků. Neexistuje žádné jiné vysvětlení. Saúdské úřady by měly být*

¹¹⁴ ATASSI, B. The human cost of the Hajj stampede. *Al Jazeera*.

¹¹⁵ NAAR, I. Hajj: More than 700 dead in Mina stampede. *Al Arabiya English*.

¹¹⁶ MORELLO, C. Iran demands Saudi Arabia apologize for stampede near Mecca. *The Washington Post*.

¹¹⁷ THAROOR, I. How the deadly hajj stampede feeds into old Middle East rivalries. *The Washington Post*.

¹¹⁸ BLACK, I. Iran blames Saudi leaders for hajj disaster as investigation begins. *The Guardian*.

zodpovědné.“ Další komentář ťal do živého, když jeden z význačných duchovních prohlásil, že svatá místa Mekky a Medíny by měla být „osvobozena z otroctví a plenění saúdského režimu.“ Kritika z této strany zaútočila i na saúdskou podporu jemenské vlády.¹¹⁹

Díky moderním sociálním sítím se tyto kritiky šířily i po Twitteru, kde ajatolláh Alí Chámenei veřejně propagoval svoji kritiku vůči Saúdské Arábii. „Saúdská vláda musí přijmout svou odpovědnost v tomto hořkém incidentu a přijmout nezbytná opatření, založená na spravedlnosti a právu.“ A oznámil tři dny smutku.¹²⁰ Byl také aktivní i na svém facebookovém profilu, kde trval na omluvě Saúdské Arábie za úmrtí během hadždže.¹²¹ A znovu to zde připomněl i o rok později, kdy zde zveřejnil: „Saúdská vláda se ani neomluvila muslimským národům za tragédii v Miná. Jak neslušní a nestydatí jsou! Když nebudeme říkat, že incident byl záměrný, tato nekompetentnost a neopatrnost je zločin. Co může zaručit, že se podobné incidenty v podobných situacích nebudou opakovat? Islámský svět je nesmí nechat uniknout odpovědnosti.“¹²² Proto není divu, že Írán požadoval vyšetření celého incidentu pod mezinárodním dohledem. Navíc si ještě přisadil požadavek, aby hadždž nebyla pouze pod dohledem Saúdské Arábie.¹²³

Hned druhý den po nehodě vycházeli Íránci v Teheránu po páteční modlitbě cílí v černém nesoucí transparenty a provolávali hesla zaměřená proti Saúdské Arábii. Prezident Hassan Rúhání řekl, že se tato katastrofa stala z důvodu chybějících saúdských vojenských sil, které soustředí v Jemenu.¹²⁴ Znovu promluvil asi devět dní po incidentu, kdy na letišti v Teheránu čekal společně s davy lidí na přílet prvního letadla s těly mrtvých Íránců, a řekl: „Pokud by se ukázalo, že některé orgány zavinily tuto havárii, neodpustíme ztrátu našich milovaných.“ Írán měl také nejvyšší počet obětí za jednotlivé země, uvádí, že až 464 Íránců zemřelo v Saúdské Arábii.¹²⁵

Nejen Írán byl pohoršen situací. Již po spadlém stavebním jeřábu 11. září se ozval jeden z předních egyptských duchovních, šejch Salmán Mohammad, se slovy:

¹¹⁹ THAROOR, I. How the deadly hajj stampede feeds into old Middle East rivalries. *The Washington Post*.

¹²⁰ THAROOR, I. How the deadly hajj stampede feeds into old Middle East rivalries. *The Washington Post*.

¹²¹ KHAMENEI.IR. *Facebook*.

¹²² KHAMENEI.IR. *Facebook*.

¹²³ Saudi Arabian Hajj stampede death toll rises. *Al Jazeera*.

¹²⁴ BLACK, I. Iran blames Saudi leaders for hajj disaster as investigation begins. *The Guardian*.

¹²⁵ First Hajj stampede bodies arrive in Iran. *Al Jazeera*.

„Mnoho chyb bylo provedeno během hadždže v posledních desetiletích. Krvavý pátek nebyl prvním případem a nebude ani posledním.“ De facto vyzýval, aby správa hadždže byla řízena prostřednictvím společného podílení se na jejím řízení. Mimo jiné také předpověděl tragickou událost, jež následovala.¹²⁶

Také lídr nigerijské delegace v Mekce apeloval na saúdské úřady, aby neobviňovaly poutníky, protože nehoda se stala na vyznačených cestách, na křižovatce, kde by se to správně stát ani nemělo. Další kritika, která zazněla nejen z jeho úst, byla, že během hadždže by se neměly dělat rozdíly mezi bohatými a chudými a úřady by měly přistupovat ke všem stejně. Bohužel tomu tak není.¹²⁷ Bohatí či jinak význační lidé mají vyhrazená místa i lepší stany a dokonce samostatné trasy pro svůj snadnější a lehčí průběh poutě.¹²⁸ Nigerijský prezident, Muhammadu Buhari, žádal po saúdském králi vyšetření a následné řešení nedostatků, které způsobují nebezpečí pro poutníky.¹²⁹

Naopak Indonésie se k velké kritice přímo saúdské vlády neměla. Z její strany přišlo jen pár kritických zpráv na saúdské úřady, jinak bylo vedení opatrné.¹³⁰ Indonéský prezident Joko Widodo pouze řekl, že musí být nějaké opatření, aby už se podobné incidenty znovu nestaly.¹³¹

Některé arabské státy se ovšem postavily na stranu Saúdské Arábie, aby ji bránily před útoky zejména ze strany Íránu. Například autor karikatur ze Spojených arabských emirátů ve své kresbě zobrazil ajatolláha Chámeneiho, jak potřásá králi Salmánovi rukou a zároveň zabodává dýku do jeho zad. Také saúdstí občané tento útok nenechali bez odezvy a na Twitteru obviňovali íránské poutníky, že schválně nedbali pokynů bezpečnostních sil a vykřikovali šiitské slogany s cílem „roznítit sektářský boj.“ Samotný král Salmán ale přiznal, že je stále potřeba některé věci ohledně fungování hadždže vylepšit, zejména organizaci poutníků.¹³²

Saúdská Arábie utrací milióny za rekonstrukce a vylepšování svatých míst s cílem rozšíření, aby umožnila každoročně vysokému počtu poutníků vykonávat

¹²⁶ THAROOR, I. How the deadly hajj stampede feeds into old Middle East rivalries. *The Washington Post*.

¹²⁷ USHER, S. Hajj disaster fallout puts pressure on Saudis. *BBC News*.

¹²⁸ ATASSI, B. The human cost of the Hajj stampede. *Al Jazeera*.

¹²⁹ Saudi Arabian Hajj stampede death toll rises. *Al Jazeera*.

¹³⁰ Around the world people ask 'who's to blame?' for the Hajj stampede. *BBC News*.

¹³¹ BLACK, I. Iran blames Saudi leaders for hajj disaster as investigation begins. *The Guardian*.

¹³² BLACK, I. Iran blames Saudi leaders for hajj disaster as investigation begins. *The Guardian*.

poutí.¹³³ Zvláště po roce 2006, kdy zemřelo více než tři sta poutníků, saúdské úřady nechaly vybudovat nové tunely, vchody i východy a hlavně i několik únikových cest právě v oblasti Miná,¹³⁴ která je historicky nejnebezpečnější a která už měla na svědomí stovky obětí. Veřejně se ozval i Velký muftí Saúdské Arábie, šejch Abdul Azíz Al-Šejch, který vzkázal korunnímu princovi, že není zodpovědný za katastrofu, jež se stala, protože věci, jako je panika, se nedají předpovídat. Byl to podle něj osud, jenž byl nevyhnutelný.¹³⁵

Svědomí Saúdské Arábie ale nemohlo být tak čisté, jak se navenek před médii tvářilo, neboť podle svědectví jedné z novinářek Al Džazíry byli novináři drženi na ministerstvu informací nejméně sedm hodin. Byli provedeni sídlem ministerstva, kde jim byly ukázány záběry z bezpečnostních kamer v oblasti Miná, které *dokážou v dobré kvalitě přiblížit i obličej poutníka*. Kamery byly umístěny i v ulici 204, kde celý incident začal, ale novinářům byl pohled na ni povolen, až když už byla skoro celá vyklizena. Poté, co byli propuštěni a bylo jim umožněno dostat se k místu činu, se ale nesměli vyptávat svědků, kteří byli přímo postiženi touto nehodou, na průběh incidentu. Ovšem autorka získala alespoň informaci od jednoho z poutníků, že bezprostředně po uklidnění situace začaly bezpečnostní síly v okolí blokovat jakékoliv připojení k internetu.¹³⁶

Velké nesrovnalosti vznikly i v počtu obětí, samotná Saúdská Arábie udala 769 jako definitivní počet obětí, ale podrobný rozpis podle národností už k dispozici nebyl.¹³⁷ Někteří novináři se ale domnívají, že počty obětí jsou mnohem vyšší, a proto jim byl ze začátku odepřen přístup k místu nehody.¹³⁸ S touto domněnkou souhlasí i většina států, neboť soupis mrtvých ze dvaceti čtyř zemí uvedl počet 1036, tedy počet mnohem vyšší, než je oficiální prohlášení Saúdské Arábie. Někteří z poutníků jsou stále nezvěstní a jejich těla nebyla identifikována. Írán se nechal slyšet, že odhaduje veškeré ztráty na životech mezi dvěma až čtyřmi tisíci.¹³⁹

Tyto počty se velice různí. Agence France-Presse uvedla, že by počet obětí měl přesáhnout 1 426, což byl počet mrtvých z roku 1990. Podle jiných zdrojů zahraničních úředníků by se počet mohl pohybovat okolo 1 636 obětí, čímž by se tato hadždž stala

¹³³ USHER, S. Hajj disaster fallout puts pressure on Saudis. *BBC News*.

¹³⁴ JEAVANS, Ch. Hajj: Jamarat bridge, a deadly pinch point. *BBC News*.

¹³⁵ Saudi Arabian Hajj stampede death toll rises. *Al Jazeera*.

¹³⁶ ATASSI, B. The human cost of the Hajj stampede. *Al Jazeera*.

¹³⁷ First Hajj stampede bodies arrive in Iran. *Al Jazeera*.

¹³⁸ Iran, Saudi Arabia and the war over the Hajj disaster. *Al Jazeera*.

¹³⁹ First Hajj stampede bodies arrive in Iran. *Al Jazeera*.

jednou z nejsmrtelnějších.¹⁴⁰ Jeden z pracovníků v nemocnici v Miná uvedl, že jen první den nehody obdrželi téměř 700 zraněných a to pouze v této nemocnici,¹⁴¹ čímž naznačil, že počty mrtvých i zraněných mohou být mnohem vyšší, než uvádí saúdské úřady.

Saúdská Arábie samozřejmě popřela jakékoliv dohady, že by obětí mělo být víc než tisíc. Ale jeden nigerijský úředník vypověděl novinám, že do márnice v Džiddě bylo převezeno více těl, než jaký počet oficiálně uvedla Saúdská Arábie. Dle něj byl počet mrtvých 1 075. S jeho výpovědí souhlasily i ostatní země, které obdržely snímky k identifikaci mrtvých, kterých bylo více než tisíc. Například indická ministryně zahraničí Sušma Svárádž na Twitteru potvrdila, že obdrželi 1 090 fotografií mrtvých poutníků.¹⁴² I pro tyto dohady našla Saúdská Arábie obhajobu a to, že se jednalo o snímky všech mrtvých během hadždže, nejen úmrtí, ke kterým došlo v důsledku davové paniky.¹⁴³

Nejvyšší počet mrtvých padl na Írán, který nejprve uvedl přibližný počet 240 mrtvých a více než 200 lidí, které stále postrádal. Později se ukázalo, že je pouze malá naděje na nalezení či identifikaci dalších těl, a proto uvedl jako konečný počet 464 obětí.¹⁴⁴ Zde je seznam mrtvých podle národností, který ovšem nesouhlasí se seznamem, který byl uveden na stránkách Saudi Gazette. Ten bude uveden v následující kapitole.

¹⁴⁰ Foreign toll figures show hajj tragedy deadliest in history. *Yahoo News*.

¹⁴¹ ATASSI, B. The human cost of the Hajj stampede. *Al Jazeera*.

¹⁴² Hajj stampede: Saudi officials clarify toll after questions. *BBC News*.

¹⁴³ Hajj stampede: What we know so far. *BBC News*.

¹⁴⁴ Iran nearly doubles its death toll from Hajj stampede. *Al Jazeera*.

Státy:	A ¹⁴⁵ 25.9.2015	B ¹⁴⁶ 29.9.2015	C ¹⁴⁷ 1.10.2015	D ¹⁴⁸ 14.10.2015	Saudi Gazette ¹⁴⁹	Arab News ¹⁵⁰
Alžírsko	3	4	11	28	8	7
Bangladéš				79	1	
Benin				34		
Burkina Faso		1	1	22	1	1
Burundi	1	1	1	1	1	1
Čad		11	11	52	11	11
Egypt	14	74	75 [94]	177	74	55 [120]
Etiopie				31		
Ghana				5		
Indie	14	45	45	101	46	77 [59]
Indonésie	3	41	57 [78]	127	41	46 [90]
Irák				1		
Írán	131 [60]	> 228*	464	464	239	464
Jordánsko				1		
Kamerun		> 20	>20	20	20	20
Keňa	3	3	3	6	3	3
Libye			4 [16]	10	4	
Mali			60	60		30
Maroko	87	87	10 [29]	33	87	87
Mauricius				5		
Niger		> 19	22	28	22	22
Nigérie		3	64 [244]	145	54	56
Nizozemsko	1	1	1	1	1	1
Omán				1		
Pákistán	[236]	44	40 [> 60]	87	40	40
Pobřeží slonoviny			14 [77]	14	14	14
Senegal	5	5	10	54	5	5
Somálsko	8	8	8	8	8	8
Súdán				30	17	
Tanzanie	4	4	4	4	4	4
Tunisko			2	7	1	1
Turecko	4	4				4
Celkem	514	603	927	1636	702	957

* > znamená více než

Tato tabulka znázorňuje počty mrtvých dle jednotlivých článků vedených pod názvy A – C podle data vydání. Můžeme jednotlivá čísla porovnat s předposledním

¹⁴⁵BLACK, I. Iran blames Saudi leaders for hajj disaster as investigation begins. *The Guardian*.

¹⁴⁶Hajj stampede: Saudi officials clarify toll after questions. *BBC News*.

¹⁴⁷Hajj stampede: What we know so far. *BBC News*.

¹⁴⁸Foreign toll figures show hajj tragedy deadliest in history. *Yahoo News*.

¹⁴⁹DAWOOD, M. Tawafah establishments flout rules, create chaos at airport. *Saudi Gazette*.

¹⁵⁰ Údaje z různých článků Arab News dle aktualizací údajů o obětech.

sloupcem, který je vytvořen podle tabulky poskytnuté v článku Saudi Gazette. Poslední sloupec pak ukazuje počty mrtvých podle posledních úprav článků Arab News. V hranatých závorkách je uveden počet pohřešovaných. Některým státům souhlasí číslo ve všech šesti případech, ale ne u většiny. Jedná se spíše o velké rozdíly mezi poskytnutými informacemi. Najdou se zde také velké nesrovnalosti. Přestože se jedná o dva články z BBC chronologicky po sobě jdoucí, v článku vydaném dříve je uveden větší počet obětí než u pozdějšího článku, jako je tomu například u Pákistánu a Maroka.

Díky sociálním sítím se diskuze o incidentu během hadždže roznesly rychle po celém světě v různých jazycích. Haštagy jako "#HajjStampede" byl zveřejněn během čtyřiaadvaceti hodin deset tisíckrát a s vyšším počtem "#Mina" třicet tisíckrát. Některé odkazy v sobě nesly silnou kritiku vůči saúdské vládě a její organizaci poutě, na což ostře reagovalo pár saúdských sympatizantů. Jedna taková odpověď na kritiku organizace na Twitteru zněla: „*Necht' Bůh usekne tvé ruce tobě, kdos napsal tento haštag.*“ Začaly se objevovat ale i velice zvláštní haštagy, které hlásaly, že „*Írán zabil poutníky.*“ Toto spojení bylo použito celkem šedesát pět tisíckrát.¹⁵¹ Možná právě díky velké kritice, která se šířila internetem, začala saúdská média produkovat rozhovory se spokojenými poutníky, především nějak postiženými, aby zlepšila svou pověst, že se stará o blaho všech poutníků bez rozdílů. V těchto rozhovorech vyjadřovali svou vděčnost, že zde mohli být a vzkazovali své díky saúdské vládě.

5. Hadždž 2015 z pohledu Saúdské Arábie

Pro svou mediální komparaci jsem vybrala za saúdskou stranu Saudi Gazette. V průběhu práce jsem ale zjistila, že celý měsíc září roku 2015 byl promazán, neboť články zde končí datem 10. září, kvůli prvním úmrtím následkem pádu stavebního jeřábu, a pár článků se začíná znovu objevovat až 30. září. Proto jsem byla nucena obrátit se pro bližší informace na Arab News.

¹⁵¹Around the world people ask 'who's to blame?' for the Hajj stampede. *BBC News*.

5.1. Hadždž podle Saudi Gazette

Článků za měsíc září, které nebyly vymazány a které se týkají hadždže, je velmi málo. Přesto bych očekávala alespoň více zpráv, vydaných do desátého dne měsíce. Právě vzhledem k tomu, jak je hadždž významnou událostí pro muslimský svět.

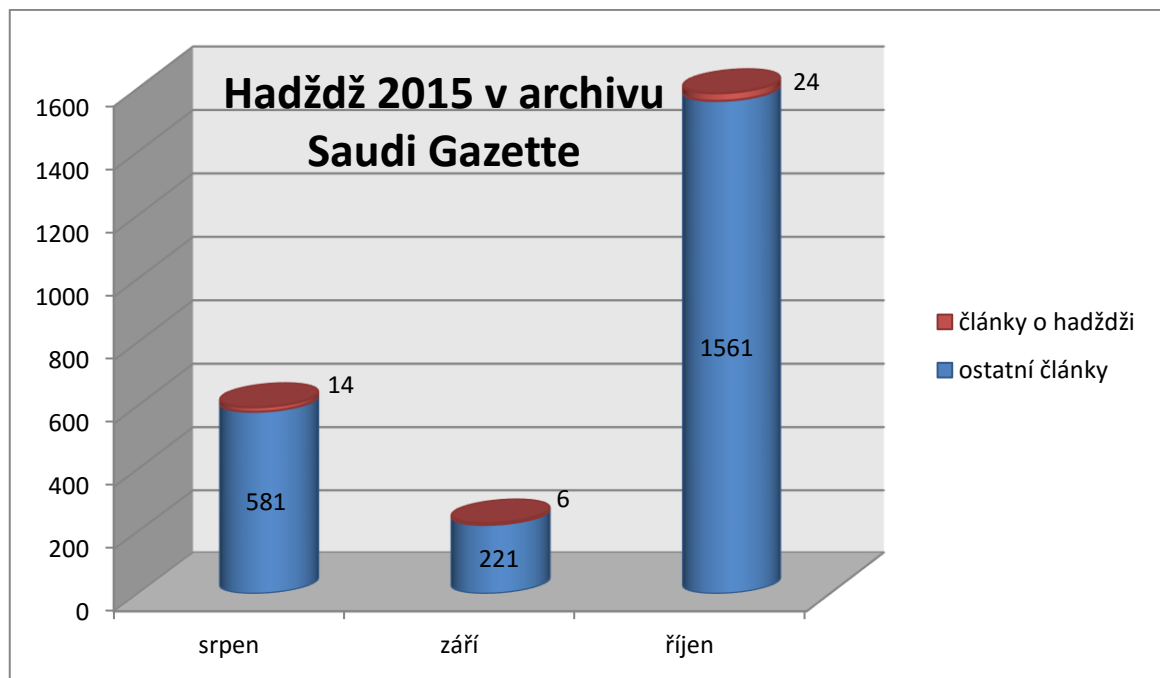
Celkově byly vydané pouze tři články zmiňující hadždž v září před jejím začátkem, tedy přesněji před vymazáním archivu. Jeden pojednával o důležitosti hadždže jako pátého pilíře,¹⁵² další článek byl formou rozhovoru s dlouhodobým přistěhovalcem z Indie, který zde zůstal po hadždži v roce 1976,¹⁵³ a poslední, ze dne před vymazáním, se konečně více věnoval přípravám nadcházející hadždže, kde řešil, že bylo vráceno 160 000 lidí, kteří se snažili dostat na pouť bez povolení. Vedle toho se také zmiňoval, že bude nasazeno osm set lékařů a sto malých ambulancí pro potřeby poutníků.¹⁵⁴ A po tomto datu články v Saudi Gazette mizí.

¹⁵² AYESHA, B. Our salt bags. *Saudi Gazette*.

¹⁵³ SYED, M. M. Education alone can halt the decline of Muslims in India: Philanthropist. *Saudi Gazette*.

¹⁵⁴ 160,000 illegal pilgrims sent back. *Saudi Gazette*.

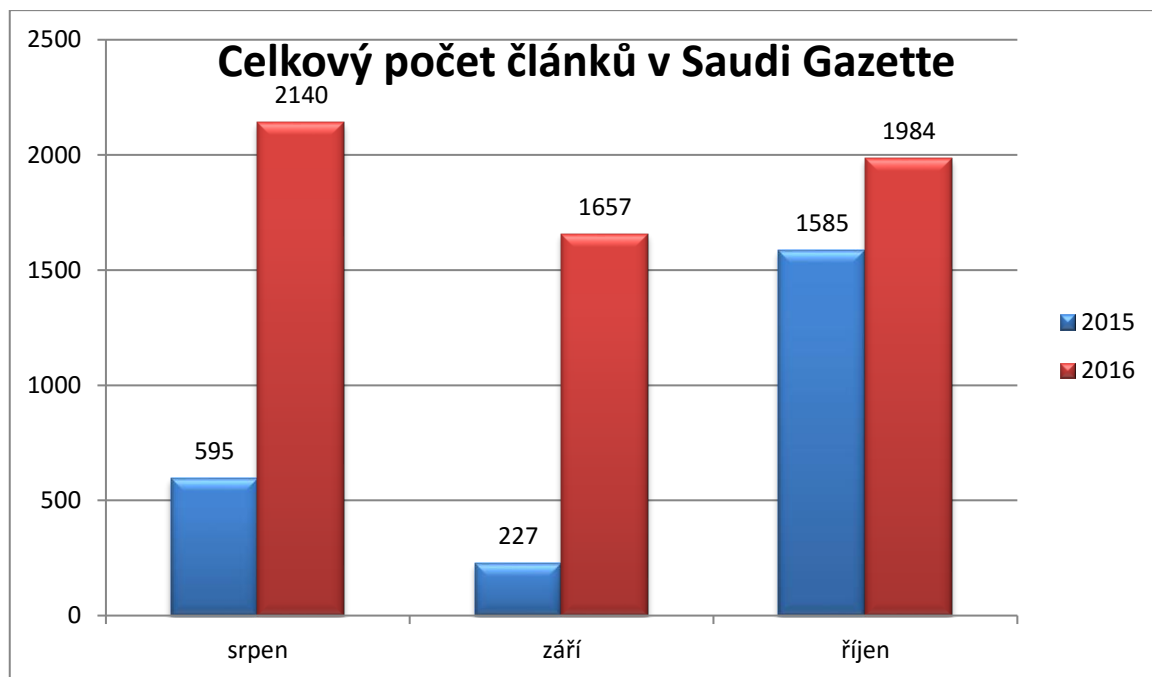
5.1.1 Vymazání informací

155

Tento graf pravděpodobně neznázorňuje všechny články, které byly vydány, ale pouze ty, které zůstaly v archivu Saudi Gazette za jednotlivé měsíce roku 2015. Jsou zde zaznamenány jakékoliv zmínky o hadždži, nejen o jejím tragickém průběhu. Brala jsem tedy v úvahu například i články, zabývající se zhoršenou dopravou kvůli příjezdu poutníků. Procentuálně nejvíc článků zmiňujících hadždž se objevuje právě v měsíci září a to celé 2,6 %. Naopak nejméně zmínek nalezneme s 1,14 % v říjnu a za měsíc srpen zde je 2,35 % odkazů na pouť. Abych nějak vyrovnala nedostatek materiálu za saúdskou stranu, rozhodla jsem se obrátit na Arab News, kde články o hadždži vycházely v celém jejím průběhu, tedy i bezprostředně po incidentu. O tom ale bude dále pojednávat další podkapitola.

¹⁵⁵ Vlastní graf porovnávající počty vydaných článků o hadždži v *Saudi Gazette*.

156

Jak je vidět z grafu, celkový počet všech článků měsíčně je v roce 2015 za srpen a září výrazně menší než v roce 2016. Když například srovnáme celkový počet článků za rok 2016, tak průměrně vychází počet 2015 článků na měsíc. K tomuto číslu má srpen a září roku 2015 velice daleko. Říjen tak velký propad nezaznamenal. Ale přesto se z celkového počtu 1585 článků o hadždži zmiňuje pouze 24 z nich. To vzhledem k okolnostem není mnoho.

V meziobdobí vymazaných článků, od 10. – 30. září, jsou v archivu k nalezení pouze dva články z 20. a 21. dne měsíce, tedy ještě před krvavým incidentem v Miná, ale ani ty se nijak nevyjadřují k tragické události spadlého jeřábu, která předcházela ještě větší katastrofě během hadždže.

Jestli se první článek pouze letmo dotknul tématiky hadždže, kterou zmínil v souvislosti s razií proti nezákonným činnostem v Mekce,¹⁵⁷ tak druhý článek s hadždží neměl společného vůbec nic. Jednalo se o angažování společnosti Google v Indii.¹⁵⁸ Je zajímavé, že z tohoto období nejsou ani žádné sportovní či kulturní články. To nahrává teorii, že tyto časové úseky byly vymazány až zpětně, spíše než že by žádné články v tomto období nebyly napsány.

¹⁵⁶ Vlastní graf uvádějící počty článků archivu v *Saudi Gazette*.

¹⁵⁷ AL-NAJA, A. B. 26 street vendors arrested in Makkah. *Saudi Gazette*.

¹⁵⁸ Google launches online IT degrees in India. *Saudi Gazette*.

Ovšem ani články, které se začaly objevovat 30. září, se nezmiňovaly o tragédii, která proběhla. Z posledního dne měsíce září zde byly pouze dva články, které se nějakým způsobem týkaly hadždže. První z nich byl rozhovor s fyzicky postiženou ženou, která přijela na pout' se svým hluchoněmým manželem a vyprávěla, jak jsou šťastní, že mohli vykonat hadždž a vidět svatá místa.¹⁵⁹ Druhý se věnoval dopravní situaci na letišti, jež bylo přeplněné poutníky, kteří se vraceli do svých domovů.¹⁶⁰

Ačkoliv se to tematicky k tomuto článku o situaci na letišti vůbec nehodilo a nebyla v něm žádná zmínka o katastrofě, která se během hadždže stala, byla vedle textu uvedena malá tabulka s počtem obětí za jednotlivé státy. Žádná poznámka či vysvětlení k ní uvedena nebyla.

DEATH TOLL

Several foreign countries have announced the deaths of nationals. Here is the toll given by foreign officials and media so far:

Update: 769 dead, 934 hurt

Algeria:	8 dead
Bangladesh:	1 dead
Burundi:	1 dead
Burkina Faso:	1 dead
Cameroon:	20 dead
Chad:	11 dead
Egypt:	74 dead
Iran:	239 dead
India:	46 dead
Indonesia:	41 dead
Ivory Coast:	14 dead
Kenya:	3 dead
Libya:	4 dead
Morocco:	87 dead
Niger:	22 dead
Nigeria:	54 dead
Holland:	1 dead
Pakistan:	40 dead
Senegal:	5 dead
Somalia:	8 dead
Tanzania:	4 dead
Tunisia:	1 dead
Sudan:	17 dead

161

V této tabulce si můžeme povšimnout, že Saúdská Arábie neuvádí žádnou oběť na životech svých občanů, na rozdíl od Íránu, který ostatní státy několikanásobně

¹⁵⁹ Dream of a disabled couple fulfilled. *Saudi Gazette*.

¹⁶⁰ DAWOOD, M. Tawafah establishments flout rules, create chaos at airport. *Saudi Gazette*.

¹⁶¹ DAWOOD, M. Tawafah establishments flout rules, create chaos at airport. *Saudi Gazette*.

předstihl. Další nesrovnalost v počtech je, že celkový součet za jednotlivé národy dává souhrn 702 obětí, ale titulek hlásá 769.

5.1.2 Vyhývání se tématu

Přibližně polovina článků za měsíc říjen se ale nezmiňuje o incidentu, který se během hadždže stal. A v některých není ani pouť hlavním tématem. V žádném z těchto článků Saúdská Arábie nepřiznává ani spoluúčast na vině katastrofy, která se stala a to ani ohledně nehody se spadlým jeřábem, kterou připomenou pouze dvakrát, ale nijak ji nevysvětlují. Spíše Saúdská Arábie vynakládá snahu se obhajovat, anebo vyzdvihuje klady, které pro pouť podniká.

První článek o hadždži, který v říjnu 2015 vyšel, byl rozhovor s poutníky z Číny a Indonésie, kteří velice kladně hodnotili svůj zážitek a vyjadřovali své díky saúdské vládě za její přípravu poutě a služby, které zde poskytovala. Jen několika slovy se zmínili, že se společně modlili za duše lidí, kteří zemřeli v Miná.¹⁶² Více informací, proč panika vznikla, zde nebylo poskytnuto. Ani v jakémkoliv jiném článku tohoto měsíce nebylo žádné oficiální vyjádření ohledně toho, jak incident vznikl.

Pouze v jediném rozhovoru s mauricijským místopředsedou vlády, kde blahopřeje k závěru hadždže a zároveň vyjadřuje smutek nad nešťastnou nehodou, kterou saúdská vláda nemohla předvídat, je uvedeno, že se k němu dostaly zprávy, že důvodem byla nekázeň některých poutníků, kteří neposlouchali pokyny. Dále už pak jen místopředseda vyzdvihoval úsilí Saudské Arábie, které ona podniká během příprav každoroční poutě a důrazně dává najevo, že nikdo jiný by to nedokázal lépe.¹⁶³

Další články se točily spíše kolem obětí než okolo příčin. V jednom z nich Saúdská Arábie ujišťovala indického ministra ohledně pokračování vyšetřování a identifikace zbylých těl, neboť 59 Indů se stále pohřešovalo. Jinak bylo potvrzeno 77 mrtvých během davové paniky v Miná a 13 Indů při zřícení jeřábu ještě před začátkem hadždže. Už jen tato informace o 77 mrtvých Indech je odlišná od počtu uvedeného v předchozí tabulce, poskytnuté Saudi Gazette. Indický ministr potvrdil, že si zatím

¹⁶² DAWOOD, M. Chinese and Indonesian pilgrims cherish their Jeddah visit. *Saudi Gazette*.

¹⁶³ Services to pilgrims 'simply tremendous'. *Saudi Gazette*.

všichni pozůstalí přejí, aby těla byla pohřbena ve svaté zemi.¹⁶⁴ Byl zde také článek, který vzdával hold indickým dobrovolníkům, kteří pomáhali během hadždže a po nehodě darovali potřebnou krev.¹⁶⁵ Jeden z nich bohužel při pomoci zemřel.¹⁶⁶ I Pákistán řešil své oběti, pohřešované a veškerá potřebná opatření ohledně pohřbívání těl.¹⁶⁷

Korunní princ Muhammad bin Nájif, jenž je předsedou Nejvyššího výboru hadždže, byl ujistěn na schůzi o průběhu vyšetřování incidentu v Miná, jakožto iniciátor vyšetřování bezprostředně po 24. září.¹⁶⁸ Žádné podrobnější zprávy o vyšetřování ale publikovány nebyly.

K incidentu se nepřímo vyjádřil i král Salmán, když řekl, že „*Saúdské Arábii šlo vždy o udržení arabské a islámské jednoty, kterou nedovolí oslabit, a že výroky zaměřené na politické využívání paniky v Miná způsobují neshody a rozdělení v muslimském světě, ale nebudou mít vliv na úlohu království a její povinnost sloužit poutníkům.*“ Což byla narážka na rétoriku Íránu ohledně vyvlastnění hadždže. Dále princ poděkoval všem zemím za vyjádření soustrasti a na druhé straně vládní kabinet poděkoval pro změnu králi za poskytnutí finanční pomoci rodinám obětí a zraněným po pádu jeřábu na Velkou mešitu a mimo jiné i možnost zdarma vykonat následující rok hadždž dvěma pozůstalým rodinným příslušníkům. V závěru král ještě nezapomněl obnovit podporu jemenské legitimní vlády.¹⁶⁹ Avšak o pomoci či finanční kompenzaci pozůstalým po incidentu v Miná nepadlo ani slovo.

Ostatní články se vyjadřovaly o hadždži jen obecně a ani slovem se nezmínily o neštěstí, které letošní pouť postihlo. Jejich hlavním cílem dle mého názoru mělo být posílení a obhajoba Saúdské Arábie jako ochránce svatých míst a zdůvodnění, proč je to právě ona, kdo se stará o hadždž. Takže zde můžeme pozorovat různá interview například s postiženým mužem, který vyjadřuje své díky saúdské vládě,¹⁷⁰ nebo vyjádření ministra zdravotnictví ohledně kvalitních služeb, které letos byly poskytované a které příští rok budou ještě lepší. A že díky nim nebyly zjištěny žádné přenosné choroby.¹⁷¹ Dalším tématem bylo například, že se Saúdská Arábie snaží zaměstnávat

¹⁶⁴ CHERUPPA, H. Mina crush: Identification of the dead to be completed soon. *Saudi Gazette*.

¹⁶⁵ KHALIL, S. M. Organizations should come forward to work together: Jabbar. *Saudi Gazette*.

¹⁶⁶ Niyazul's sacrifice will be remembered as an inspiration. *Saudi Gazette*.

¹⁶⁷ AL-MAEENA, T. A. Big boots to fill. *Saudi Gazette*.

¹⁶⁸ Mina stampede probe on track. *Saudi Gazette*.

¹⁶⁹ 'We won't allow anyone to undermine Muslim unity'. *Saudi Gazette*.

¹⁷⁰ SYED, M. M. I'm awed by splendor and magnificence of the Holy Cities: A pilgrim. *Saudi Gazette*.

¹⁷¹ No MERS among pilgrims: Al-Falih. *Saudi Gazette*.

mladé lidi se znalostí cizích jazyků, aby tak lépe posloužila nearabsky mluvícím poutníkům,¹⁷² nebo že zlepšuje administrativní služby pro ženy, které jedou navštívit svatá místa.¹⁷³

Zlepšování bylo jedním z oblíbených hesel, na které mimo jiné navazovaly zprávy o rekonstrukci a rozšiřování svatých míst pro zkvalitnění nadcházejících ročníků. Jako například rozšiřování ubytování pro poutníky, zlepšení infrastruktury a mimo jiné i zvýšení kapacity mešity,¹⁷⁴ kvůli které se obnovily po odchodu poutníků práce kolem Kaaby.¹⁷⁵

Ke konci měsíce se začaly objevovat zprávy o odchodu posledních poutníků z Mekky, například ohledně žádosti somálských poutníků, aby směli zůstat v království, což jim bylo zamítnuto. Tento článek se mimo jiné zmínil o nesrovnalostech v počtech mrtvých Somálců. Podle údajů Saúdské Arábie jich mělo být jen šest, ale předseda somálské hadždž mise uvedl počet šestnácti obětí.¹⁷⁶

Saúdská Arábie řešila nesrovnalosti ohledně počtů, kolik poutníků se ještě zdržuje v království. Čísla nesouhlasila v údajích ministerstva, ve kterých každý úředník napsal rozdílný počet. Nejednalo se o rozdíly v desítkách osob, ale rovnou v deseti tisících.¹⁷⁷

5.1.3 Letmé zmínky o hadždži

Za Saudi Gazette jsem vybrala ještě několik článků, které vyšly v průběhu roku s větším časovým odstupem od září a které se určitým způsobem vztahovaly k hadždži z roku 2015. Celkově se na těchto novinových stránkách Saúdové nevraceli k incidentu, který se stal, a spíše se mu snažili vyhýbat. Sem tam nějaké zmínky jednou či dvěma větami byly, ale žádný článek, ve kterém by nehoda minulého roku byla hlavním tématem. Jediné, co se objevuje pod klíčovým slovem "hadždž", jsou články, týkající se

¹⁷²Exposure to foreign pilgrims puts Makkah's youth in unique spotlight. *Saudi Gazette*.

¹⁷³Women in Madinah form committee to help visitors. *Saudi Gazette*.

¹⁷⁴Jadwa unveils first real estate fund in Makkah. *Saudi Gazette*.

¹⁷⁵Mataf expansion work resume. *Saudi Gazette*.

¹⁷⁶31% Somali pilgrims reluctant to return home. *Saudi Gazette*.

¹⁷⁷SOMAIH, M.; AL-MAIMOUNI, S. Confusion over number of pilgrims remaining in KSA. *Saudi Gazette*.

příprav té nadcházející. Až v roce 2016 se objevilo pár článků, více se vracejících k události minulého roku.

Z jednoho článku se dozvídáme, že na hadždž roku 2016 se připravuje výrazně méně poutníků. Zde žádnou narážka na možnou spojitost s událostí minulého ročníku nenalezneme. Saúdský místopředseda Národního výboru pro hadždž, Abdulláh Qádí, tento pokles přisoudil „*celosvětovému hospodářskému poklesu*“. Dále už pak článek pouze řeší nadcházející přípravy, které zahrnují i větší bezpečnost, aby se zabránilo velkým návalům davů.¹⁷⁸

Předcházel mu článek z ledna, který také zaznamenal úbytek poutníků pro nadcházející hadždž, ale důvody opět byly hledány spíše v ekonomické sféře než v nespokojenosti se saúdským vedením poutě. Procentuálně byl pokles oproti roku 2015 odhadován na deset procent především ze států: Indonésie, Turecko, Jordánsko, Maroko, Irák, Libye a samozřejmě Irán. Oproti tomu článek tvrdil, že vzrostl počet Egyptanů a Pákistánců.¹⁷⁹

I další článek se zabýval převážně přípravou budoucí poutě, kdy saúdské úřady ujistiňovaly o probíhajících úpravách kvůli zlepšení organizace. Ale také požadovaly odpovědnost i ze strany států, které vysílají své poutníky. Nabádaly, aby organizace, které mají na starosti poutníky, připravovaly své občany na to, co je čeká, a řádně je o všem informovaly. Především požadovaly vzdělání ve správném „*chování, bezpečnosti, proti politizaci poutě a proti rozdmýchávání sektářských rozdílů*“.¹⁸⁰

Jediný článek, který se přímo zmiňuje o katastrofě, jež se minulou hadždž stala, byl ten, jehož hlavním tématem bylo bezpečnostní opatření v podobě elektronických náramků. Ty by měly monitorovat poutníkův zdravotní stav a také sloužit ke snadnější identifikaci. Také by měly poskytovat vícejazyčné informace a měly by se dát vyhledat prostřednictvím GPS. Zde byla jako důvod pro tuto inovaci uvedena „*nejsmrtelnější katastrofa generace, kde desítky lidí zemřely v tlačenci, kdy bylo tisíce poutníků v Miná kvůli kamenování satana minulé září*“.¹⁸¹

¹⁷⁸Umrah to remain open year-long. *Saudi Gazette*.

¹⁷⁹MUHAMMAD, F. 10 percent drop in Umrah pilgrims. *Saudi Gazette*.

¹⁸⁰GHAZZAWI, A. Haj quota cuts to stay, says Hajjar. *Saudi Gazette*.

¹⁸¹Haj safety: Hi-tech bracelets for all pilgrims introduced. *Saudi Gazette*.

Toto prosté nehodnotící konstatování, které nebylo nijak konkrétní, mělo odkazovat na incident, při kterém zemřely stovky, podle některých údajů až tisíce poutníků a ne pouhé neurčité "desítky", které měly zjednodušit následky nehody. I vyjádření, kde ke katastrofě došlo, spíše nepřesně naznačuje, že by se mohlo jednat přímo o prostory Džamarát, kde rituál probíhá, čímž by neznalý čtenář mohl dojít k závěru, že je to obvyklé místo, kde se takové nehody stávají. A nikoli, že místem nehody byla prostá křižovatka, kde se správně tyto dva proti sobě jdoucí davy neměly vyskytnout, leda by pochybila bezpečnostní opatření. Žádné přesné počty obětí, důvody proč a jak došlo k tlačenci, nic. Nic než nejasné, nic neříkající informace, které měly daleko k pravdě. Zde je možné začít uvažovat, že některá obvinění proti Saúdské Arábii byla oprávněná. Neboť po incidentu a prohlášeních, že se celá věc bude vyšetřovat a viníci se budou zodpovídat, už žádné další oficiální prohlášení nepadlo.

Další články se týkaly úpravy cest, vedoucích k Džamarát. Obě ulice, kde se srazily davy poutníků, prošly určitými změnami. Zvláště se řešilo zvětšení prostoru, neboť Saúdská Arábie očekává v dalších letech opět nárůst počtu poutníků, když se měsíc hadždže bude posouvat více do zimy.¹⁸² Přestavba se týkala i ulice číslo 206, která měla být změněna tak, aby vedla přímo až k Džamarát bez křižovatek. Tato cesta byla označena za „*scénu paniky, která zabila mnoho poutníků*.“ Ulice původně končila a poutníci museli zahrnout doprava nebo doleva, aby se dostali k Džamarát.¹⁸³ Jednalo se o silnici, ze které se pokračovalo do ulice 223, kudy prošel dav poutníků a o něco později se srazil s davem v ulici číslo 204, do které ústil. Tyto změny měly zabránit přeplněnosti a zbytečnému křížování davů.

Ulice 204, která byla místem smrti mnoha poutníků, podle zpráv, se stala velice populární během hadždže následujícího roku 2016. Jeden z koordinátorů poutníků svěřil Saudi Gazette, že mnoho poutníků požadovalo, aby se směli na tuto ulici ještě před začátkem hadždže podívat. Někteří sem jdou zavzpomínat na strašlivou událost a jiní si místo fotí, jako by to snad byl nějaký suvenýr. Jeden z pracovníků, kteří zde byli minulý rok, řekl, že nemůže zapomenout, co se zde stalo, zvláště na křik umírajících. Tento článek také obsahoval informaci, že zde zahynulo „*nejméně 760 poutníků*.“¹⁸⁴

¹⁸² JAMAL, F. The safety of pilgrims. *Saudi Gazette*.

¹⁸³ Mina stampede street to be a direct road to Jamarat. *Saudi Gazette*.

¹⁸⁴ AL-SHAMANI, I. Street 204 haunts the memories. *Saudi Gazette*.

Uplynul rok, ale Saúdská Arábie se stále nejasně vyjadřuje o počtech mrtvých. Na jedné straně si stojí za tím, že konečný počet obětí je 769 a striktně odmítá tvrzení, že by oběti přesáhly tisíc mrtvých, ale v mnoha článcích se o celkovém čísle zmiňuje spíše náznakem jako "mnoho poutníků", nebo slovy "nejméně". Tato vyjádření jejím slovům nepřikládají moc velkou důvěryhodnost.

Poslední článek, který bych zmínila, se vracel k události asi nejvíce. Jednalo se o rozhovor s Kassoumem Kouandou, jenž zde byl minulý rok zraněn a byl svědkem celé události. Vypovídal, že cestoval společně s dalšími třemi přáteli, kteří bohužel v tlačenici zemřeli. On přežil jen zázrakem, neboť se mu podařilo přes mrtvá těla vyšplhat na střechu budovy, odkud ho pak zachránila policie. Vzpomínal, jak šli na obřad a od vchodu zaslechli výkřiky. Zůstali tak uvězněni mezi lidmi, kteří šli za nimi, a davem, který se vracel. Tento rok poslal vykonat hadždž svoji ženu s jasnými pokyny, aby neposlouchala jiné poutníky, přestože tvrdí, že ví, jak to zde chodí, protože zde už několikrát byli, ale aby následovala pouze oficiální instrukce. Řekl, že se poutě nebojí a dál bude posílat své příbuzné, podle něj „*Bůh ví, kdy máte zemřít.*“¹⁸⁵

5.2. Hadždž podle Arab News

Jelikož Saudi Gazette nedisponuje žádnými články, které by byly vydané bezprostředně po hadždži až do 30. září, byla jsem nucena obrátit se na Arab News. Těchto článků, zabývajících se katastrofou, která postihla hadždž, není mnoho jako za iránskou stranu, ale na rozdíl od Saudi Gazette nebyl archiv vymazán.

Zde bych se na chvíli zastavila u článků, které vyšly ještě před začátkem hadždže. Jednalo se spíše o bezpečnostní přípravy, jako nasazení policie, dopravní policie a protiteroristické jednotky, neboť se očekávaly dva miliony poutníků.¹⁸⁶ Měla být přijata opatření proti požárům, živelným pohromám, průmyslovým, chemickým rizikům, kontaminaci nebo epidemickému šíření nemocí. Také ale probíhaly přípravy proti „*návalům a případným tlačenicím a davovým útěkům v oblastech, kde se očekávalo hromadění vysokého počtu poutníků.*“¹⁸⁷

¹⁸⁵I am not afraid — Last year's stampede survivor. *Saudi Gazette*.

¹⁸⁶100,000 troops to secure Haj 2015. *Arab News*.

¹⁸⁷Emergency plan of Civil Defense for Haj approved. *Arab News*.

Ani nehoda spadlého jeřábu v Arab News nemá pevně stanovený počet mrtvých. Jeden článek z 24. září uvádí 111 mrtvých a více než 400 zraněných. Příčinou pádu měl být silný vítr.¹⁸⁸ Ovšem jen o den déle vyšel jiný článek, ve kterém se autor zmiňuje, že jeřáb zabil 108 lidí.¹⁸⁹ Znovu jiný počet mrtvých po zřícení stavebního jeřábu se nalézá v článku z 25. září, kde je vedeno tentokrát 109 obětí.¹⁹⁰

Když tyto informace porovnáme s články, které vyšly bezprostředně po 11. září, což byl den nehody, zjistíme, že jeden z nich potvrzuje jako počet obětí 111 lidí.¹⁹¹ V prvních dnech byli identifikováni dva Saúdové, osm Turků, jedenáct Indů a několik Egyptanů jako oběti.¹⁹²

Článek z 16. září také potvrzuje počet mrtvých na 111, 238 zraněných a doplňuje rozdělení mrtvých dle národností, kde uvádí mimo jiné stejný počet mrtvých Indů, jako předchozí článek. Pákistánců zemřelo také jedenáct a čtrnáct bylo zraněných. Žádný celý seznam obětí nebyl uveden. Podle výsledků pátrání po příčině pádu byl stroj zabezpečen ve špatné poloze, ale kdo za to byl zodpovědný, už uvedeno nebylo.¹⁹³

Král Salmán přislíbil peněžní kompenzaci pozůstalým rodinám i zraněným. „*SR 1 milion rodině každé oběti, SR 1 milion těm, kteří utrpěli trvalou invaliditu a SR 500 000 každému zraněnému. Ti, kteří nemohou vykonat kvůli zranění hadždž, budou zváni příští rok jako královští hosté spolu s dvěma rodinnými příslušníky pozůstalých*“. Toto gesto bylo shledáno ušlechtilým. Například Qamar Abbás Džafri, americký novinář pákistánského původu, označil krále Salmána jako „*krále králů*“, a nejen to, král byl oceňován i lidmi z mezinárodních vládních míst.¹⁹⁴

Je patrná tendence ubírat počet obětí zříceného stavebního jeřábu v článcích publikovaných až po incidentu během hadždže. Nakonec tedy z této nešťastné nehody Saúdská Arábie vyklouzla celkem lehce se zdviženou hlavou a děkovným uznáním za gesto, které král, jenž byl nyní vnímán jako dobrosrdečný, učinil. Ovšem kde se ztratila ušlechtilá gesta království po mnohem větší katastrofě v Miná jen o pár dní později?

¹⁸⁸Thursday's stampede second worst tragedy at Haj. *Arab News*.

¹⁸⁹Crown Prince orders high-level probe into stampede. *Arab News*.

¹⁹⁰Erdogan defends Saudi handling of Haj amid blame game. *Arab News*.

¹⁹¹WAHAB, S. Crashed crane came from Germany, and not China. *Arab News*.

¹⁹²WAHAB, S. Makkah accident dead laid to rest. *Arab News*.

¹⁹³King: SR1m for family of each crane victim. *Arab News*.

¹⁹⁴King: SR1m for family of each crane victim. *Arab News*.

5.2.1 Popis incidentu

Hned první článek v Arab News ze dne incidentu v Miná, tedy 24. září, popisuje místo činu bezprostředně po nehodě. Příčinu popisuje jako zatím neznámou. Jediná zmínka byla, že došlo k davové panice během cesty do Džamarát na obřad „*kamenování satana*“ a že zde zemřelo nejméně 717 obětí a více než 836 poutníků bylo zraněno. Dále článek popisuje stav po uklidnění situace, jak většina poutníků „*omdlévala, mnozí byli v bezvědomí, či střídavě do něj upadali a nebyli schopni mluvit.*“ *Prilétaly vrtulníky a sjížděly se sanitky, které ještě víc podpořily paniku, která zde byla. Ovšem mnoho poutníků vůbec nemělo tušení, co se zde stalo. Bezpečnostní síly odháněly diváky, nosily zraněné k sanitkám a snažily se uzavřít Džamarát. Prostřednictvím sociálních sítí se bezprostředně po katastrofě začalo šířit video, které ukazovalo ulici plnou těl. „Lidé leželi uprostřed zničených invalidních vozíků a láhví na vodu po celé, sluncem rozpálené ulici“* a přeživší shlíželi na celý shon z okrajů silnice poblíž stanů. Dále se článek vracel k dřívějším nehodám, které potkaly hadždž v minulosti.¹⁹⁵

V tom duchu pokračoval i další, také vydaný stejného dne. Zde byl vyhotoven celý seznam neštěstí během poutí i s počtem obětí dle časové osy. Incident z roku 2015 byl zhodnocen jako druhý nejhorší hned po hadždži z roku 1990, kdy zemřelo 1426 poutníků.¹⁹⁶ Korunní princ Mohammed bin Nájif zahájil vyšetřování a ministr zdravotnictví obvinil poutníky, kteří podle něj neuposlechli pokyny.¹⁹⁷ Tyto poslední dvě informace později potvrdily i Saudi Gazette.

Článek z 25. září si držel počet mrtvých na 717, ale náhle snížil počet zraněných na 805. Dále zde najdeme stejné vyjádření Al-Turkího, jako bylo později v říjnu citováno Saudi Gazette, že k tragédii došlo na křižovatce ulic 204 a 223, přispělo k ní také horko a únava poutníků. Král Salmán vyjádřil soustrast pozůstalým i zraněným a ubezpečil tisk, že budou probíhat opatření, aby k něčemu podobnému znovu nedošlo.¹⁹⁸

Ve stejný den se poprvé objevilo bližší vysvětlení, jak došlo k tlačenci davů, která vyvolala paniku. Bylo zde svědky popsáno, že „*jedna skupina poutníků, co už dokončila obřad kamenování, se tlačila přes bránu označenou jako "vstup" místo brány*

¹⁹⁵ WAHAB, S. Death toll in Mina stampede rises to 717; over 850 injured. *Arab News*.

¹⁹⁶ Thursday's stampede second worst tragedy at Haj. *Arab News*.

¹⁹⁷ Crown Prince orders high-level probe into stampede. *Arab News*.

¹⁹⁸ Probe launched into Mina stampede. *Arab News*.

*pro odchod*¹⁹⁹, což víceméně souhlasí s informací, kterou poskytl mezinárodní tisk a dokonce je to mnohem větší informace, než byli ochotni sdělit v Saudi Gazette. Je to tedy úplně první vysvětlení za Saúdskou Arábií.

25. října také vyšel článek obsahující pouze pár slov, ale přesto mluvil za všechno. Vyjádřil událost lépe než všechny před ním i všechny, které teprve následovaly. Jednalo se o soubor fotografií z místa činu. Momentky, zachycující atmosféru po nehodě. Záchranáři a dobrovolníci mezi těly, pokusy o resuscitace, svíjející se těla zraněných, zoufalý nárek nejbližších, sklánějících se nad svými milovanými... Ulice plná těl. Těla ležela zaklíněná v sobě, některá ani nebyla celá vidět. Ne nadarmo se říká, že ve smrti je rovnost, tyto fotografie slova jen potvrzovaly. Bílí, černí, ženy, muži... všichni leželi přes sebe, nikdo neunikl. Muži v rouškách procházeli mezi těly. Všude ležely hromady opuštěných věcí, tašky, šátky, kusy oblečení, boty, deštníky... Bezpečnostní síly společně s dobrovolníky a některými poutníky odnášely těla na nosítkách a pomalu je nakládaly do kamionů, ostatní přeživší posedávali na okrajích silnice a pouze celou scénu pozorovali. Některé fotografie zachycovaly hory těl, tělo přes tělo, kde vyčnívaly jen některé končetiny, jiné zas uspořádané mrtvé, překryté bílými látkami na nosítkách v řadách.²⁰⁰ Opravdu strašlivá podívaná, při které běhá mráz po zádech.

201

¹⁹⁹Erdogan defends Saudi handling of Haj amid blame game. *Arab News*.

²⁰⁰Coping with a crisis. *Arab News*.

²⁰¹Coping with a crisis. *Arab News*.

202

203

204

²⁰²Coping with a crisis. *Arab News*.

²⁰³Coping with a crisis. *Arab News*.

²⁰⁴Coping with a crisis. *Arab News*.

205

206

Několik svědků potvrdilo, že k nehodě došlo, když se jeden dav poutníků seběhl na ulici 204 ve stejnou chvíli jako jiný. Tím vznikla panika, kde se mnozí snažili zachránit úprkem, čímž se situace jen zhoršila a mnoho z nich se v tlačenci udusilo. Byl zde citován jeden z poutníků, Abdulmunim Al-Safwán, jak popisoval paniku: „*Většina mrtvých byli starší lidé, kteří šli se svými dětmi. Nebyli schopni nechat za sebou své děti, a proto nemohli udržet krok s davem.*“ Zbytek článku měl velice silný proti-iránský nádech. Objevila se zde obvinění svědků, kteří tvrdili, že celou konfrontaci davů zavinili Iránci, kteří neposlouchali pokyny a odmítli se vrátit. Také jeden ze saúdských úředníků uvedl na internetu: „*Íránští poutníci neposlouchali pokyny, ignorovali je a pokoušeli se s námi o konfrontaci.*“ Ještě dodal, že před incidentem provolávali různé

²⁰⁵Coping with a crisis. Arab News.

²⁰⁶Coping with a crisis. Arab News.

slogany. „Ve většině případů si Iránci libovali v excesech během hadždže, k podpoře toho, co nazývají islámskou revolucí mezi poutníky. Írán se snažil přeměnit příležitost hadždže na svou politickou platformu využitím některých ze svých poutníků a konfrontovat je s ostatními poutníky a bezpečnostními silami.“ Bylo zde také řečeno, že Írán obvinil saúdskou vládu a učinil ji odpovědnou za celý incident. Poněkud zvláštní byla informace, že iránská úředníci prohlásili pouze 41 svých občanů za oběti čtvrtěční nehody a dalších 60 zraněných, když v předchozích článcích byly uvedeny oběti mnohem vyšší. Tento článek také oživoval vzpomínky na hadždž roku 1987, kdy iránská poutníci podle saúdské verze vyvolali krvavou potyčku s bezpečnostními silami.²⁰⁷

Je pravděpodobné, že celý tento příspěvek byl veden v tomto duchu za záměrem reagovat tak na obvinění iránských médií, která byla silně proti-saúdsky zaměřená a implicitně tvrdila, že šlo o pochybení ze strany Saúdské Arábie. Proto Arab News přešlo tímto článkem do protiútoků, nebo spíše se snažilo vinu za nehodu přenést na Írán. Tím tak částečně před čtenáři očistit saúdskou vládu, zahráním na citlivou strunu saúdsko-iránské rivality. Je možné, že přišli s tímto vysvětlením vzniku paniky, aby tak mohli ostrou reakci iránské vlády svést na to, že se snaží zamaskovat vlastní podíl na incidentu. A své tvrzení si potvrzují prostřednictvím historické zkušenosti z minulých hadždží, především tedy poutě z roku 1987. Každopádně článku opět chybí jakékoliv oficiální vyjádření ze strany saúdské vlády, ať už k příčinám vzniku paniky, počtů mrtvých či mezinárodnímu obvinění. Jedná se zde spíše o neurčité informace, dohady ze zdrojů, které nejsou potvrzeny jako věrohodné.

Jeden z lékařů v nemocnici řekl, že většina úmrtí byla přičítána udušení, přiznal, že některé z nich by bylo možné oživit, ale nemocnice byly bezprostředně po neštěstí přeplněné. Většina také byla ušlapána k smrti. „*Těla na sobě měla krvavé šlápoty, což znamenalo, že poutníci za nimi se snažili přes ně přelézt.*“ Následovala prohlášení, že bude provedeno rychlé šetření okolností vzniku incidentu, a znovu byla vina viděna v nedodržování pokynů.²⁰⁸ Ovšem, že začnou řádná šetření celé události, už bylo vládou oficiálně vyhlášeno dva dny před tímto článkem. V tom případě tato informace naznačuje, že doposud žádné vyšetřování neproběhlo nebo mělo jít spíše o snahu uklidnit situaci a zahnat případné nechtěné otázky.

²⁰⁷ Overcrowding to blame for stampede: Eyewitnesses. *Arab News*.

²⁰⁸ WAHAB, S. Grim task of identifying the stampede victims begins. *Arab News*.

5.2.2 Publikování reakcí ostatních států

Recep Erdoğan se zastal Saúdské Arábie proti mezinárodní kritice. Řekl novinářům: „*Nemám soucit s nepřátelskými výroky proti Saúdské Arábii,*“ čímž chtěl vyjádřit, že saúdská vláda dělá hodně pro to, aby hadždž vůbec fungovala, a proto by ji ostatní státy neměly obviňovat z toho, že pochybila a zavinila tuto krvavou spoušť. Ovšem Mehmet Alí Şahin, viceprezident vládnoucí strany AKP, veřejně prohlásil: „*Kdyby Turecko mělo na starost organizování hadždže, ujistili bychom se, že by nikdo neutrpěl žádnou újmu.*“ Za touto zprávou se také poprvé objevuje kritika ze strany Íránu a obvinění saúdských bezpečnostních sil z pochybení.²⁰⁹

Velká Británie, Německo, Katar, Maroko, Kuvajt, Pákistán a Turecko vyjádřily soustrast rodinám obětem a zraněným. Maroko s Tuniskem pak přály soustrast i Saúdské Arábii a králi Salmánovi. Zástupce Tuniska nezapomněl dodat, aby „*Alláh zachoval království ve svém vedení.*“²¹⁰

Ovšem na druhé straně například senegalský prezident, Macky Salla, chtěl prosadit mezinárodní debatu o podmínkách poutě a její organizaci.²¹¹ Írán také požadoval mezinárodní šetření, což Saúdská Arábie odmítla společně s jeho obviněními, že šlo o špatné vedení hadždže.²¹²

Arab News se nebránily publikovat články, kde bylo možné najít zmínky o obvinění ze strany Íránu. Ten podle podle Arab News začal hrát „*hru na svalování viny.*“ Obvinění se týkala špatné organizace hadždže a Írán byl na druhou stranu shledán Zálivovými státy z „*podněcování problémů na Blízkém východě.*“ Šejch Abdulazíz al-Šejch promluvil v televizi ohledně smazání viny, která byla házena na saúdskou vládu. „*Mnozí závidí království pro jeho náboženství, vedení, ekonomiku, soudržnost členů a pro své velké požehnání, že má zkušenosti na rozdíl od ostatních zemí.*“²¹³ Byla to reakce především na útok Íránu proti Saúdské Arábii, který označil vlastně za závist.

²⁰⁹Erdogan defends Saudi handling of Haj amid blame game. *Arab News*.

²¹⁰World leaders send messages of condolences. *Arab News*.

²¹¹Iran, Morocco report highest death toll in Haj stampede. *Arab News*.

²¹²KSA rubbishes Iran criticism of stampede. *Arab News*.

²¹³Mina stampede deaths rise to 769. *Arab News*.

5.2.3 Snaha o vlastní obhajobu

Arab News na rozdíl od Saudi Gazette neměly takovou tendenci popírat a utajovat informace ohledně incidentu v Miná. Proto také v Arab News nenalezneme tolik článků, které by se zaměřovaly na přílišnou obhajobu a vyzdvihování saúdského úsilí.

Jeden z článků byl veden podobně jako většina v Saudi Gazette. Jednalo se o rozhovory s poutníky, kteří úspěšně prošli hadždží a spíše ji chválili, než aby si stěžovali na nějaké nedostatky. Nepadlo zde ani slovo o tom, co se stalo, ani zmínka o mrtvých. Jeden ze zúčastněných poutníků v rozhovoru řekl: „*Nemám žádné stížnosti, protože moji rodiče a příbuzní mě připravili na tento nelehký úkol.*“²¹⁴ Z mého pohledu měl tento výrok snahu účelně podpořit stížnosti Saúdské Arábie, že poutníci nebyli dostatečně informováni ve svých zemích o správném průběhu hadždže a tedy je jejich vina, že zavinili z nevědomosti krvavý incident v Miná. Bylo tím naznačeno, že kdyby byli všichni řádně doma vzděláni jako tento muž, k ničemu by dojít nemuselo. Trochu to tedy nahrává k očernění mrtvých, že si za svou smrt mohou vlastně sami.

Když se dostala do britských novin nepodložená informace, že ke srážce dvou davů došlo kvůli uzavírce, protože králi přijela významná návštěva, což podnítilo ostré diskuze a kritiku na sociálních sítích, Arab News označily jako autora tohoto smyšleného obvinění Írán. Podle nich se touto cestou snažil poškodit Saúdskou Arábii.²¹⁵ Té se však zastaly Spojené státy americké. John Kerry, americký ministr zahraničí veřejně prohlásil, že Saúdská Arábie utrácí miliony, aby se co nejlépe postarala o poutníky a celý průběh hadždže, aby ji věřící mohli v klidu vykonat.²¹⁶

Také bylo uvedeno, že představitelé hlavních zemí se postavili na podporu Saúdské Arábie proti obviněním Íránu, kterému podle nich tato událost hrála do karet, co se týče politiky. Jeden íránský úředník potvrdil saúdské obvinění, že 300 íránských poutníků se nedrželo předpisů a byli příčinou paniky, která vznikla, když přišli z jiného směru, než měli. A Saúdská Arábie v reakci zaútočila s výčitkou na íránskou vládu, „*jak vysvětlí hrubé porušení pravidel svých poutníků, které mělo za následek krvavou*

²¹⁴ WAHAB, S. Pilgrims stream out of Mina as Haj 2015 ends. *Arab News*.

²¹⁵ WAHAB, S. Anti-Kingdom propaganda by pro-Tehran media fland. *Arab News*.

²¹⁶ Mina stampede: Saudi foreign minister rejects criticism. *Arab News*.

katastrofu“. Také uvedla, že státy, jejichž poutníci porušují či zanedbávají pravidla, budou uvedeny na černou listinu.²¹⁷

Arab News také získaly rozhovor s jedním iránským spisovatelem a akademikem, Sádiqem Zibakalámem, který se pohoršoval nad chováním jeho státu a kritizoval vládu v Teheránu. Dle něj hrála velkou roli situace v Jemenu, kvůli které takto reagují na událost v Miná. „*Umožnilo to Íráncům uvolnit svůj hněv na Araby.*“²¹⁸

Kritika ohledně hadždže přišla i zevnitř Saúdské Arábie, ale tentokrát nebyla směřována ani na vládu ani vůči Íránu. Saúdským profesorům se nelíbilo, že na hadždž státy pouštějí velmi staré a fyzicky postižené lidi, které nejsou schopni držet tempo s davem. Proto podali návrh, aby se udílelo povolení pouze zdravým jedincům.²¹⁹ V publikaci tohoto názoru můžeme vidět snahu zmírnit vinu, která padala na saúdskou vládu, názorem, který tento článek naznačuje, že by nemuselo docházet k nehodám a úmrtím během hadždže, kdyby existovala určitá omezení pro výběr poutníků.

Jako ujištění bylo uvedeno vyjádření ministra zdravotnictví, že nadále chtějí své služby zlepšovat, zejména v rychlé reakci na neočekávané události jako tento rok. Dle něj se jim povedl rychlý zásah a aktivování záchranné služby.²²⁰

5.2.4 Aktualizace informací ohledně incidentu v Miná

Hned druhý den po nehodě, 25. září, se zvedl počet čtvrtěčních obětí na 719 a poprvé se zde objevuje národnostní rozdělení mrtvých: Írán 131 mrtvých, Maroko 87, Mali 30, Indie 14, Egypt 8, Pákistán 7, Senegal 5, Turecko 4, Keňa 3, Indonésie 3, Filipíny 1 a Nizozemsko také 1 mrtvý. Pákistán ještě mimo oběti ohlásil, že pohřešuje 236 poutníků. Žádné z těchto čísel nevzešlo ze saúdské strany po identifikaci mrtvých, byla to pouze čísla ohlášená jednotlivými zástupci daných zemí. Odhaduje se, že letošní hadždž navštívily asi dva milióny poutníků ze 180 zemí. Ovšem číslo není oficiálně

²¹⁷Iran's unfortunate behavior. *Arab News*.

²¹⁸KSA rubbishes Iran criticism of stampede. *Arab News*.

²¹⁹Study sought on fitness as precondition for Haj. *Arab News*.

²²⁰ WAHAB, S. Al-Falih outlines Health Ministry's rapid response during Haj 2015. *Arab News*.

potvrzeno saúdskou vládou a ve všech článcích, kde se uváděl celkový počet poutníků, se čísla různila.²²¹

Dále se řešila také identifikace těl, která už byla převezena do márnice. Podle otisků prstů saúdské imigrační úřady kontrolovaly, zda údaje sedí s databázemi. Arab News také opravily informace, že bylo nahlášeno téměř tři sta pohřešovaných Pákistánců, ale opravdové číslo mělo být 432 a z tohoto počtu už se stovka z nich našla. Šlo o vůbec první přiznanou opravu poskytnutých informací. Jinde se rozdíl mezi předchozími sděleními neřešily.²²²

27. září se zvýšil i oficiální počet obětí na 769 a 934 zraněných - podle ministerstva zdravotnictví. Náhlé zvýšení počtu mrtvých bylo vysvětleno tím, že to byli poutníci, kteří zemřeli v jiných nemocnicích. Byl zaznamenán nárůst počtu mrtvých i v národnostním rozdělení, kde vznikl rozpor v informacích ohledně počtu obětí za Filipíny, které uvedly 5 mrtvých, ale podle Saúdské Arábie jen jeden z nich zemřel v davové panice.²²³ Maroko také uvádělo odlišné číslo, než přiznávaly saúdské úřady. Zde byl rozdíl několikanásobný. Maroko uvedlo 87 mrtvých, ale podle saúdských záznamů, by to měly být pouze 3.²²⁴ Proslýchaly se také zvěsti, že pákistánský velvyslanec řekl, že v panice zemřelo až dvě stě občanů Pákistánu.²²⁵

Jeden z článků z 28. září zmiňoval, že saúdské úřady diskutovaly nad zprávou o davové panice vyvolané v Miná a probíraly i mediální průzkum ohledně hadždže,²²⁶ ale žádné bližší informace či výsledky nebyly poskytnuty.

Jeden ze článků nabídl trochu jiný pohled na situaci po incidentu v Miná. Jednalo se o rozhovory s rodinami pohřešovaných poutníků a nechal nás nahlédnout z jiného, více lidského úhlu pohledu na událost, mimo politickou scénu a obviňování. Desítky lidí byly stále nezvěstné i po čtyřech dnech od neštěstí. Úřady zveřejnily fotografie 1100 mrtvých, které byly k dispozici v Muaisam márnici. Ale ani mezi nimi někteří nemohli najít své rodinné členy. Jako například děti jednoho manželského páru z Indie, které zůstaly v Rijádu, když jejich rodiče šli vykonat hadždž. Jiný muž, který byl léčen v nemocnici, nezaslechl žádné zprávy o svém bratrovi a další žádal o pomoc

²²¹Iran, Morocco report highest death toll in Haj stampede. *Arab News*.

²²² WAHAB, S. Grim task of identifying the stampede victims begins. *Arab News*.

²²³Mina stampede deaths rise to 769. *Arab News*.

²²⁴Egypt death toll from Haj crush rises to 55. *Arab News*.

²²⁵ AHMED, M. Official: 18 Pakistanis killed in crush of Haj pilgrims. *Arab News*.

²²⁶ RASOOLDEEN, M. 400,000 Haj pilgrims got med treatment. *Arab News*.

s hledáním i prostřednictvím Arab News. Největší problém byl ovšem se saúdkými občany, kteří jakožto občané pořadající země nemuseli mít žádné identifikační náramky. V tom případě byla identifikace mnohem složitější. Existovala určitá databáze, která byla k dispozici pouze v Mekce, kde mohli lidé hledat své pohřešované příbuzné, ale v této databázi nebyly údaje o saúdkých občanech. Pákistánský generální konzul ujistoval, že to, že je někdo nezvěstný, ještě neznamená, že je mrtvý. Avšak ani diplomaté nedokázali poradit, kde by rodiny měly hledat dál. Úřady porovnávaly fotografie s fotkami z márníc. Někteří poutníci v kritickém stavu byli přijati i v nemocnici v Džiddě, kde lékařský personál neměl u některých tušení, jaká jsou jejich jména či národnost. Vláda mezitím připravovala soubor otisků prstů mrtvých, aby se daly porovnat s databází pasů, ovšem to opět neplatí pro občany Saúdské Arábie.²²⁷

Mezi další nezvěstné patřil i bývalý íránský velvyslanec z Bejrútu, Ghanzanfar Abádí. Ale saúdské úřady odmítly, že by byl Abádí na seznamu poutníků pro tuto hadždž. Jestli opravdu cestoval na pouť, musel podle nich využít jiný než oficiální způsob registrace nebo se zapsal pod jiným jménem.²²⁸

29. září došlo k dalšímu nahlášenému zvýšení počtu mrtvých. Oficiální saúdský počet 769 mrtvých se stále udržoval, ale Írán opět zvýšil své oběti na 226 a stále 246 obyvatel pohřešoval. A stejně jako v Saudi Gazette došlo k nedorozumění ohledně celkového seznamu mrtvých, který se neshodoval s počtem fotografií těl zaslaných Saúdskou Arábií jednotlivým zemím. Saúdská strana se k tomu vyjádřila opět stejným způsobem, že šlo o úmrtí během hadždže, ale ne všechna měla spojitost se čtvrtěční katastrofou v Miná.²²⁹

Poslední zářijový den vyšel článek podporující Saúdskou Arábii na Valném shromáždění OSN, kde byl Írán nařčen z využívání tragické události během hadždže pro své politické účely. Na druhé straně byla uznána saúdská snaha v Jemenu na obnovu legitimní vlády jako chvályhodná. Saúdská Arábie zde také potvrdila konečný počet mrtvých na 769 mrtvých a 934 zraněných.²³⁰

²²⁷ WAHAB, S. Heartbreaking tales of missing pilgrims compound tragedy. Arab News.

²²⁸Iran diplomat entered KSA under fake ID?. Arab News.

²²⁹ AL-SULAMI, M.; WAHAB, S. 161 stampede injured at Jeddah hospitals. Arab News.

²³⁰Arab states rap bid to 'politicize' stampede. Arab News.

Na začátku října ministerstvo zdravotnictví dokončilo databázi DNA vzorků všech obětí, tedy mrtvých i jen zraněných. Také proto vyzvalo příbuzné obětí či stále pohřešovaných, aby si na klinice nechali odebrat vzorek krve k porovnání.²³¹

První letadlo s oběťmi paniky v Miná přiletělo do Teheránu 3. října a znovu tím zvýšilo už tak napjatou situaci mezi těmito dvěma státy. Tentokrát Írán zvýšil své ztráty na 464 mrtvých a prohlásil, že celkový počet obětí této hadždže byl 4 700 mrtvých bez toho, aby svoje tvrzení podložil pádným důkazem.²³²

Zřejmě kvůli častým dohadům saúdské úřady také ujistily prostřednictvím Arab News, že mrtví poutníci byli pohřbíváni jednotlivě, nikoli do masových hrobů. A znovu nabádaly poutnické organizace, aby vzdělávaly a dostatečně informovaly své poutníky před odjezdem na hadždž.²³³ Ministr zdravotnictví také ujišťoval, že vyšetřování tragédie probíhá.²³⁴ Tento článek vyšel 5. října, tedy jedenáct dní po incidentu. Přesto tento článek tvrdil, že vyšetřování nedospělo k žádnému závěru. Spíše se tedy jedná o úmyslné protahování a ubezpečování, že se na něčem pracuje, než bude doba dostatečně dlouhá k promlčení.

V pondělí dne 19. října dospíváme k závěru. Tento den vyšla informace, že v neděli proběhlo zasedání výboru, který měl za úkol vyšetřovat incident v Miná. Tomuto sněmu předsedal korunní princ Mohammed bin Nájif, který měl výsledky předložit králi Salmánovi.²³⁵ Žádné další informace o tom, co se zjistilo, jaká byla příčina, nebyly ale zveřejněny. Takže tímto končí hadždž 2015 za Saúdskou Arábií. Pouze s oficiálním prohlášením 769 mrtvých a 934 zraněných a s mnoha otazníky a nesrovnalostmi. Nechává za sebou mnoho pohřešovaných a řadu článků, ujišťujících o lepším bezpečnostním opatření připravovaném na budoucí hadždž.

5.3 Proti-iránský postoj

I v rámci saúdských článků o hadždži 2015, které by se měly zabývat především vysvětlováním celého incidentu, se našel kritický postoj k Íránu.

²³¹ HAZAIMEH, H.; WAHHAB, S. Stampede: DNA profiling of all dead and injured completed. *Arab News*.

²³² DEREINI, A. A. First plane carrying dead from Haj crush arrives in Iran. *Arab News*.

²³³ Stampede victims' bodies not being buried in mass graves. *Arab News*.

²³⁴ WAHAB, S. Al-Falih outlines Health Ministry's rapid response during Haj 2015. *Arab News*.

²³⁵ Mina stampede probe progresses. *Arab News*.

5.3.1 Saudi Gazette

Dle mé hypotézy se Saúdská Arábie v souvislosti s hadždží snažila spíše vyhýbat zmínkám o Íránu. Články, které byly k dispozici za září v Saudi Gazette, nezmiňovaly hadždž a Írán dohromady. Za měsíc říjen zde byly pouze čtyři takové články a pouze jeden z nich byl kladný. Ostatní tři už měly proti-iránský postoj.

Tento jediný kladný článek pojednával o schůzce zdravotních ministrů Saúdské Arábie a Íránu, kde se řešily zejména zdravotní stav zraněných iránských poutníků a přeprava těl obětí. Íránský ministr zdravotnictví, Hasan Hašimí, zde dokonce ocenil péči, kterou Saúdská Arábie věnovala obětem, a uznal, že davová panika je něco „*mimo kontrolu lidí*“.²³⁶ Je ale zajímavé, že tento pozitivní článek byl vydaný již 3. října, přestože ze strany PressTV do tohoto dne vyšlo mnoho ostrých výroků o Saúdské Arábii. Nehledě na to, že jen den po incidentu protestovali Íránci v ulicích Teheránu.

Tento článek vyšel společně s dalším, který je ale jeho naprostým protipólem. Hadždž zde nebyla hlavním tématem. Jednalo se o zprávu z konference OSN, která se dotýkala vedle agrese Izraele, zásahů Ruska v Sýrii a situace v Jemenu, také incidentu v Miná. Stálý zástupce Abdulláh Al-Mouallimí obvinil Írán z politizace tragédie, která se stala během poutě, s tím, že nerespektuje svatost tohoto obřadu a životy obětí a že Saúdská Arábie nedovolí využívání této tragédie pro vlastní účely. Ubezpečil ostatní státy, že vláda vyšetřuje tento incident a nikomu nedovolí tvrdit, že je nedbalá. Mimo jiné obvinil Írán ještě z „*jasné podpory Húthí rebelů*“, kteří díky tomu byli schopni napadnout legitimní vládu Jemenu. K průběhu ani k zdroji davové paniky se článek nijak nevyjadřoval.²³⁷

Další proti-iránský článek se znovu vracel k obvinění Íránu z politického útoku na Saúdskou Arábii v médiích. Přiznával útoky dalších států, které ale vedle tohoto nebyly tak významné. Dále zde byla uvedena pravděpodobnost, „*že během hadždže se nehody budou konat*“. Proto země potřebuje silnou oporu v médiích, která by odvracela útoky zvenčí a zároveň po celý rok poučovala okolní svět o vynaložené snaze Saúdské

²³⁶Mina stampede: Iran applauds Saudi efforts. *Saudi Gazette*.

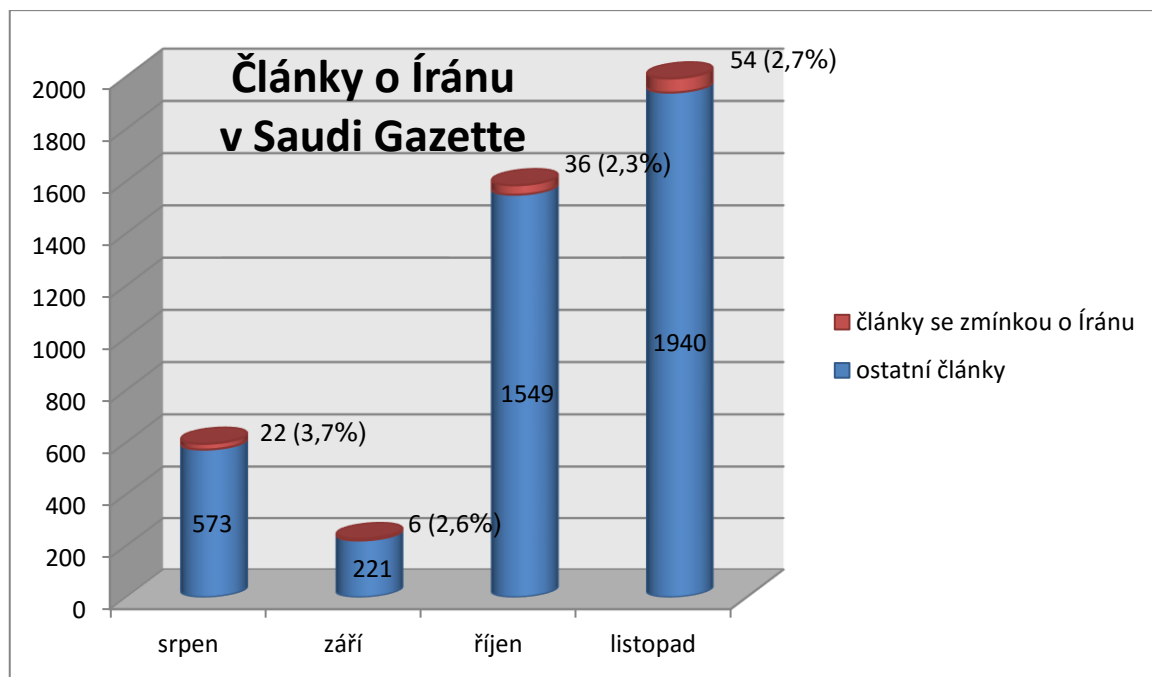
²³⁷End strikes on Syria, Kingdom tells Russia. *Saudi Gazette*.

Arábie, kterou vkládá do nelehkých příprav hadždže. Na konci zde vystávala otázka, zda by toto médium mělo být nezávislé.²³⁸

Poslední článek útočil velice ostře. Zde Saudi Gazette tvrdila, že Ruholláh Chomejní před svou smrtí řekl: „*Smyjeme trápení našich lidí pomstou proti Americe a Ál Saud v pravý čas, dá-li Bůh. Naplníme jejich srdce žalem za tento velký zločin. Zanecháme sladkost v ústech mučednických rodin oslavou vítězství pravdy a osvobození svaté Kaaby z rukou hříšníků. Osvobodíme Velkou mešitu.*“ Bylo zde vysvětleno, že Chomejní věděl, že nemůže bezdůvodně zaútočit na Saúdskou Arábii, a tak Írán už dvacet šest let čeká na svou příležitost a jako svou zbraň využívá náboženství. Přestože Chomejní zemřel bez naplnění tohoto cíle, neznamená, že není zachován v „*mysli a srdcích*“ Íránců. Dále článek obviňoval Írán z využití katastrofické hadždže, kdy se chopil příležitosti, aby zaútočil na Saúdskou Arábii s myšlenkou, že by ji nahradil lépe. Agrese se vystupňovala v části, kde byl Írán přirovnáván svým chováním k Daeš. Že oba „*využívají náboženství k ovlivňování prostých a zranitelných*“. K tomu zde uváděli další obvinění ze vzájemné pomoci s cílem podřývat autoritu Saúdské Arábie podle jakési „*implicitní dohody*“ mezi nimi. Dle Saúdské Arábie je Írán „*bezzásadový, pokrytecký a podlézavý*“, přičemž prezentuje sama sebe jako „*nevinnou alternativu islámu*“. Na konci byl uveden ještě výrok vůdce Hizballáhu Hassana Nasralláha, který dle Saudi Gazette uvedl v komentáři k panice v Miná, že „*rozhodnutí saúdské vlády zabránit muslimským zemím v účasti na spravování svatých míst již nemá žádnou logiku*“, čímž zdůraznil nutnost spolupráce na organizování hadždže. Saúdská Arábie v tom viděla jasnou agresi proti své autoritě s obavami na podnícení muslimského světa pod touto myšlenkou.²³⁹

²³⁸ AL-SHIBANI, M. M. We need a media channel for the Two Holy Mosques. *Saudi Gazette*.

²³⁹ AL-ARBASH, K. Iran and the right oportunity. *Saudi Gazette*.

240

Na tomto grafu lze pozorovat vývoj frekventovanosti článků Saudi Gazette, které zmiňují Írán v průběhu měsíců roku 2015. Jsou zde zařazeny nejen politické zprávy, ale i kulturní a sportovní rubriky. Procentuálně můžeme po hadždži pozorovat mírný pokles ve frekvenci zmínek Íránu v saúdskému tisku. Je otázkou, zda to bylo účelné, nebo za to může neúplný archiv Saudi Gazette za měsíce srpen a září.

5.3.2 Arab News

Také v Arab News se setkáváme s proti-iránským postojem. Podle Šúrá koncilu Írán využíval situace hadždže ke své politice. Znovu zde oživil vzpomínku na hadždž z roku 1987 jako důkaz, že Írán hadždž zneužívá ke svým cílům. Ale Saúdská Arábie jasně stanovila, že do její vnitřní politiky nikoho nenechá zasahovat. Jednání Teheránu podle Arab News naznačovalo, že Írán nemá žádnou úctu k obětem. Dle některých se snažil odvést pozornost dál od jejich neúspěšných pokusů v Jemenu a jiných státech.²⁴¹

Ještě rok po incidentu v Miná Arab News vydalo článek, který pojednával o iránských útocích na Saúdskou Arábii, především napadání jejího statusu „*ochránkyně dvou svatých míst*.“ Nicméně saúdská vláda odmítla jakýkoliv náznak toho, že by měla nějaký podíl na vzniku incidentu, který se odehrál před rokem během hadždže. Podle jednoho amerického výzkumníka tato událost a hlavně následný střed Íránu se Saúdskou

²⁴⁰ Vlastní graf porovnávající počty článků vydaných Saudi Gazette.

²⁴¹Iran has 'history of exploiting Haj'. *Arab News*.

Arábii ohledně kritiky vedení hadždže měly dopad na větší nevraživost v rámci sektářského dělení. Také zastával názor, že íránské obvinění, které vzniklo po incidentu v Miná, mělo za cíl zburcovat myšlenku, aby se začalo jednat o mezinárodním dohledu nad řízením hadždže, spadajícím zatím pouze pod pravomoc Saúdské Arábie.²⁴²

Joseph Kéchichian, politolog a výzkumník v King Faisal Center for Research and Islamic Studies, také potvrdil předchozí myšlenku íránské neustálého ožívání hadždže 2015. „*Írán je připraven použít všech možných prostředků zastrašování, včetně snah přiložit do ohně sektářskému dělení, k dosažení svých cílů, které předcházely incidentu z roku 2015. Tento cíl je předat veškerou kontrolu nad hadždží výboru vedeným íránskými experty.*“ Ale dle jeho zkušeností s jednáním Saúdské Arábie není žádná šance, že by se král vzdal svého výsadního vedení. Viděl jádro tohoto problému v Íránské islámské revoluci, kterou Saúdská Arábie odmítla, s čímž se Íránci dodnes nesmířili. Velký rozdíl mezi těmito dvěma státy spatřoval v tom, že Írán na rozdíl od Saúdské Arábie veřejně hlásá a podporuje činy vedené ve jménu náboženství. Posiluje tím svoji moc, kterou opírá o islám, a zdůrazňuje tak ještě více sektářské dělení. Saúdská Arábie se podle jeho názoru k takovému jednání nikdy neuchýlila a ani v budoucnu to nepředpokládá.²⁴³

6. Hadždž 2015 z pohledu PressTV

Uspořádání webových stránek PressTV mi bohužel nedovolilo zjistit četnost výskytu článků zmiňujících se o hadždži 2015, ale i tak jich vyšlo mnohem více než v Saudi Gazette i Arab News. Už jen fakt, že na domovské stránce PressTV byl velký samostatný odkaz v horním panelu na hadždž 2015 ještě několik měsíců po uplynutí další poutě, svědčí o tom, jakou váhu Írán přikládal tomuto tématu. Hned vedle se vyjímal odkaz na saúdské vojenské zásahy v Jemenu. Jinak se ovšem PressTV vyjadřovala více obezřetně, než by se očekávalo od íránské rétoriky vůči Saúdské Arábii, zvláště s ohledem na takovou tragédii. PressTV se zaměřila na vedení rozhovorů s různými významnými osobnostmi a jejich názory na situaci hadždže. V některých reportážích byly velice krátké rozhovory s účastníky poutě, ale jednalo se spíše jen o

²⁴²‘Saudi Arabia cannot give up Haj management with its successes’. *Arab News*.

²⁴³‘Saudi Arabia cannot give up Haj management with its successes’. *Arab News*.

vsuvky nebo potvrzení určitého názoru, než aby tvořily samostatné téma článku. Ale pokud se jednalo o reportáže a přímé rozhovory vedené ze studia, byly vystříhávány krátké věty vytržené z kontextu, které především vinily Saúdskou Arábii.

Už v den tragické nehody PressTV oznámil, že podle iránské hadždž organizace je obětí více než 1300 a ne pouhých 717, jak uváděla Saúdská Arábie. První odhady iránských obětí byly 125 mrtvých.²⁴⁴ Sa'íd Ohadí, šéf iránské hadždž organizace očekával během dalších dnů nárůst celkového počtu mrtvých, který tipoval minimálně na 1500 obětí.²⁴⁵

Hned druhý den, 25. září, po panice v Miná šéf iránské hadždž organizace tvrdil, že počet mrtvých se podle blíže neurčeného saúdského zdroje pohybuje okolo dvou tisíc, za což může převážně nezodpovědnost saúdských úřadů, které nezvládají organizaci hadždže. Mimo jiné kritizoval, že saúdská armáda zablokovala v den incidentu přístup do všech zdravotních center. Také se zde už objevuje první obvinění, proč k tragické nehodě došlo. Tedy že konvoj prince Mohammada bin Salmána zablokoval některé silnice. Z tohoto důvodu byla odkloněna skupina poutníků, která se následně střetla s jiným početným davem. Následně Vůdce islámské revoluce ajatolláh Alí Chámenei požadoval po Saúdské Arábii, aby se zodpovídala ze smrtícího incidentu.²⁴⁶

Informace o konvoji saúdského prince získalo PressTV z libanonského deníku ad-Dijár, kde se psalo, že tento konvoj byl hlavní příčinou vzniku střetu dvou davů v Miná, neboť znemožnil původní trasu jedné ze skupin. Podle zprávy ad-Dijáru se saúdská vláda snažila tuto informaci utajit a vyvrátit, a proto také rychle přešla na obviňování samotných poutníků.²⁴⁷ Dále byl incident prostřednictvím PressTV popisován jako v saúdském tisku, tedy střet dvou skupin poutníků v ranních hodinách, okolo deváté hodiny, na křižovatce ulic 204 a 223.²⁴⁸

²⁴⁴Prince Salman convoy triggered Hajj stampede: Report. *PressTV*.

²⁴⁵1,300, including 125 Iranians, killed in crush during Hajj in Mecca: Iran. *PressTV*.

²⁴⁶Toll from Hajj stampede outside Mecca reaches 2,000: Sources. *PressTV*.

²⁴⁷Prince Salman convoy triggered Hajj stampede: Report. *PressTV*.

²⁴⁸1,300, including 125 Iranians, killed in crush during Hajj in Mecca: Iran. *PressTV*.

PressTV také odkazovalo na blíže neurčené zprávy, které tvrdí, že bezpečnostní síly nutily poutníky změnit směr trasy. Tedy ti, kteří už rituál "kamenování satana" dokončili, byli směřováni k odchodu stejnou cestou, kudy přišli.²⁴⁹

Muhammed Al-Musáwí, prominentní šíitský učenec iráckého původu v Londýně, byl tento rok účastníkem hadždže. V rozhovoru obvinil saúdské vedení za jejich špatnou organizaci poutě a prohlásil, že si neváží lidských životů. Popisoval, jak někteří poutníci neměli kam během srážky uhnout, tak je dav srazil. Neviděl prý žádnou ambulanci, ani pomoc, proto došel k závěru, že mnoho poutníků zemřelo právě v důsledku nedostatečné lékařské pomoci. Také potvrzoval myšlenku, že by hadždž neměla být pouze v rukou Saúdské Arábie, ale mělo by na ní spolupracovat celé muslimské společenství. Neříkal však, že by právo na hadždž Saúdské Arábii za tento incident odebral, ale že by jim ostatní státy měly poskytnout experty, kteří by se podíleli na organizaci. O tom, jak došlo ke srážce, však nehovořil.²⁵⁰

Celkově častěji byla jako příčina zmíněna pouze srážka poutníků z důvodu uzavírek silnic. Bez bližší specifikace. Celkově existují čtyři hlavní cesty vedoucí ze stanového městečka a jedná se o jedno z nejvíce zátěžových míst během poutě, proto zde také často dochází ke smrtícím nehodám. Jedna z těchto silnic byla tedy náhle uzavřena a nutila poutníky změnit směr chůze v době, kdy už měli za sebou 8,5 kilometrů v horkém počasí.²⁵¹

Mnoho článků věnovaných hadždži se také jednou či dvěma větami zmínily o pádu stavebního jeřábu na Velkou mešitu ještě před začátkem poutě. Zde hrála roli jen informace o 110 mrtvých a 400 zraněných, nijak podrobně se k této události nevracely.²⁵² Byla to spíše doplňující informace k celkovým obětem hadždže roku 2015, což mělo dokazovat neschopnost Saúdské Arábie zajistit bezpečnost poutníků.

29. září se objevila informace, že saúdská vláda zvedla počet obětí na 4 173 mrtvých během srážky v Miná. Saúdský náměstek ministerstva zdravotnictví, Hamad bin Muhammad Ad-Dawíla, řekl, že „*obdržel fotografii, která ukazuje, že 4 173 poutníků bylo zabito při tragickém incidentu v Miná.*“ Tyto počty ale brzy ministerstvo

²⁴⁹ Bodies of Iranian pilgrims who died in Mina crush to be repatriated Tuesday. *PressTV*.

²⁵⁰ SALIH, R. M. UK pilgrim blames Saudi mismanagement for Mina stampede. *PressTV*.

²⁵¹ Deadly stampede in Mina. *PressTV*.

²⁵² Deadly stampede in Mina. *PressTV*.

zdravotnictví popřelo a uvedlo, že smrt poutníků zavinilo jejich vyčerpání a horko.²⁵³ Další nesrovnalost ale přišla spolu s oficiálními fotografiemi 1 100 těl, které obdrželi zahraniční diplomaté od saúdských úřadů. Mělo jít o mrtvé poutníky k identifikaci.²⁵⁴

Sa'íd Ohadí z íránské hadždž organizace zvýšil svůj odhad celkových obětí srážky v Miná na více než dva tisíce.²⁵⁵ Celkový počet zatím identifikovaných íránských poutníků se vyšplhal na 228. Zraněných bylo 27 a 248 Íránců bylo pohřšovaných. Husajn Amír-Abdalhaján, ministr zahraničí pro arabské a africké záležitosti, oznámil, že „více než 700 afrických poutníků bylo pohřbeno v Saúdské Arábii,“²⁵⁶ což jasně naráželo na fakt, že saúdské úřady uváděly mnohem menší počet obětí.

Írán postrádal svého bývalého velvyslance v Libanonu, Ghananfara Abádího, který se vydal vykonat hadždž. Ministerstvo zahraničí si pohrává i s myšlenkou, že by mohl být unesen v Saúdské Arábii a odvečen na „okupovaná palestinská území“. Ovšem existovala stále možnost, že byl spíše mezi mrtvými poutníky. Za saúdskou stranu se objevily zprávy, které odmítaly potvrdit, že by saúdské úřady měly Abádího dokumenty pro vykonání poutě. Írán naopak prohlašoval, že má záznam oficiálního schválení Abádího víza Saúdskou Arábii.²⁵⁷ Sa'íd Ohadí se domníval, že by mohl být mezi již pohřbenými poutníky v Saúdské Arábii.²⁵⁸

Nakonec bylo jeho tělo identifikováno na konci listopadu, kdy bylo převezeno zpátky do Teheránu, aby se mohl konat jeho pohřební průvod.²⁵⁹ Jako příčina smrti bylo stanoveno vyčerpání a nedostatek pití ve vysokých teplotních podmínkách. Jiným z důvodů byla uvedena nedostatečná lékařská pomoc.²⁶⁰ Mezi dalšími významnějšími osobami Írán postrádal producenta IRIB TV, Hamida Mirzáda, který také cestoval na hadždž,²⁶¹ a Ahmada Fáhima, který byl zaměstnán na ministerstvu zahraničí.²⁶²

Ajatolláh Alí Chámeneí v reakci na událost hadždže vyhlásil tři dny smutku a požadoval po Saúdské Arábii, aby se zodpovědně postavila k plnění svých

²⁵³Hajj tragedy death toll crosses 4,000: Reports. *PressTV*.

²⁵⁴Bodies of Iranian pilgrims who died in Mina crush to be repatriated Tuesday. *PressTV*.

²⁵⁵1st batch of Iranian pilgrims return home. *PressTV*.

²⁵⁶Bodies of Iranian pilgrims who died in Mina crush to be repatriated Tuesday. *PressTV*.

²⁵⁷Former Iranian diplomat still missing in Saudi Arabia: Deputy FM. *PressTV*.

²⁵⁸Bodies of 316 pilgrims killed in Mina crush repatriated: Iran. *PressTV*.

²⁵⁹Saudi mustn't allow Hajj tragedy to become political issue: Iran. *PressTV*.

²⁶⁰Roknabadi died of thirst, heat in Mina crush: Iran diplomat. *PressTV*.

²⁶¹JAVANI, H. IRIB anchor died in Mina disaster. *PressTV*.

²⁶²Iran FM slams S Arabia's 'irresponsible' response to Mina crush. *PressTV*.

povinností.²⁶³ Mnoho Íránců truchlilo v ulicích Teheránu i ostatních měst. Podle nich se jednalo o jednu z nejtragičtějších hadždží. Truchlilo se i na letišti, kde 4. října přistálo první letadlo s těly obětí. Všichni čekali na saúdské vysvětlení incidentu.²⁶⁴ Tento den se také konal smuteční obřad pro mrtvé. Podle informací Saúdské Arábie by mělo být „téměř 770“ obětí, ale íránská organizace pro hadždž tvrdí, že by obětí mělo být okolo 4700 lidí. Samotný Írán udal novou informaci, že postrádá více než 460 občanů.²⁶⁵ Ajatolláh Alí Chámeneí se také zúčastnil smutečních obřadů na uctění památky obětí. Zatím ze Saúdské Arábie bylo přepraveno 218 těl íránských poutníků.²⁶⁶ Ostatní ještě nebyli identifikováni. Stejně jako těla mnohých jiných, která byla uchovávána v chladicích boxech v Mekce a v Džiddě.²⁶⁷

Íránský prezident Hasan Rúhání zkrátil svůj pobyt v New Yorku, kde byl kvůli zasedání Valného shromáždění OSN, aby se také zúčastnil pohřbu íránských poutníků. V New Yorku předložil íránský odhad, že incident v Miná zabil více než tři tisíce poutníků. Tedy mnohem vyšší počet než uváděla Saúdská Arábie. Zdůvodnění takto vysokého čísla Sa'íd Ohadí z íránské hadždž organizace vysvětlil tím, že na hadždži bylo dvacet jedna kontejnerů plných těl.²⁶⁸

Írán se nadále nevzdával nadějí na hledání svých pohřešovaných občanů. Íránský mluvčí, Džáber Ansáří, potvrdil určitou spolupráci se saúdskými úředníky v hledání zmizelých poutníků. Řekl, že Írán bude nadále bojovat za práva obětí srážky v Miná a nedovolí, aby se podobný scénář během hadždže znovu opakoval. Dle jeho slov Írán přijme právní a politická opatření, která plynou z této situace, a apeloval na Saúdskou Arábii, že by měla přijmout odpovědnost.²⁶⁹

Z posledního údaje 65 chybějících íránských poutníků postupně identifikovali další mrtvé, kteří se ovšem nacházeli mezi již 1450 těly pohřbenými v Mekce, jak informoval šéf íránské hadždž organizace, Sa'íd Ohadí.²⁷⁰ Také zdůraznil, že měli silné námitky proti jejich pohřbení v Saúdské Arábii a nedali k tomu povolení, ale podle saúdských úřadů byl jejich pohřeb z hygienických důvodů nevyhnutelný. Ubezpečil, že

²⁶³Prince Salman convoy triggered Hajj stampede: Report. *PressTV*.

²⁶⁴Iran patient in dealing with hajj tragedy: Pundit. *PressTV*.

²⁶⁵Saudi must be stripped of Hajj management: Iran cleric. *PressTV*.

²⁶⁶Muslims must keep vigilant against Saudi crimes: Iran's defense ministr. *PressTV*.

²⁶⁷Former Iranian diplomat still missing in Saudi Arabia: Deputy FM. *PressTV*.

²⁶⁸Bodies of Iranian pilgrims who died in Mina crush to be repatriated Tuesday. *PressTV*.

²⁶⁹Saudi mustn't allow Hajj tragedy to become political issue: Iran. *PressTV*.

²⁷⁰17 missing Iranian Mina crush victims identified: Iran official. *PressTV*.

před pohřbem byly sejmuty otisky prstů kvůli identifikaci a jejich hroby byly bezpečně označeny.²⁷¹ Nakonec zbylo pouhých 14 íránských poutníků s nejasným osudem. Zmizeli během incidentu v Miná a nikdo o nich neměl žádné zprávy, ani nebyli mezi identifikovanými těly.²⁷² Podle oficiálních zpráv států i informací v médiích by měl být celkový počet obětí 2 411. Írán však stále zůstává u svého odhadu počtu 4 700 mrtvých a saúdský tisk nezveřejnil žádné výsledky z vyšetřování, které nařídil vykonat korunní princ.²⁷³

6.1 Kritika Saúdské Arábie

Saúdská Arábie již dále neaktualizovala své oficiální vyjádření k celkovému počtu obětí hadždže, za což byla silně kritizována zejména Íránem. Jednotlivé státy od září zvyšovaly počty svých mrtvých občanů, jak postupně docházelo k identifikaci těl, a PressTV postupně uveřejňovala aktuální čísla.²⁷⁴

Mimo jiné Írán ke konci října zvedl svůj počet obětí na 465 mrtvých.²⁷⁵ Saúdská Arábie však odmítla od září dále své oficiální stanovisko v počtu mrtvých aktualizovat, tedy 769 obětí. Bližší členění mrtvých dle státní příslušnosti už ale neposkytla. Podle americké tiskové agentury, The Associated Press, by obětí srážky v Miná mělo být nejméně 1 453.²⁷⁶

PressTV položila otázku, proč Saúdská Arábie stále neupravila počet obětí krvavého incidentu během hadždže libanonskému profesorovi Džamalu Wakímovi. On viděl hlavní důvod v tom, že je veřejně známo, že si saúdská vláda nenechá mluvit do své výhradní organizace hadždže, a tak by počet mrtvých, který podle něj přesahuje zatím nejkrvavější hadždž roku 1990, jen ztížil její postavení. Dále pokračoval názorem, že se Saúdská Arábie zřejmě obává reakce států jako je Írán nebo Turecko. Podplácí prý ostatní státy, které netrvají na převozu těl svých zemřelých občanů na rozdíl od Íránu. Írán tak osaměl ve svém boji za zjištění příčin srážky v Miná. Saúdské úřady proto odmítly vydat Íránu víza kvůli vyšetřování, které zde chtěl vést za účelem zjistit, co

²⁷¹Iran objects to burial of Iranian victims in Saudi Arabia: Official. *PressTV*.

²⁷²Roknabadi died of thirst, heat in Mina crush: Iran diplomat. *PressTV*.

²⁷³Saudi not updating Hajj death toll to save crown prince image: Report. *PressTV*.

²⁷⁴News agency keeps contradicting official Saudi Mina death toll. *PressTV*.

²⁷⁵News agency keeps contradicting official Saudi Mina death toll. *PressTV*.

²⁷⁶Saudi king refuses to give up Hajj organizer role. *PressTV*.

bylo opravdovým důvodem k tak vysokému úmrtí.²⁷⁷ V otázce aktualizace vidí Írán jako důvod i prince Muhammada bin Nájifa, který stojí v čele hadždž organizace, a proto veškerá kritika či pochybení padá na jeho hlavu.²⁷⁸

První iráňští poutníci, kteří se navraceli domů a na které se PressTV zaměřila, zpochybňovali saúdskou organizaci hadždže a potvrzovali domněnku, že obětí muselo být více, než hlásala Saúdská Arábie.²⁷⁹ I iráčtí poutníci si při příletu stěžovali na špatnou přípravu hadždže a požadovali reakci od vlády, aby situaci nějak řešila. Jeden z účastníků řekl, že by pouť neměla být vedena jen jedním státem.²⁸⁰

Také poutníci z Pákistánu věřili, že kdyby byla lepší příprava hadždže, nemuselo se takové neštěstí stát. Mnoho Pákistánců ještě nebylo identifikováno, přesto vláda byla velice opatrná ve svém vyjadřování proti Saúdské Arábii. Spíše jen doufala, že už se nic podobného v budoucnu nebude opakovat a že se saúdské úřady zaměří na lepší organizaci. Vyjádřila i naději, že závěry saúdského vyšetřování budou zveřejněny. Na konci reportáže bylo uvedeno, že „mnoho Pákistánců věří, že incident zdůrazňuje potřebu spolehlivého řízení a zapojení ostatních muslimských zemí.“²⁸¹ Toto tvrzení ovšem řekl pouze iránský reportér, nikdo z dotazovaných nic podobného na kameru nesdělil.

Velice zajímavá byla reportáž s Massúdem Šadžarem, předsedou Islámského výboru pro lidská práva v Londýně, a Saídem Sádekem, profesorem na Americké univerzitě v Káhiře, která znázorňovala dva odlišné pohledy na situaci po hadždži. Massúd Šadžar zaujímal proti-saúdský postoj. Dal jasně najevo, že šlo o chybu organizace, nikoli o chybu samotných poutníků. Podle jeho slov jsou lidé na pouti pod velkým tlakem, vyčerpaní, trpí nedostatkem vody a následkem toho také umírají. Řekl, že s nimi jednájí „jako se zvířaty.“ Bezpečnostní síly je tlačí směrem, kudy mají jít, takže zastával názor, že poutníci neměli volbu směru, kam jinam by mohli jít. Velice ho pobouřilo chování saúdské vlády, která tajila informace a obviňovala poutníky, v první řadě Afričany, že pochybení bylo na jejich straně. Později Saúdská Arábie obvinila i iránské poutníky. Viděl v tom snahu házet vinu na všechny okolo, místo toho, aby převzala zodpovědnost. Poukázal na to, že podobné situace se už staly a tak Saúdská

²⁷⁷ Saudiis seek to downplay magnitude of Mina tragedy: Pundit. *PressTV*.

²⁷⁸ Saudi not updating Hajj death toll to save crown prince image: Report. *PressTV*.

²⁷⁹ 1st batch of Iranian pilgrims return home. *PressTV*.

²⁸⁰ AHMAD, A. First batch of Iraqi Hajj pilgrims reunite with loved ones. *PressTV*.

²⁸¹ YOUSAF, K. Pakistani pilgrims call for better Hajj arrangements. *PressTV*.

Arábie měla mít nějaké evakuační plány. Pohoršoval se také nad tím, že jsou všude umístěné kamery, ale ještě nikdo neviděl záznam z incidentu, který by odhalil pravou příčinu.²⁸²

Na druhé straně Saíd Sádek byl představitelem obezřetných názorů na Saúdskou Arábii. Vyjadřoval se spíše v náznamech, neurčitě, aby se vyhnul přímého obvinění pochybení saúdské organizace hadždže. Neustále opakoval, že Saúdská Arábie ještě nepřišla s žádným oficiálním vysvětlením události v Miná, a proto je třeba počkat se závěry, než tak učiní. Také zdůraznil, že jak Saúdská Arábie, tak Írán, každý tvrdí něco jiného. Nicméně přiznal, že přestože se panika nedá předvídat, „*odpovědnost, zvláště po stránce morální, by měla být povinností organizátora,*“ tedy Saúdské Arábie. Ale dodal, že věří, že Saúdská Arábie potrestá toho, kdo srážku zavinil, a určitou kompenzací poškozených lidí tak situaci urovná. Znovu nakonec zdůraznil, že se ale musí počkat až na oficiální zprávu saúdské vlády a postavil se proti názoru svého kolegy, že by tuto situaci měla Saúdská Arábie dělat záměrně. Předseda Islámského výboru pro lidská práva však jeho optimistický názor na vyčkávání nesdílel, což dal v rozhovoru silně najevo, když se mu během jeho proslovu vysmíval. Navázal na to, že by to byla naivní myšlenka domnívat se, že Saúdská Arábie veřejně vystoupí s prohlášením. Odůvodnil to tím, že saúdská vláda není povinna se komukoli ze svých činů zodpovídat. „*Nedělá to vůči vlastním lidem a nebude to dělat ani kvůli jiným státům.*“ Řekl, že vláda je velice citlivá na vnitropolitické záležitosti a celkově má tendenci informace spíše tajit. Že se snaží umlčet ostatní státy a z toho důvodu je Írán v tomto boji osamocen. Profesor Sádek se ale nenechal ve svém názoru odradit. Stále spoléhal na oficiální vyjádření vlády, ale připustil možnost, že kdyby k tomu nemělo dojít nebo by státy nebyly spokojeny s řešením Saúdské Arábie, mohou se obrátit na Organizaci islámské spolupráce (OIC). Zde by pak hledaly řešení společně. Spatřoval také velké napětí mezi Íránem a Saúdskou Arábií hlavně ohledně myšlenky výhradní organizace hadždže, která spočívá v rukou Saúdské Arábie. Proto řekl, že myšlenku mezinárodního vedení hadždže nelze prosazovat násilím. Saúdská Arábie by s ní nejprve musela souhlasit. Jako nejlepší řešení situace navrhl, že by se měl sejít saúdský král s íránským prezidentem, aby tyto záležitosti probrali a zmizelo tak napětí, které mezi státy je.²⁸³

²⁸²Debate: Saudi failure in running Hajj rituals. *PressTV*.

²⁸³Debate: Saudi failure in running Hajj rituals. *PressTV*.

Když však vyzýval k této mírové diplomacii, byl hrubě přerušen reportérkou, která rozhovor vedla, aby dala slovo jeho kolegovi.

Írán se nejvíce angažoval ve snahách zjistit, co stálo za událostí v Miná. Libanonský profesor Wakím pozoroval dlouholeté nepřátelství mezi Saúdskou Arábií a Íránem. Důvod jednání saúdské vlády, který vykazovala po incidentu na hadždži, přikládal tomu, že se vláda snažila vyhnout konfliktu s Íránem. Jelikož už je Saúdská Arábie zapojena v konfliktech v Sýrii a především v Jemenu, proti čemuž íránská vláda silně vystupuje, obávala se, dle profesora názoru, saúdská vláda především ostré reakce ze strany Íránu na srážku dvou davů během hadždže. Snažila se tedy celou situaci nechat postupně uklidnit a tajila vyšetřování. Za chybnou organizací jistě stáli vysoce postavení saúdszí hodnostáři pravděpodobně z královské rodiny, které Saúdská Arábie nebude chtít postavit veřejně před soud. Druhým důvodem byl také fakt, že hadždž je jedním z velkých finančních zdrojů pro království.²⁸⁴

Írán neodbytně požadoval odpovědi na otázku, co vedlo k srážce skupin poutníků, už jen z důvodu, že měl nejvíce obětí. Proto se také snažil zapojit svůj vyšetřovací výbor a chtěl, aby Saúdská Arábie přijala svou zodpovědnost za tento incident.²⁸⁵ Jelikož tragédie přesahovala do mezinárodního rozměru, žádal íránský viceprezident pro právní záležitosti, aby byl případ předán mezinárodním soudům. Rodiny pozůstalých by tímto způsobem mohly podat žalobu na saúdské úřady, které byly podle něj zodpovědné za neštěstí. Podle jeho názoru situace nemusela dospět do takových rozměrů, kdyby Saúdská Arábie spolupracovala ohledně řešení a identifikace mrtvých.²⁸⁶

Například Uganda 8. října stále pohřešovala 250 svých poutníků z celkových 750, které vyslala na hadždž.²⁸⁷ Také Nigérie ještě 12. října neměla žádné informace o 165 občanech. Tento den Írán díky svým snahám postrádal už pouze 65 Íránců.²⁸⁸ A nejen z důvodu chybějících poutníků íránský duchovní Kázem Sedíqi vyzýval íránskou

²⁸⁴Saudis seek to downplay magnitude of Mina tragedy: Pundit. *PressTV*.

²⁸⁵Iran patient in dealing with hajj tragedy: Pundit. *PressTV*.

²⁸⁶Iran collecting evidence on Mina incident: Intelligence ministr. *PressTV*.

²⁸⁷ ARAPMOI, D. Hundreds of Uganda Muslims still missing from Saudi Arabia's deadly stampede. *PressTV*.

²⁸⁸Nigeria's Hajj tragedy death toll rises to 145. *PressTV*.

vládu, aby nadále usilovala o vyšetřování incidentu v Miná a ustanovila vlastní tým, který by zjišťoval pravou příčinu.²⁸⁹

Golámhosein Mohsení Ezháí, mluvčí iránského soudnictví, informoval rodiny obětí, že mohou podat stížnosti na Saúdskou Arábii. To samé očekával od mezinárodních společností za lidská práva. Požadoval od nich nějakou reakci na to, co se stalo, aby viníci byli potrestáni. Dodal, že Írán tento incident nenechá bez povšimnutí. Teherán už podle jeho slov zahájil šetření, aby našel osobu zodpovědnou za smrt tolika poutníků.²⁹⁰

Amir-Abdallahaján, iránský náměstek ministra zahraničních věcí pro arabské a africké záležitosti, potvrdil, že Írán plánuje pokračovat ve svých šetřeních, aby zjistil osud všech svých poutníků.²⁹¹

Také pákistánští duchovní vyzývali muslimský svět, aby nenechával mrtvé v Miná bez odezvy.²⁹² Ředitel Islámského Domu moudrosti v Michiganu, Alí Eláhi, který vedl vzpomínkovou bohoslužbu pro oběti hadždže, poukázal na důvod kritiky z trochu lidštějšího hlediska a tedy, že oběťmi byli nevinní lidé, kteří na pout' šetřili velkou část svého života. Řešení by hledal, stejně jako iránská vláda, v zapojení dalších muslimských zemí do organizace hadždže.²⁹³

Nezodpovězené otázky, vysoký počet mrtvých poutníků a saúdská nespolupráce vyvolávala silnou kritiku. Podle mnohých iránských činitelů by se Saúdská Arábie měla zodpovídat za incident v Miná.²⁹⁴ Podle iránského náměstka ministra zahraničí pro arabské a africké záležitosti nelze nechat incident bez povšimnutí, neboť se jednalo o špatné řízení saúdských úřadů.²⁹⁵

Politický aktivista z Káhiry, Hazem Sálem, poukazoval na snahu Saúdské Arábie zjednodušovat to, co se stalo, čímž se snažila zastřít skutečnost, že šlo o mimořádně nešťastnou událost a selhání přípravy. Viděl v jejím jednání politizaci incidentu, aby se tak vyhnula odpovědnosti a řešení situace. Správně by dle něj měla

²⁸⁹S Arabia seeks to sully image of Islam: Iranian cleric. *PressTV*.

²⁹⁰Iranian Judiciary 'expects appropriate response to Hajj tragedy'. *PressTV*.

²⁹¹Roknabadi died of thirst, heat in Mina crush: Iran diplomat. *PressTV*.

²⁹²AMEER, H. Pakistan religious parties slam Saudis for mishandling of Hajj rituals. *PressTV*.

²⁹³Saudi Arabia not representing Sunnis: Scholar. *PressTV*.

²⁹⁴Prince Salman convoy triggered Hajj stampede: Report. *PressTV*.

²⁹⁵1,300, including 125 Iranians, killed in crush during Hajj in Mecca: Iran. *PressTV*.

Saúdská Arábie předložit záznamy z kamer, aby se celý incident vyjasnil.²⁹⁶ Íránský prezident Hasan Rúhání se přidal ke kritice slovy, že „*tragická událost ukázala nedostatek předvídatosti ze strany saúdských vládců.*“²⁹⁷ Načež ajatolláh Chámeneí řekl: „*Saúdská vláda je zodpovědná za smrt tisíců muslimů.*“²⁹⁸

Podle průzkumu PressTV, který vedla ve Spojených státech, Kanadě, Velké Británii, Německu a v Íránu, se většina respondentů domnívá, že hlavní vinu v incidentu v Miná nese Saúdská Arábie. Celkově 82 procent z 20 503 dotazovaných. Někteří neviní nikoho a šest procent uvedlo, že to byla chyba poutníků.²⁹⁹

6.2 Myšlenka společné správy hadždže

V rozhovoru profesor Sajfem Da'nem z chicagské univerzity silně kritizoval Saúdskou Arábii za přehlížení obětí incidentu v Miná, kterým království svým chováním neprokázalo žádnou úctu. Řekl, že historie je plná úmrtí během poutě a saúdské úřady vždy obviňovaly poutníky, ale tentokrát by měly zveřejnit záznam z videokamer, aby se ukázalo, kdo zapříčinil tak vysoký počet úmrtí. To ale podle jeho názoru Saúdská Arábie neudělá. Připomínal, že od roku 1975 se událo pět podobných incidentů a celkové počty obětí se vyšplhaly na tisíce mrtvých. Proto mají muslimové právo požadovat, aby organizace hadždže bylo sdíleno. Na prohlášení prince Turkiho Al-Fajsala, že svaté mešity patří saúdské suverenitě a tedy, že na organizaci hadždže se nehodlají s nikým přit, zareagoval profesor připomínkou dopisu jeho dědečka Abd al-Azíze ibn Saúda, který napsal po převzetí Meky v roce 1924. Píše zde, „*že přestože doba neumožňovala společné sdílení řízení, které by podle něj bylo správné, islámské. Ujišťuje, že důvodem není nic jiného než pátrání po společném řízení hadždže, protože to je správná islámská věc. Tento dopis poslal do mnoha islámských zemí včetně Íránu.*“ Později však tuto záminku pro převzetí Mekky začal porušovat.³⁰⁰

Ředitel Institutu pro zálivové záležitosti ve Washingtonu, Alí Al-Ahmed, také obvinil saúdskou vládu ze smrti poutníků a řekl, že tyto incidenty dávají jasně najevo, že by Saúdská Arábie neměla vlastnit hadždž, ale na jeho organizaci by se měly podílet

²⁹⁶Saudis attempting to hide truth about Mina tragedy: Pundit. *PressTV*.

²⁹⁷1,829 pilgrims died in Mina tragedy. *PressTV*.

²⁹⁸Iran FM slams S Arabia's 'irresponsible' response to Mina crush. *PressTV*.

²⁹⁹Press TV poll shows Saudi regime was to blame for Mina disaster. *PressTV*.

³⁰⁰Muslims entitled to investigate Mina tragedy: Pundit. *PressTV*.

i ostatní muslimské státy, neboť od roku 1985 zemřelo během poutě téměř deset tisíc poutníků.³⁰¹ Mnoho afghánských poutníků, kteří se vrátili ze Saúdské Arábie, kritizovalo organizaci, vinilo saúdské vedení a také souhlasilo s myšlenkou, aby se na hadždži podílelo více států.³⁰²

Takovou příležitost obviňování saúdské vlády si Írán nemohl nechat ujít. Přesto se PressTV chytře soustředila spíše na kritiku a názory ohledně vyvlastnění hadždže z výhradní saúdské organizace ze strany lidí mimo Írán. I tak se zde našlo mnoho kritiky ze strany íránských činitelů. Například jeden z íránských duchovních, ajatolláh Mohammad Kášání, vyzýval, aby saúdská vláda již nadále hadždž neorganizovala. „*Ál Saud musí být zbaven vedení hadždže!*“ Dle jeho názoru Saúďové prokázali svoji neschopnost, a proto by od roku 2016 měla převzít organizaci poutě Organizace muslimské spolupráce. Tajemník íránské Nejvyšší rady pro národní bezpečnost, Alí Šamkhání, také kritizoval špatné vedení a především saúdskou neschopnost přijmout zodpovědnost po incidentu.³⁰³ Íránský ministr zahraničí přispěl s důvody, proč by Saúdská Arábie nadále neměla stát v čele vedení hadždže. „*Neukázala, že by zodpovědně plnila svou úlohu ani v řešení situace obětí, a její přípravy nebyly dostatečné, aby zabránily tak vysokému počtu úmrtí.*“³⁰⁴

Sattar Al-Ghánem, člen íráckého parlamentu, v rozhovoru pro PressTV prohlásil, že nevěří saúdskému vyšetřování, proto by měly muslimské státy vytvořit vlastní vyšetřovací výbor a zjistit, co zapříčinilo smrt tolika poutníků.³⁰⁵ Ředitel Nadace pro mír a spravedlnost v New Yorku, Mauri Sálakhan, připodobňoval situaci s událostí hadždže roku 1987, kdy došlo k pochybení saúdských bezpečnostních sil. Stejně tak viděl srážku tento rok v Miná jako pochybení ze strany Saúdské Arábie. Šel s tvrzením ještě dál a prohlásil, že „*existují určité politické motivy za letošní tragédii na hadždži, spojující incident s probíhajícím vývojem na Blízkém východě.*“ Saúdská Arábie jako organizátor by dle něj měla čelit celému problému, vzít na sebe zodpovědnost a měla by povolit mezinárodní vyšetřování. Jako řešení do budoucna navrhl, aby úřady přijímaly méně poutníků.³⁰⁶

³⁰¹Saudi mismanagement main cause of Hajj tragedies: Pundit. *PressTV*.

³⁰²KHORSHID, F. Afghan Hajj pilgrims return home following Mina tragedy. *PressTV*.

³⁰³Saudi must be stripped of Hajj management: Iran cleric. *PressTV*.

³⁰⁴Iran FM slams S Arabia's 'irresponsible' response to Mina crush. *PressTV*.

³⁰⁵AHMAD, A. First batch of Iraqi Hajj pilgrims reunite with loved ones. *PressTV*.

³⁰⁶Political motives behind Hajj stampede: Pundit. *PressTV*.

Nebyl jediný, kdo připomínal události z roku 1987. Washingtonský imám Abdul Álim Músa kritizoval Saúdskou Arábii, že není schopna zajistit bezpečí poutníků, a proto by nadále neměla hadždž organizovat. Místo toho by se pouť měla svěřit do rukou jiných muslimských zemí, neboť Saúdové nejsou schopni zajistit svou neutralitu ani během hadždže, když zakázali vstup muslimům z Jemenu.³⁰⁷

Saúdská Arábie se však nemínila vzdát svého práva vést hadždž, přestože hadždž v tomto roce postihly rovnou dvě smrtelné nehody. Potvrdil to svými slovy král Salmán, který řekl, že neupustí od organizace. *„Snažili jsme se poskytnout hostům pohodlí, bezpečnost a zabezpečení a budeme pokračovat v naší povinnosti a odpovědnosti ve službě hostům Boha.“*³⁰⁸

6.3 Kritika spojená s konfliktem v Jemenu

Co se týče Jemenu, posloužil v mnoha článcích také jako jeden z kritických bodů zaměřených proti Saúdské Arábii. Silnou kritiku tímto směrem zaměřil iránský ministr obrany, brigádní generál Hossejn Dahqán, nařknul Saúdskou Arábii z trestného činu spáchaného střetem poutníků v Miná a jasnou agresí v Jemenu. *„Tato strašná katastrofa, spolu s nelidskými zločiny saúdských vládců proti utlačovanému a bezbrannému jemenskému lidu, jsou připomínkou krutých zločinů sionistického režimu v Libanonu a Palestině a tyto zločiny by měly být zastaveny pomocí muslimských zemí.“* Upozorňoval, že saúdský zásah v Jemenu ve prospěch „uprchlého, bývalého“ prezidenta Mansúra Hádího, který je spojencem saúdské vlády, si vyžádal od března roku 2015 6 400 lidských obětí, z čehož přibližně 500 bylo dětí. Podle něj měl incident během hadždže vyzkoušet muslimské státy a donutit je přijmout určitá opatření.³⁰⁹

Íránský klerik Kázem Seddíqi také obviňoval Saúdskou Arábii z války v Jemenu, kterou vede za Spojené státy a Velkou Británii a svým chováním ničí obraz islámu, neboť zabíjí vlastní bratry. Příčinu neštěstí, které se událo během hadždže, viděl právě zde, ve vojenské přítomnosti v Jemenu. Proto také saúdské úřady nemohly nasadit tolik bezpečnostních sil, protože svou vojenskou sílu soustředily ve válce. Saúdská

³⁰⁷Saudi Arabia incompetent in running Hajj: Muslim scholar. *PressTV*.

³⁰⁸Saudi king refuses to give up Hajj organizer role. *PressTV*.

³⁰⁹Muslims must keep vigilant against Saudi crimes: Iran's defense ministr. *PressTV*.

Arábie má v Jemenu na svědomí mnoho mrtvých civilistů a zničenou infrastrukturu. Přesto podle zpráv PressTV jemenský lid hodlá nadále pokračovat v odporu.³¹⁰

6.4 Oživování vzpomínky na hadždž 2015

Ajatolláh Alí Chámeneí apeloval na veřejnost, že tento incident nesmí být zapomenut a odsoudil západní vlády, které najednou dělaly, že se jich situace na Blízkém východě netýká, ač v jiných případech jsou hlasitě slyšet jejich námitky proti porušování lidských práv. Podle něj je Saúdská Arábie zodpovědná za celou událost a ostatní státy, které zde ztratily své poutníky, by neměly zůstat zticha a postavit se za práva svých občanů, stejně jako to udělal Írán. Jeho kritika padla i na státy, které se nevyjádřily. *„Dokonce i státy, které přišly o poutníky, příliš nevyjádřily protest tváří v tvář tragédii. Pokrytecké a lhářské instituce, které tvrdí, že jsou zastánci lidských práv, spolu se západními vládami, které někdy rozvíří povyk kolem kvůli smrti jednoho člověka, zůstávají absolutně ticho ve prospěch svého přítele.“* Proto vyzval média, že by tento incident měla uchovávat a připomínat.³¹¹ Jeho slova byla zřejmě důvodem, proč měl PressTV ještě v prosinci 2016 na své hlavní stránce velký odkaz na všechny články o hadždž 2015.

Články ohledně hadždže 2015 vydával PressTV i během roku 2016. Bylo jich méně než na podzim bezprostředně po pouti, ale přesto článků bylo mnohem více než u saúdského protějšku. Jednalo se především o kritiku Saúdské Arábie, tentokrát už jen ze strany Íránu. Už se neprobíraly možné příčiny srážky poutníků, ale jednalo se o kritiku nezodpovězených otázek a pouhé konstatování počtu obětí, zejména za íránskou stranu. Přesně rok po incidentu nové číslo prohlašovalo, že zemřelo sedm tisíc poutníků. Na tuto informaci navázaly články kritikou, že Saúdská Arábie nebyla schopna od září minulého roku aktualizovat počet obětí a podat veřejnosti vysvětlení ohledně toho, co se událo. Nebyla poskytnuta ani žádná kompenzace, dokonce ani omluva. Proto Írán pohlížel na Arábii jako na nezodpovědnou.³¹² Mimo jiné byl často zmíněn i pád stavebního jeřábu před začátkem hadždže, kde zemřelo jedenáct Íránců.³¹³

³¹⁰S Arabia seeks to sully image of Islam: Iranian cleric. *PressTV*.

³¹¹Mina tragedy must not be forgotten: Leader. *PressTV*.

³¹²Saudi Arabia should account for Mina tragedy: Iran. *PressTV*.

³¹³Saudi Arabia must guarantee safety of Iranian pilgrims: Official. *PressTV*.

Saúdská Arábie byla mimo jiné také obviněna z politizace hadždže, stejně tak jako saúdská strana obvinila naopak Írán z politizace incidentu. Írán sám o sobě prohlašoval, že „*udrží mír a bezpečnost v oblasti Perského zálivu.*“ Svě reakce vláda v Teheránu považovala za zdrženlivé v porovnání se saúdskou stranou.³¹⁴

Írán, podle vlastních slov, se během roku snažil o vyjednávání se Saúdskou Arábií, ovšem bez úspěchu. Saúdské úřady odmítly spolupráci. Situace se mezi státy ještě více zostříla, když saúdská vláda nechala v lednu 2016 popravit prominentního šíitského duchovního Nimra Báqira al-Nimra, který zde působil. Následně Saúdská Arábie přerušila vztahy s Íránem. Na popravě duchovního Írán viděl důkaz snahy Arábie zhoršovat a ještě více stupňovat už tak napjatou situaci.³¹⁵ Íránce také velmi pobouřilo, když král Salmán pogrataloval saúdským úřadům k úspěšnému hadždži.³¹⁶ Saúdská vláda nadále odmítala s Íránem spolupracovat nebo zaplatit kompenzaci pozůstalým, dokonce zrušila lety do Íránu i z Íránu.³¹⁷

Mezi ostřejší výroky proti Saúdské Arábii patřila slova vrchního vojenského poradce Safáviho, že „*saúdstí úředníci jsou vedeni Spojenými státy a sionisty, kteří se snaží vytvořit napětí ve vztahu s Íránem. Selhání Saúdů v Iráku, Sýrii a Jemenu je výsledkem nemoudré politiky panovníků království.*“³¹⁸ Nebo názor, že 60 % úmrtí bylo zapříčiněno neschopností saúdských lékařů, protože odmítli spolupráci s jinými mezinárodními skupinami.³¹⁹

Ajatolláh Alí Chámeneí si stěžoval, že Írán zůstal osamocen v boji proti Saúdské Arábii a ostatní státy se bojí vyjádřit svou kritiku. Společně s kritikou organizací za lidská práva to označil jako „*katastrofu pro islámský svět.*“ Nejvíce ho však zasáhla arogance saúdské vlády, která se odmítala omluvit státům, které přišly o své občany, a proto si dle něj Saúdská Arábie nezaslouží nadále zůstat ochráncem dvou svatých mešit. Jeho kritika patřila i všem politickým uskupením, aktivistům a světovým elitám, kteří se nijak nevyjádřili k události, která se stala během hadždže. Řekl, že se z toho Írán ponaučí. A zdůraznil, že „*nestydatý saúdský režim, s podporou Spojených států,*

³¹⁴Senior Iranian official advises Saudis against politicizing Hajj. *PressTV.*

³¹⁵Tehran to hold Riyadh accountable if this year's Hajj is not observed. *PressTV.*

³¹⁶Saudi Arabia introduces e-bracelets for Hajj pilgrims: Report. *PressTV.*

³¹⁷Saudi withholding Iranians' blood money: Iran Hajj official. *PressTV.*

³¹⁸Senior Iranian official advises Saudis against politicizing Hajj. *PressTV.*

³¹⁹Fact-finding body must be formed to probe Mina tragedy: Iran. *PressTV.*

*stojí proti muslimům a prolévají krev v Jemenu, Sýrii, Iráku a Bahrajnu. Proto Amerika a další příznivci Rijádu jsou spoluviničky saúdských trestných činů.*³²⁰

Tyto rozpory mezi oběma státy vedly k tomu, že Írán rozhodl nevysílat na další hadždž své občany, neboť přes neshody Saúdská Arábie odmítla spolupracovat a zajistit bezpečí poutníků. Sa'íd Ohadí, šéf íránské hadždž organizace, řekl, že íránskou účast na pouti podmínil saúdským právním řešením situace, kdy byli minulý rok dva mladí Íránci během kontroly na letišti zneužiti saúdskou policií. Doufá, že se situace vyřeší kompenzací jak v tomto případě, tak v případě obětí davové paniky během hadždže.³²¹ Mimo íránské občany na hadždž v roce 2016 necestovali ani poutníci ze Sýrie a Jemenu.³²²

Írán nevzdal svůj boj ani po roce a nadále apeloval na svět, aby se uskutečnilo mezinárodní šetření incidentu v Miná a dal případ posunout k soudům. Protože Saúdská Arábie odmítla aktualizovat počet mrtvých a ukázala tak svou nezodpovědnost a neschopnost řídit hadždž.³²³ Írán vyzval k vytvoření vyšetřovacího týmu, neboť saúdské úřady odmítly angažování Íránu a samy se podle PressTV k podobným činům neměly. Íránská strana argumentovala, že existuje více než devět set rozhovorů se svědky, které byly přeloženy do několika jazyků.³²⁴ Žádný z těchto důkazných materiálů zde nebyl uveden. Celkově se PressTV nezaměřila na rozhovory s přímými účastníky srážky v Miná. Dávala přednost rozhovorům s výraznými osobnostmi.

Díky svým snahám a politice byla Íránská islámská republika jedinou zemí, které se podařilo získat těla svých mrtvých občanů.³²⁵

³²⁰Iran's Leader slams silence on 2015 Hajj tragedy. *PressTV*.

³²¹Saudi withholding Iranians' blood money: Iran Hajj official. *PressTV*.

³²²Fact-finding body must be formed to probe Mina tragedy: Iran. *PressTV*.

³²³Mina crush showed Saudi Arabia's incompetence to run Hajj rituals: Iran official. *PressTV*.

³²⁴Fact-finding body must be formed to probe Mina tragedy: Iran. *PressTV*.

³²⁵Fact-finding body must be formed to probe Mina tragedy: Iran. *PressTV*.

7. Srovnání a analýza

Vztah Íránu a Saúdské Arábie není snadno definovatelný. Prochází neustálými vlnami klidu a příměří, mezi kterými se objevují období obviňování s přerušением vzájemné diplomacie. Jedná se o vztah velice rivalitní se snahou obou zemí vést muslimský svět.

Na hadždž by se dalo pohlížet jako na středobod jejich soupeření, a proto se stává dobrým měřítkem jejich vzájemných vztahů. Neboť pro saúdskou královskou rodinu je pouť velice citlivým tématem, především kvůli královskému titulu. Ze svého jasného stanoviska ohledně výhradní organizace hadždže nehodlá ustoupit, nejen kvůli finančním zdrojům, které z něj pramení, ale také proto, že by v očích svých občanů zklamala jako islámská autorita. Írán si toho je vědom a právě proto často útočí na toto nejcitlivější místo. Pokud je tedy klidná a bezproblémová hadždž, můžeme usuzovat, že takové bude nadále i vzájemné jednání těchto dvou zemí.

Hadždž roku 2015 je dodnes nejasná a nevyřešená záležitost. Nebylo provedené žádné mezinárodní šetření na území Saúdské Arábie a samo království veřejně nevystoupilo s žádným oficiálním výsledkem svého údajného vyšetřování. Dokonce odmítlo jakoukoliv aktualizaci počtu mrtvých či rozčlenění obětí podle národností. Nepřiznávají, že by jejich počet převyšoval jimi uvedené oficiální číslo 769 mrtvých, přestože bylo číslo zveřejněno již v září, kdy stovky poutníků byly stále pohřešovány a nebyl znám jejich osud. Je očividné, že došlo k zamlčování informací, ale nikdo saúdskou vládu nedonutil k odpovědnosti.

Pouze Írán se domohl navrácení těl svých mrtvých občanů - kromě několika, kteří byli bez souhlasu pohřbeni v Saúdské Arábii. Zjistil tak osud všech svých pohřešovaných poutníků, což se nedá říci o ostatních zemích. Články se o osudech těchto ztracených poutníků dále nevyjadřují, ale lze usuzovat, že když poslední zmínky stále hlásají vysoké počty lidí, o kterých se nic neví, že nebyli nalezeni. Zvláště to potvrzuje fakt, že těla zůstala pohřbena v Saúdské Arábii. Můžeme spekulovat, zda jejich osud nebyl jasný z toho důvodu, že Saúdská Arábie kvůli vysokému počtu obětí některá těla raději ani nechtěla identifikovat.

Jediná věc, kterou víme naprosto jistě, je to, že došlo ke srážce dvou davů poutníků. Ovšem důvody pro tuto srážku už se rozcházejí. Neznáme ani přesná čísla

mrtvých. Pravděpodobně k tomu došlo kvůli uzavírce některých silnic, což Saúdská Arábie nechce přiznat, ale vyplývá z toho další otazník, proč vůbec došlo k uzavírce. I kdyby se opravdu jednalo o důvod doprovodné kolony saúdského následníka trůnu, je jasné, že by to saúdské úřady nikdy nepřiznaly ze strachu ze silné kritiky a selhání. Jinou alternativní možností je neukázněnost poutníků, kteří nedodržovali rozpis své cesty, což je hlavním argumentem Saúdské Arábie. Možnosti se dají různě kombinovat, ale úplnou jistotu nemáme nikde.

Ani počty mrtvých nikde nejsou oficiálně zaznamenány. Každý tisk hlásá jiné množství, jak celkové, tak i v rozdělení podle národností. Situaci o to víc komplikují počty nezvěstných poutníků. V informacích dochází k velkým vzájemným odchylkám. Nejde proto s jistotou konstatovat, které údaje jsou správné.

Ačkoli na povrchu bylo vystupování Saúdské Arábie po incidentu sebejisté, hlavně co se týká utajování informací a nespolupráce, musel režim cítit velké ohrožení. V tom vidím důvod pro vymazání většiny článků za měsíc září 2015 v Saudi Gazette. Jelikož královská rodina dohlíží na veškerý tisk v zemi, lze toto jednání připisovat právě na její účet. Tento čin přispěl hlavní hypotéze práce, že se Saúdská Arábie bude snažit popírat vlastní vinu na celé události a celkově se k incidentu nebude příliš vyjadřovat. Ovšem vyvstává otázka, proč vymazání článků neučinila i u Arab News, které články o incidentu během hadždže publikovalo normálně.

Články v Saudi Gazette končí před první nehodou spadlého stavebního jeřábu na Velkou mešitu v Mekce, která si vyžádala pravděpodobně 109 mrtvých. V tomto případě bych smazání přisuzovala spíše tomu, že když už vymazávali archiv kvůli pozdějšímu incidentu v Miná, tak preventivně odstranili i tyto články. Protože jak se dozvídáme, král Salmán ze situace ohledně jeřábu vyšel s čistým štítem a s poděkováním za své ušlechtilé chování, když poskytl peněžní náhradu pozůstalým a zraněným. Bohužel z další nešťastné situace už se takto lehce nedalo vykroutit, neboť mrtvých bylo mnohonásobně více.

Za měsíc září roku 2015 nenajdeme zmínky o tom, co se stalo. Ani v člancích za říjen se Saudi Gazette příliš nevyjadřuje k události předchozího měsíce. Nedožíváme se zde žádné podrobnosti. Pouze párkrát je zmíněn spadlý stavební jeřáb, kde je uveden počet mrtvých, ale ohledně tragédie v Miná se příliš nepíše. O příčinách se zde nemluví, jsou zde probírány spíše zprávy o obětech a jejich pohřbívání v království. Spíše než na

poskytování informací se noviny zaměřily na zdůrazňování důležitosti poutě a vyzdvihování úsilí, které saúdská vláda vyvíjí, aby se hadždž mohla konat. Zvláště se jednalo také o zlepšování pro nadcházející ročníky. Jedná se tedy o jakési obhajování a posilování své pozice, aby se zdůraznilo, že to může být jen saúdská vláda, kdo zvládne tuto těžkou přípravu. Samozřejmě, aby se tak obhájili titul "ochránce dvou svatých mešit". Za tímto účelem jsou vedeny rozhovory s poutníky, kteří vykonali pouť a chválili vládu za její organizaci a přípravu. Jednalo se spíše o staré či fyzicky postižené lidi, kteří vyjadřovali své díky.

Co se týká saúdského postoje vůči Íránu, byla Saudi Gazette mírnější než její protějšek. Celkově se za zkoumané období října 2015 objevily pouze tři články, které obviňují ve spojitosti s Miná Írán. Jednalo se především o kritiku využívání této situace k politizaci celé události a prezentování sebe sama jako lepší alternativy. Tento plán na převzetí moci podle Saudi Gazette je ambicí už od doby ajatolláha Chomejního. Je zde také uvedeno velmi silné obvinění ze spolupráce s Daeš s cílem poškodit Saúdskou Arábii. Mezi kritikou se objevila i jedna zmínka o spolupráci íránské vlády s Húthí v Jemenu.

Ani v jednom článku Saudi Gazette za rok 2015 se neobjevuje informace o celkovém počtu obětí. Je zde pouze přiřazena tabulka, která udává celkový počet mrtvých 769, rozdělených podle národností, ale i ta je označena, že informace o počtech nepocházejí ze saúdské strany. Jako jeden z mála údajů noviny uvádějí počet 77 mrtvých indických poutníků. Až rok 2016 se vyjadřuje k množství mrtvých. Nikde ale není oficiálně potvrzen přesný počet 769 mrtvých. Většinou se jedná o neurčitá vyjádření "desítek lidí", později "nejméně 760".

Jediné hodnotnější informace, které se ze Saudi Gazette dozvídáme o tom, co se stalo, vyšly v průběhu roku 2016. Konečně se zde uveřejňuje, na jakých ulicích došlo ke srážce poutníků. Objevují se zde také dva články, které se vyjadřují k neštěstí minulého roku. V obou případech je to zprostředkovaný rozhovor s očitým svědkem události. V prvním případě jde pouze o vzpomínku na křik umírajících³²⁶, ale druhý článek hovoří o poutníkovi, který zde byl minulý rok zraněn a ztratil zde své přátele.³²⁷ Mohli bychom se podívat, proč najednou, po mazání archivu a zatajování, Saudi Gazette

³²⁶ AL-SHAMANI, I. Street 204 haunts the memories. *Saudi Gazette*.

³²⁷I am not afraid — Last year's stampede survivor. *Saudi Gazette*.

otiskla tento článek. Je to z toho důvodu, že přináší silné poselství o důvěře v saúdskou organizaci. Přes veškeré utrpení, které zde tento muž prožil, neváhal a hned další rok vyslal vykonat hadždž svou ženu. Přes pouhé naznačení tento článek vyjádřil mnohem více, než ostatní. Bylo zde zachyceno i nepřímě řečené obvinění, že k incidentu došlo v důsledku neuposlechnutí pokynů poutníků.

V Saudi Gazette také nenajdeme žádnou fotku přímo z tragédie. Nezobrazuje žádné mrtvé, ani když hovoří o obětech. Jediná fotografie z ulice, kde došlo k srážce, se objevuje až v průběhu roku 2016 před začátkem nové hadždže. Snímek je ale pořízen v té době, takže pouze ukazuje čistou ulici ve stanovém městečku, ze které se stala turistická atrakce poutníků.

Naproti tomu Arab News podává veškeré informace a nesnaží se vyhýbat tématu, což se částečně rozcházel s mojí hypotézou, že saúdský tisk nebude čtenáře příliš informovat. Články ohledně incidentu v Miná jsou vydávány už ode dne srážky poutníků. Ovšem pořád se jedná o saúdský tisk, tedy zde nenajdeme žádné přiznání pochybení ani zvýšení počtu obětí. Musím ale uznat jistou poctivost Arab News, protože už od prvního dne poskytovala články ohledně popisu srážky slovy svědků, pravidelně navyšovala počty mrtvých rozdělených dle národností a veřejně přiznávala kritiku, která byla vznesena proti Saúdské Arábii zejména ze strany Íránu.

Přesné číslo mrtvých je zde sporné už jen u nehody spadlého stavebního jeřábu. Arab News v jednom ze článků uvádí stejně jako Saudi Gazette počet 109 obětí, ale úplně první údaj, který byl publikován, bylo 111 obětí. Byl potvrzen i jiným článkem a jedná se o nejvyšší přiznané množství. Další číslo, které noviny poskytly, bylo 108 mrtvých. Je tedy otázkou, jaký údaj je správný. Al Džazíra potvrzuje informaci o 109 obětech, ale na druhé straně PressTV přichází s úplně odlišným počtem 110 mrtvých.

Už první den incidentu Arab News vyhlásily celkový počet mrtvých přesahující sedm set. Je tedy velice pravděpodobné vzhledem k mnoha pohřešovaným a zraněným poutníkům, že oficiální konečné číslo, se kterým Saúdská Arábie přišla jen o tři dny později, tedy 796 mrtvých, muselo být daleko od pravdy. Neboť ještě 29. září Arab News upravuje a navyšuje počty obětí rozdělených podle národností. Souhrnná čísla ohledně zraněných se v průběhu publikování různě zvyšovala a snižovala.

Jako první také Arab News přišly se svědectvím poutníků ohledně srážky dvou davů. Nevyhýbaly se zveřejnění slov popisující stav bezvědomí, barvitě popisy ušlapání, dokonce ani přiznání lékaře, že obětí mohlo být méně, kdyby nebyly přeplněné nemocnice. Žádné vyjádření není ale oficiálně od saúdské vlády, pouze informace, že bylo zahájeno vyšetřování. Později byla také ohlášena schůze kvůli výsledkům, ale ty nebyly zveřejněny.

Jako příčina srážky poutníků byla nejčastěji uváděna chyba na jejich straně, tedy, že nedodrželi pokyny a použili jinou bránu k odchodu. Dalším faktorem bylo viděno horké počasí a únava a vyčerpání poutníků. Veškeré důvody, které měly zavinit nehodu, pocházely ze zdrojů očitých svědků, nikdy nešlo o oficiální vyjádření Saúdské Arábie. Později se také objevila informace o uzavírání některých cest, což mělo být příčinou celého incidentu. V tomto případě bylo uvedeno, že se jedná o obvinění ze strany Íránu.

Arab News ve svých článcích otevřeně přiznávaly kritiku, kterou Írán zasypával saúdskou vládu. Odpovědi protiútoky vyšlo také několik zpráv obviňujících íránské poutníky, že jejich neuposlechnutí mělo za vinu srážku. Byla zde také ožiována vzpomínka na hadždž z roku 1987, aby se tím potvrdila slova, že jsou íránští poutníci problémoví. Další útoky byly vedeny v obvinění z politizace hadždže z důvodu snah o získání kontroly nad ní. Je pravděpodobné, že těmito články se Arab News pokoušely podnítit nenávisť k Íránu a oživit tak u saúdských občanů rivalitu mezi těmito dvěma státy, aby se nesnažili hledat odpovědi na příčinu vzniku incidentu, ale zaměřili se na svého nepřítel. Nejspíše také, aby nepřikládali váhu obviněním, která dopadala na saúdskou vládu, ale viděli v tom pouze další propagandu Íránské islámské republiky.

Co se týká obrazového materiálu, ani zde se Arab News nesnažily něco skrývat. Dokonce byl poskytnut celý článek, který obsahoval jen fotografie místa, které bylo poseté mrtvými, nejen úhledně srovnanými na nosítkách, ale také nedbale naházenými na hromadě.

328

329

330

³²⁸Coping with a crisis. Arab News.

³²⁹Coping with a crisis. Arab News.

331

Dále Arab News poskytovaly řešení v hledání nezvěstných poutníků, rozhovory s rodinami pohřešovaných a identifikaci těl, slova podpory a obhajoby ze strany zástupců některých států, ujišťování o zlepšování hadždže, nebo stejně jako Saudi Gazette, rozhovory se spokojenými poutníky.

Na druhé straně PressTV vyprodukovalo velké množství článků týkajících se hadždže 2015. Mnohem více než jich bylo za saúdskou stranu. Ovšem na rozdíl od Arab News informace nebyly do takové míry přínosné, neboť ve většině případů šlo o neustálé opakování pár informací stále dokola jinými slovy a prostřednictvím rozhovorů s jinými lidmi. PressTV se nezaměřovalo na rozhovory s přímými svědky události, jak bych očekávala, ale pouze na interview s význačnými islámskými postavami působícími především mimo Írán.

Důležitost jakou Írán přikládal incidentu v Miná se dala pozorovat už jen na tom, že odkaz na veškeré články, týkající se hadždže 2015, byl viditelně umístěn na hlavní stránce PressTV spolu s odkazem na saúdskou vojenskou intervenci v Jemenu. Články plné kritiky byly vydávány až do následující hadždže, což potvrzuje hypotézu, že se PressTV bude neustále vracet k tématu hadždže a využívat tento incident k mezinárodní kritice saúdské vlády. Především bude napadat její úlohu "strážce dvou svatých mešit".

³³⁰Coping with a crisis. *Arab News*.

³³¹Coping with a crisis. *Arab News*.

Jako příčina vzniku srážky poutníků v Miná bylo viděno uzavření cest kvůli konvoji prince ibn Salmána. Jiné důvody hledány nebyly. Některé články řešily nezvěstné poutníky nebo požadování návratu těl íránských občanů, jiné nabádaly k mezinárodnímu vyšetřování, především odhalením záběrů z ulic, kde ke srážce došlo, a předání celého případu soudům.

Všechny články byly zaměřené proti Saúdské Arábii, nebyl zde žádný neutrální, což splnilo moje očekávání. Kritika ovšem pocházela především od osobností muslimského světa, které žijí mimo Írán. Jednalo se zejména o obviňování špatné organizace hadždže, nezodpovědnosti saúdské vlády a nedostatečné lékařské pomoci. Při kritice bezpečnostních sil bylo vzpomínáno na hadždž roku 1987, kdy podle Íránu došlo také k jejich pochybení. Oficiální kritika Íránu byla zaměřena především na nespolupráci Saúdské Arábie při vyšetřování a požadavku na omluvu saúdské vlády. Omluvu a peněžní kompenzaci Írán očekával ještě rok po incidentu. Írán si také nenechal ujít příležitost připomenout saúdskou vojenskou přítomnost v Jemenu, která se stala jedním z velmi kritických bodů.

Jediné východisko, které PressTV prezentovalo, bylo vyvlastnění hadždže z rukou saúdské vlády, aby pouť byla řízena mezinárodním společenstvím muslimských zemí. K podpoře této myšlenky byly vedeny jediné rozhovory s poutníky, kteří se vraceli do svých domovů.

U fotografií, které poskytovalo PressTV, nebyl velký rozdíl oproti Arab News, které už brutální obraz ukazovaly od počátku.

Odhady mrtvých při incidentu v Miná se pohybovaly od počátečních 1300 až do necelých pěti tisíc. Docházelo postupně k aktualizaci počtu obětí, které byly rozdělovány dle národností. Velká kritika Saúdské Arábie proto byla zaměřena na neaktualizaci oficiálního saúdského počtu obětí a jeho zpochybnování v první řadě podloženém informací o 1100 fotografiích zaslaných zahraničním diplomatům.

Státy:	Saudi		
	Gazette ³³²	Arab News	PressTV
Afgánistán			2
Alžírsko	8	7	33
Bangladéš	1		137
Benin			52
Burkina Faso	1	1	22
Burundi	1	1	1
Čad	11	11	43
Čína			4
Egypt	74	55 [120]	182
Etiopie			47
Ghana			7
Indie	46	77 [59]	116
Indonésie	41	46 [90]	126
Irák			3
Írán	239	464	465
Jordánsko			1
Kamerun	20	20	76
Keňa	3	3	8
Libye	4		6
Malajsie			1
Mali		30	254
Maroko	87	87	36
Mauricius			5
Myanmar			6
Niger	22	22	72
Nigérie	54	56	199
Nizozemsko	1	1	1
Omán			1
Pákistán	40	40	102
Pobřeží slonoviny	14	14	52
Senegal	5	5	61
Somálsko	8	8	10
Súdán	17		30
Tanzanie	4	4	20
Tunisko	1	1	18
Turecko		4	7
Celkem	702	957	2206

333

³³²DAWOOD, M. Tawafah establishments flout rules, create chaos at airport. *Saudi Gazette*.

³³³ Vlastní tabulka, údaje o počtu mrtvých za PressTV a Arab News byly sesbírány z různých článků, dle aktualizací počtu obětí za jednotlivé státy.

Zde se jedná o již zmiňované údaje o počtech mrtvých ze Saudi Gazette a Arab News, s porovnáním s údaji PressTV. Je mezi nimi vidět velký nepoměr. Ovšem i PressTV v poslední aktualizaci počtů mrtvých vynechalo některé státy, které předtím uvádělo, a u několika zemí byl počet mrtvých ve článku vydaném později menší než číslo uveřejněné o několik dní dříve. Írán zde uvádí celkový počet 465 svých mrtvých občanů, tedy o jednoho více než saúdské i mezinárodní zdroje. U Arab News a PressTV se jedná o hodnoty z různých článků, dle toho, jak byly počty aktualizovány. Čísla v hranatých závorkách znázorňují pohřešované poutníky.

8. Závěr

Vzájemný vztah Saúdské Arábie s Íránem je velice komplikovaný a neustále prochází obdobími klidu a vzájemné spolupráce, střídajícími se s chvílemi vyhrocené rétoriky a přerušováním diplomatických vztahů. Udržovat v rámci možností dobrý vztah s Íránem je přesto pro saúdskou vládu důležitým bodem, zejména kvůli vlastní bezpečnosti a stabilitě celého regionu. I když oba státy usilují o lepší postavení v rámci Blízkého východu na úkor toho druhého, stále se snaží o vzájemnou pragmatickou politiku.

Hadždž má krvavou historii. Ani rok 2015 nebyl jiný, jeho výjimečnost ale spočívala v tom, co rozpoutal na mezinárodní úrovni mezi Saúdskou Arábií a Íránem. Saúdská Arábie nikdy neměla velké snahy vysvětlit události, které podle ní spadají pouze pod její kompetenci. Proto jsme se nikdy nedočkali žádného mezinárodního přezkoumání ani některých jiných katastrof během hadždží. Naproti tomu Írán byl slyšet i v době, kdy se hadždže oficiálně neúčastnil. Saúdská Arábie, pro kterou hadždž představuje bod prestiže a zároveň i slabé a citlivé místo, si ho úzkostlivě chrání, neboť na svatých místech saúdská královská rodina staví svůj královský titul.

Hadždž se nám v tomto vztahu ukazuje jako dobrý každoroční ukazatel, jaká bude jejich následná spolupráce. Pokud je klidná pouť, můžeme očekávat i dobré vztahy. Lze to pozorovat na příkladu hadždže 2015, která prokázala, přestože zde nedošlo ke střetu s šíitskými poutníky a nešlo tedy o sektářské, ideologické rozdíly, že se Írán chopí jakékoliv záminky, aby zpochybnil vedoucí úlohu Saúdské Arábie. Využil tuto situaci, s úmyslem vytěžit pro sebe lepší postavení v muslimském světě, očerňováním saúdské vlády a neustálou připomínkou incidentu v Miná.

Saúdská Arábie měla snahu vyhýbat se odpovědnosti za událost, která se stala během hadždže. Vláda neposkytla veřejnou omluvu, ani vysvětlení a zveřejnění výsledků šetření celého incidentu. Také popřela, že by došlo z její strany k pochybení v organizaci poutníků.

Saudi Gazette tento trend Saúdské Arábie jen potvrdila vymazáním článků za měsíc září. Nedožíváme se skoro žádné informace o nehodě v Miná ani za měsíc říjen. Hovoří se zde převážně jen o obětech, ale čtenář, který by se spoléhal jen na tyto noviny, by prakticky nevěděl, co se stalo. Některé články Saudi Gazette v říjnu byly

pouhým opakováním informací, které zveřejnily Arab News již v září. Saudi Gazette se tedy tematicky hadždži snažila spíše vyhýbat a článků bylo méně.

Na druhé straně Arab News překvapily publikováním bez jakéhokoliv skrývání. Veřejně přiznávaly kritiku, která se ozývala ze strany muslimských států a především Íránu. Objevilo se také barvitě líčení scény bezprostředně po střetu poutníků, které bylo doprovázeno i fotografiemi mrtvých těl. Každý den také docházelo k aktualizaci poskytnutých informací ohledně nárůstu obětí podle národností, přestože výsledný počet po součtu nakonec převyšoval oficiální vyjádření saúdské vlády. Vyloučíme-li mezinárodní tisk, asi nejvíce informací ohledně hadždže 2015 poskytly překvapivě právě Arab News. Přesto ani u nich nedocházíme k žádnému závěru, co by oficiálního poskytnutí relevantních informací saúdskou vládou ohledně incidentu.

PressTV se ve své činnosti plně soustředilo na publikování článků ohledně hadždže 2015, oživovalo tuto vzpomínku i následující rok. Bohužel jejich četnost nemohla být srovnána se saúdskou stranou, přesto jich za PressTV bylo viditelně více. Ovšem poskytnuté informace se soustřeďovaly spíše na obviňování saúdské vlády, než na hledání příčin vzniku davové paniky a celkového vývoje. PressTV vydávalo články především formou rozhovorů s významnými islámskými učenými, než aby hledalo odpovědi u poutníků, kteří byli na hadždži přítomni.

Své reakce vláda v Teheránu považovala za zdrženlivé v porovnání se saúdskou stranou, s čímž bych částečně souhlasila, neboť mou hypotézou bylo, že Írán nebude zdrženlivý ve svém vyjadřování ohledně saúdské vlády a jeho reakce budou mnohonásobně agresivnější. Oficiální kritika ze strany íránské vlády nebyla tak častá. Je jisté, že články PressTV byly všechny celkově proti-saúdsky zaměřené, ale ve většině případů se jednalo o kritiku osobností působících mimo Írán. Ovšem na druhé straně saúdský tisk se do obviňování Íránu nepouštěl tak často jako PressTV.

Myšlenka společné muslimské správy hadždže byla přítomna ve většině článků PressTV. Ovšem nepředpokládám, že by se průběh hadždže nějak výrazně změnil, i kdyby se do příprav zapojily ostatní státy, jak požadoval Írán. Hadždž je velice riziková záležitost a jednání milionů lidí soustředěných na tak malém prostoru předpovídat nelze.

Pro Saúdskou Arábii je hadždž velice citlivé téma, a proto došlo prakticky k ignoraci a popírání incidentu v plné šíři. Na druhé straně Írán využíval tuto nehodu nikoli pro posílení své pozice, ale alespoň pro snahu snížit postavení saúdské vlády v očích ostatních muslimů. Tentokrát si Írán dal velice záležet, aby se v jeho kritice neobjevovalo žádné sektářské dělení, neboť pro tuto chvíli se to nehodilo. Proto se zaměřil především na myšlenku pan-islámskou a doufal ve spojení proti Saúdské Arábii. Ovšem velký úspěch jeho snahy nepřinesly, neboť ostatní islámské státy, nejen islámské, byly velmi opatrné ve vyjadřování. Tím se jen potvrdila jistá pozice Saúdské Arábie jak v regionálním prostředí Blízkého východu, tak i na pozici mezinárodní, neboť se jí nedostalo nucení k mezinárodnímu šetření incidentu. Zřejmě proto později iránská lidstva nešetřili s kritikou saúdského vedení nejen hadždže a celého zapojení království v konfliktu v Jemenu.

Přestože celý incident vyvolal silnou kritiku, nebyla natolik silná, aby donutila Saúdskou Arábii jednat a předložit výsledky svého šetření. Navíc tato kritika nepřišla od žádného západního státu a vlády muslimských států se vyjadřovaly velice obezřetně. Jediný Írán silně vystupoval proti, ale nedostalo se mu podpory. Proto část své kritiky později začal směřovat i na mlčící vlády a organizace. Toto jednání potvrzuje velice silnou pozici Saúdské Arábie, jakou má nejen v regionu Blízkého východu, ale také světově. Díky podpoře Spojených států a své pozici v ropném průmyslu si saúdská královská rodina může dovolit situaci, kdy na jejím území zemřou minimálně stovky lidí různých národností, a přesto nebýt nijak zodpovědná vysvětlovat, co se stalo, ani donucena k vydání záznamů bezpečnostních kamer, či povolit mezinárodní šetření. Saúdská Arábie si po této zkušenosti může být jistá, že jí projde prakticky cokoliv.

9. Seznam použité literatury a pramenů

AARTS, P; DUIJNE van J. Saudi Arabia and Iran: Less Antagonism, More Pragmatism. In Middle East Institute. *The Kingdom of Saudi Arabia, 1979-2009: Evolution of a Pivotal State*. Washington, DC: 2009, s. 62 – 64.

BERÁNEK, Ondřej. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2007. ISBN 978-80-7207-647-5.

BOUČEK, Jaroslav. *Saúdská Arábie: Stručná historie států*. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-218-x.

DOWNS, Kevin. A Theoretical Analysis of the Saudi-Iranian Rivalry in Bahrain. In *Journal of Politics & International Studies*. Vol. 8, Winter 2012/13, s. 203 – 237. ISSN 2047-7651.

GHEISSARI, Ali. *Contemporary Iran: Economy, Society, Politics*. New York: Oxford University Press, Inc., 2009. ISBN 978-0-19-537848-1.

HINNEBUSCH, Raymond. *The international politics of the Middle East*. Manchester: Manchester University Press, 2003. ISBN 0-7190-5345-5.

JAHNER, Ariel. Saudi Arabia and Iran: The Struggle for Power and Influence in the Gulf. In *International Affairs Review*. Vol. XX, number 3, spring 2012, s. 37 - 50.

JOFFE, George. Saudi Arabia: Victim or Hegemon?. In Middle East Institute. *The Kingdom of Saudi Arabia, 1979-2009: Evolution of a Pivotal State*. Washington, DC.: 2009, s. 59 –61.

JONES, T. Saudi-Shi'ite Political Relations in the Kingdom. In Middle East Institute. *The Kingdom of Saudi Arabia, 1979-2009: Evolution of a Pivotal State*. Washington, DC: 2009, s. 44 – 46.

KARLEKAR, D. Karin; MARCHANT, Eleanor. [et al.]. *Freedom of the Press 2007: A Global Survey of Media Independence*. New York: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2008. ISBN 978-0-7425-5581-5.

KEYNOUSH, Banafsheh. *Saudi Arabia and Iran: Friendf or Foes?*. New York: Palgrave Macmillan, 2016. ISBN 978-1-349-99536-3.

WEHREY, Frederic; KARASIK, W. Theodore; NADER, Alireza; GHEZ, Jeremy; HANSELL, Lydia; GUFFEY, A. Robert. *Saudi-Iranian Relations Since the Fall of Saddam: Rivalry, Cooperation, and Implications for U.S. Policy*. Santa Monica: R AND Corporation, 2009. ISBN 978-0-8330-4657-4.

9.1 Internetové zdroje

1st batch of Iranian pilgrims return home. *PressTV*. [online]. September 28 2015 [cit. 2017-04-12]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/09/28/431149/Iran-Hajj-Saudi-Jeddah-Mina-Ouhadi-Tehran>>.

17 missing Iranian Mina crush victims identified: Iran official. *PressTV*. [online]. October 14 2015 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/14/433333/Iran-Saudi-Arabia-Mecca-Mina-Saeed-Ohadi->>.

1,300, including 125 Iranians, killed in crush during Hajj in Mecca: Iran. *PressTV*. [online]. September 24 2015 [cit. 2017-04-12]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/09/24/430513/Saudi-Arabia-stampede>>.

1,829 pilgrims died in Mina tragedy. *PressTV*. [online]. October 16 2015 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/16/433711/Iran-Saudi-Arabia-Mina-crush>>.

100,000 troops to secure Haj 2015. *Arab News*. [online]. September 20 2015 [cit. 2017-03-30]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/news/809131>>.

160,000 illegal pilgrims sent back. *Saudi Gazette*. [online]. September 10 2015 [cit. 2017-03-22]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/160000-illegal-pilgrims-sent-back/>>.

31% Somali pilgrims reluctant to return home. *Saudi Gazette*. [online]. October 15 2015 [cit. 2017-03-25]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/31-somali-pilgrims-reluctant-to-return-home/>>.

About Us. *Arab News*. [online]. [cit. 2017-04-21]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/node/51199>>.

About us. *PressTV*. [online]. [cit. 2017-04-21]. Dostupné z <<http://previous.presstv.ir/aboutus.aspx>>.

A history of hajj tragedies. *The Guardian*. [online]. January 13 2006 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z <<https://www.theguardian.com/world/2006/jan/13/saudi-arabia>>.

AHMAD, Altaf. First batch of Iraqi Hajj pilgrims reunite with loved ones. *PressTV*. [online]. October 01 2015 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/01/431566/Iraqi-Hajj-pilgrims-return-home>>.

AHMED, Munir. Official: 18 Pakistanis killed in crush of Haj pilgrims. *Arab News*. [online]. September 27 2015 [cit. 2017-04-01]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/world/news/811981>>.

- Agence France Presse. Thursday's stampede second worst tragedy at Hajj. *Arab News*. [online]. September 24 2015 [cit. 2017-03-08]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/featured/news/810821>>.
- AL-ARBASH, Kowther. Iran and the right opportunity. *Saudi Gazette*. [online]. October 13 2015 [cit. 2017-03-24]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/opinion/local-viewpoint/iran-and-the-right-opportunity/>>.
- AL-HAJ, A. Saudi-led strikes target Yemen's Shiite rebels across Yemen. *Middle East Institute*. [online]. [cit. 2017-04-29]. Dostupné z <<http://www.mei.edu/content/news/saudi-led-strikes-target-yemens-shiite-rebels-across-yemen>>.
- AL-MAEENA, Tariq A. Big boots to fill. *Saudi Gazette*. [online]. October 21 2015 [cit. 2017-03-25]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/opinion/big-boots-to-fill/>>.
- AL-NAJA, Abu Badaa. 26 street vendors arrested in Makkah. *Saudi Gazette*. [online]. September 20 2015 [cit. 2017-03-21]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/26-street-vendors-arrested-in-makkah/>>.
- AL-SHAMANI, I. Street 204 haunts the memories. *Saudi Gazette*. [online]. September 12 2016 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/street-204-haunts-memories/>>.
- AL-SHIBANI, Muhammad Maroof. We need a media channel for the Two Holy Mosques. *Saudi Gazette*. [online]. October 10 2015 [cit. 2017-03-24]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/opinion/local-viewpoint/we-need-a-media-channel-for-the-two-holy-mosques/>>.
- AL-SULAMI, Mohammed; WAHAB, Siraj. 161 stampede injured at Jeddah hospitals. *Arab News*. [online]. September 28 2015 [cit. 2017-04-01]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/saudi-arabia/news/812946>>.
- AMEER, Hamza. Pakistan religious parties slam Saudis for mishandling of Hajj rituals. *PressTV*. [online]. October 15 2015 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/15/433473/Pakistan-religious-parties-slam-Saudis-Hajj-riuals>>.
- Arab states rap bid to 'politicize' stampede. *Arab News*. [online]. September 29 2015 [cit. 2017-04-03]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/featured/news/813431>>.
- ARAPMOI, Daniel. Hundreds of Uganda Muslims still missing from Saudi Arabia's deadly stampede. *PressTV*. [online]. October 08 2015 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/08/432563/Hajj-deadly-stampede-Uganda-Muslims-missing->>.

Around the world people ask 'who's to blame?' for the Hajj stampede. *BBC News*. [online]. September 25 2015 [cit. 2017-13-28]. Dostupné z <<http://www.bbc.com/news/blogs-trending-34362657>>.

ATASSI, Basma. The human cost of the Hajj stampede. *Al Jazeera*. [online]. September 26 2015 [cit. 2017-03-27]. Dostupné z <<http://www.aljazeera.com/blogs/middleeast/2015/09/human-cost-hajj-stampede-150926133507886.html>>.

At Least 250 Muslims Die in Mecca Stampede. *The New York Times*. [online]. May 25 1994 [cit. 2017-03-21]. Dostupné z <<http://www.nytimes.com/1994/05/25/world/at-least-250-muslims-die-in-mecca-stampede.html>>.

AYESHA, Bint. Our salt bags. *Saudi Gazette*. [online]. September 04 2015 [cit. 2017-03-22]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/life/our-salt-bags/>>.

BLACK, I. Iran blames Saudi leaders for hajj disaster as investigation begins. *The Guardian*. [online]. September 25 2015 [cit. 2017-03-27]. Dostupné z <<https://www.theguardian.com/world/2015/sep/25/iran-blames-saudi-government-hajj-disaster-investigation>>.

Board Of Directors. *Saudi Research & Marketing Group*. [online]. [cit. 2017-04-21]. Dostupné z <<http://www.srmg.com/en/page/29-board-of-directors#>>.

Bodies of 316 pilgrims killed in Mina crush repatriated: Iran. *PressTV*. [online]. October 06 2015 [cit. 2017-04-12]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/06/432255/Iran-Hajj-Mina-Ohadi-AmirAbdollahian-Roknabadi>>.

Bodies of Iranian pilgrims who died in Mina crush to be repatriated Tuesday. *PressTV*. [online]. September 29 2015 [cit. 2017-04-12]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/09/29/431165/Saudi-Arabia-Mina-Iran-Rouhani-Hajj>>.

Coping with a crisis. *Arab News*. [online]. September 25 2015 [cit. 2017-04-02]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/saudi-arabia/news/811111>>.

Crown Prince orders high-level probe into stampede. *Arab News*. [online]. September 25 2015 [cit. 2017-03-30]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/featured/news/810846>>.

DAWOOD, Mohammed. Chinese and Indonesian pilgrims cherish their Jeddah visit. *Saudi Gazette*. [online]. October 01 2015 [cit. 2017-03-24]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/chinese-and-indonesian-pilgrims-cherish-their-jeddah-visit/>>.

DAWOOD, Mohammed. Tawafah establishments flout rules, create chaos at airport. *Saudi Gazette*. [online]. September 30 2015 [cit. 2017-03-22]. Dostupné z

<<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/tawafah-establishments-flout-rules-create-chaos-at-airport/>>.

Deadly stampede in Mina. *PressTV*. [online]. October 07 2015 [cit. 2017-04-12]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/07/432357/Hajj-stampede-Mina-Saudi-Arabia>>.

Debate: Saudi failure in running Hajj rituals. *PressTV*. [online]. October 05 2015 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/05/432006/Saudi-govt-failure-unable-Hajj-rituals-safety-stampede-Mina-Mecca-Medina>>.

DEREINI, Akbar Ali. First plane carrying dead from Haj crush arrives in Iran. *Arab News*. [online]. October 03 2015 [cit. 2017-04-03]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/featured/news/814956>>.

Dream of a disabled couple fulfilled. *Saudi Gazette*. [online]. September 30 2015 [cit. 2017-03-22]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/dream-of-a-disabled-couple-fulfilled/>>.

Egypt death toll from Haj crush rises to 55. *Arab News*. [online]. September 27 2015 [cit. 2017-04-01]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/featured/news/811991>>.

Emergency plan of Civil Defense for Haj approved. *Arab News*. [online]. September 01 2015 [cit. 2017-04-01]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/saudi-arabia/news/799936>>.

End strikes on Syria, Kingdom tells Russia. *Saudi Gazette*. [online]. October 03 2015 [cit. 2017-03-24]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/end-strikes-on-syria-kingdom-tells-russia/>>.

Erdogan defends Saudi handling of Haj amid blame game. *Arab News*. [online]. September 25 2015 [cit. 2017-03-30]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/middle-east/news/811236>>.

Exposure to foreign pilgrims puts Makkah's youth in unique spotlight. *Saudi Gazette*. [online]. October 10 2015 [cit. 2017-03-25]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/exposure-to-foreign-pilgrims-puts-makkahs-youth-in-unique-spotlight/>>.

Fact-finding body must be formed to probe Mina tragedy: Iran. *PressTV*. [online]. September 11 2016 [cit. 2017-04-16]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2016/09/11/484165/Iran-Hajj-Saeed-Ohadi>>.

FATHI, Nazila. Iran expands role in media, via satellite and in English. *The New York Times*. [online]. July 02 2007 [cit. 2017-04-21]. Dostupné z <<http://www.nytimes.com/2007/07/03/world/asia/03iht-web0703iran.6459744.html>>.

First Hajj stampede bodies arrive in Iran. *Al Jazeera*. [online]. October 03 2015 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z <<http://www.aljazeera.com/news/2015/10/hajj-stampede-bodies-arrive-iran-151003070754918.html>>.

Foreign toll figures show hajj tragedy deadliest in history. *Yahoo News*. [online]. October 14 2015 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z <<https://www.yahoo.com/news/foreign-toll-figures-show-hajj-tragedy-deadliest-history-091459114.html>>.

Former Iranian diplomat still missing in Saudi Arabia: Deputy FM. *PressTV*. [online]. October 05 2015 [cit. 2017-04-12]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/05/432066/Iran-Saudi-Arabia-Roknabadi-Ghazanfar-Roknabadi-Qashqavi-Mina>>.

GHAZZAWI, Abdulaziz. Haj quota cuts to stay, says Hajjar. *Saudi Gazette*. [online]. January 14 2016 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/haj-quota-cuts-to-stay-says-hajjar/>>.

Google launches online IT degrees in India. *Saudi Gazette*. [online]. September 21 2015 [cit. 2017-03-21]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/technology/google-launches-online-it-degrees-in-india/>>.

Hajj stampede: What we know so far. *BBC News*. [online]. October 01 2015 [cit. 2017-03-27]. Dostupné z <<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34357952>>.

Hajj stampede: Saudi officials clarify toll after questions. *BBC News*. [online]. September 29 2015 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z <<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34391055>>.

Hajj tragedy death toll crosses 4,000: Reports. *PressTV*. [online]. September 29 2015 [cit. 2017-04-12]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/09/29/431233/Saudi-Hajj-Mecca-Mina>>.

Haj safety: Hi-tech bracelets for all pilgrims introduced. *Saudi Gazette*. [online]. July 01 2016 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/haj-safety-hi-tech-bracelets-pilgrims-introduced/>>.

Horror revisited: Stampede in tunnel Nera Mecca continues legacy of tragedies. *Gainesville Sun*. [online]. July 06 1990 [cit. 2017-03-21]. Dostupné z <<https://news.google.com/newspapers?nid=1320&dat=19900706&id=AMFWAAAIBAJ&sjid=P-oDAAAIBAJ&pg=3698,1895159&hl=en>>.

HAZAIMAH, Hani; WAHHAB, Siraj. Stampede: DNA profiling of all dead and injured completed. *Arab News*. [online]. October 02 2015 [cit. 2017-04-03]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/saudi-arabia/news/814391>>.

CHERUPPA, Hassan. Mina crush: Identification of the dead to be completed soon. *Saudi Gazette*. [online]. October 08 2015 [cit. 2017-03-25]. Dostupné z

<<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/mina-crush-identification-of-the-dead-to-be-completed-soon/>>.

I am not afraid — Last year's stampede survivor. *Saudi Gazette*. [online]. September 13 2016 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/not-afraid-last-years-stampede-survivor/>>.

IBRAHIM, Youssef. M. Iran Says it Shuns Mecca Pilgrimage. *The New York Times*. [online]. June 17 198 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z <<http://www.nytimes.com/1988/06/17/world/iran-says-it-shuns-mecca-pilgrimage.html>>.

IBRAHIM, Youssef. M. Saudis Criticized Over Mecca Tunnel Disaster. *The New York Times*. [online]. July 19 1990 [cit. 2017-03-21]. Dostupné z <<http://www.nytimes.com/1990/07/19/world/saudis-criticized-over-mecca-tunnel-disaster.html>>.

Iran collecting evidence on Mina incident: Intelligence ministr. *PressTV*. [online]. October 05 2015 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/05/432071/Iran-Saudi-Arabia-Mina-crush-Hajj-Mahmoud-Alavi>>.

Iran diplomat entered KSA under fake ID?. *Arab News*. [online]. September 29 2015 [cit. 2017-04-03]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/saudi-arabia/news/812941>>.

Iran FM slams S Arabia's 'irresponsible' response to Mina crush. *PressTV*. [online]. October 20 2015 [cit. 2017-04-12]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/20/434264/Iran-Zarif-Saudi-Arabia-Mina-Fahima>>.

Iran has 'history of exploiting Hajj'. *Arab News*. [online]. October 21 2015 [cit. 2017-04-04]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/featured/news/823471>>.

Iranian Judiciary 'expects appropriate response to Hajj tragedy'. *PressTV*. [online]. October 11 2015 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/11/432958/Iran-Hajj-Saudi-Arabi-Mina-Mohseni-Ejeie-Jason-Rezaian>>.

Iran, Morocco report highest death toll in Haj stampede. *Arab News*. [online]. September 25 2015 [cit. 2017-03-30]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/featured/news/811211>>.

Iran nearly doubles its death toll from Hajj stampede. *Al Jazeera*. [online]. October 01 2015 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z <<http://www.aljazeera.com/news/2015/10/iran-doubles-death-toll-hajj-stampede-151001073425842.html>>.

Iran objects to burial of Iranian victims in Saudi Arabia: Official. *PressTV*. [online]. October 15 2015 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z

<<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/15/433499/Iran-Saeed-Ohadi-Saudi-Arabia-crush>>.

Iran patient in dealing with hajj tragedy: Pundit. *PressTV*. [online]. October 04 2015 [cit. 2017-04-12]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/04/431979/Iran-Saudi-Arabia-hajj-Mina-Mecca-stampede-pilgrim>>.

Iran profile – media. *BBC News*. [online]. May 02 2016 [cit. 2017-04-21]. Dostupné z <<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14542234>>.

Iran, Saudi Arabia and the war over the Hajj disaster. *Al Jazeera*. [online]. October 04 2015 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z <<http://www.aljazeera.com/programmes/listeningpost/2015/10/iran-saudi-arabia-war-hajj-disaster-151004125007348.html>>.

Iran's Leader slams silence on 2015 Hajj tragedy. *PressTV*. [online]. September 07 2016 [cit. 2017-04-16]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2016/09/07/483565/Iran-Leader-Hajj-Saudi-Arabia>>.

Iran's unfortunate behavior. *Arab News*. [online]. September 28 2015 [cit. 2017-04-03]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/letters/news/812151>>.

Iran's Zarif urges immediate end to Saudi attacks on Yemen. *PressTV*. [online]. March 26 2015 [cit. 2017-04-29]. Dostupné z <<http://presstv.com/Detail/2015/03/26/403426/Riyadh-must-end-Yemen-attack-Iran>>.

Jadwa unveils first real estate fund in Makkah. *Saudi Gazette*. [online]. October 27 2015 [cit. 2017-03-25]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/business/jadwa-unveils-first-real-estate-fund-in-makkah/>>.

JAMAL, Faiz. The safety of pilgrims. *Saudi Gazette*. [online]. June 12 2016 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/opinion/local-viewpoint/the-safety-of-pilgrims/>>.

JAVANI, Hamid. IRIB anchor died in Mina disaster. *PressTV*. [online]. October 10 2015 [cit. 2017-04-12]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/10/432865/Hamid-Javani>>.

JEAVANS, Christine. Hajj: Jamarat bridge, a deadly pinch point. *BBC News*. [online]. September 25 2015 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z <<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34361122>>.

KHALIL, Syed Mussarat. Organizations should come forward to work together: Jabbar. *Saudi gazette*. [online]. October 13 2015 [cit. 2017-03-25]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/organizations-should-come-forward-to-work-together-jabbar/>>.

KHAMENEI.IR. *Facebook*. [online]. July 09 2016 [cit. 2017-03-27]. Dostupné z <https://www.facebook.com/pg/www.Khamenei.ir/posts/?ref=page_internal>.

KHAMENEI.IR. *Facebook*. [online]. September 29 2015 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z <https://www.facebook.com/pg/www.Khamenei.ir/posts/?ref=page_internal>.

KHORSHID, FayeZ. Afghan Hajj pilgrims return home following Mina tragedy. *PressTV*. [online]. October 06 2015 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/06/432272/Afghans-Hajj-Mina>>.

KIFNER, John. Iranian Officials Urge 'Uprooting' of Saudi Royalty. *The New York Times*. [online]. August 03 1987 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z <<http://www.nytimes.com/1987/08/03/world/iranian-officials-urge-uprooting-of-saudi-royalty.html>>.

King: SR1m for family of each crane victim. *Arab News*. [online]. September 16 2015 [cit. 2017-03-31]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/saudi-arabia/news/807031>>.

KSA rubbishes Iran criticism of stampede. *Arab News*. [online]. September 28 2015 [cit. 2017-04-03]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/featured/news/812376>>.

Mataf expansion work resume. *Saudi Gazette*. [online]. October 27 2015 [cit. 2017-03-25]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/mataf-expansion-work-resumes/>>.

McFADDEN, Robert D. Death in Mecca: In a Time of Prayer, Tensions Explode and Yield Violence. *The New York Times*. [online]. August 03 1987 [cit. 2017-04-19]. Dostupné z <<http://www.nytimes.com/1987/08/03/world/death-in-mecca-in-a-time-of-prayer-tensions-explode-and-yield-violence.html?pagewanted=all>>.

Mina crush showed Saudi Arabia's incompetence to run Hajj rituals: Iran official. *PressTV*. [online]. September 12 2016 [cit. 2017-04-16]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2016/09/12/484335/Iran-Ali-Larijani-Mina-tragedy-Hajj-Saudi-Arabia>>.

Mina stampede deaths rise to 769. *Arab News*. [online]. September 27 2015 [cit. 2017-04-01]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/featured/news/811611>>.

Mina stampede: Iran applauds Saudi efforts. *Saudi Gazette*. [online]. October 03 2015 [cit. 2017-03-24]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/mina-stampede-iran-applauds-saudi-efforts/>>.

Mina stampede probe on track. *Saudi Gazette*. [online]. October 20 2015 [cit. 2017-03-25]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/mina-stampede-probe-on-track/>>.

Mina stampede probe progresses. *Arab News*. [online]. October 19 2015 [cit. 2017-04-03]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/featured/news/822621>>.

Mina stampede: Saudi foreign minister rejects criticism. *Arab News*. [online]. September 27 2015 [cit. 2017-04-03]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/featured/news/811976>>.

Mina stampede street to be a direct road to Jamarat. *Saudi Gazette*. [online]. May 23 2016 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/mina-stampede-street-direct-road-jamarat/>>.

Mina tragedy must not be forgotten: Leader. *PressTV*. [online]. October 19 2015 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/19/434081/Leader-Ayatollah-Khamenei-Hajj-Mina-Mecca-Saudi-Arabia>>.

MORELLO, Carol. Iran demands Saudi Arabia apologize for stampede near Mecca. *The Washington Post*. [online]. September 27 2015 [cit. 2017-03-27]. Dostupné z <https://www.washingtonpost.com/world/national-security/iran-demands-saudi-arabia-apologize-for-mecca-stampede/2015/09/27/7301a1e7-5577-4464-8029-e3db99a6b7cb_story.html?utm_term=.58e60a25e7c4>.

Muslims entitled to investigate Mina tragedy: Pundit. *PressTV*. [online]. October 12 2015 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/12/433101/Iran-Saudi-Arabia-hajj-Mina-Mecca-pilgrims-Muslims>>.

Muslims must keep vigilant against Saudi crimes: Iran's defense ministr. *PressTV*. [online]. October 05 2015 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/05/432045/Iran-Lebanon-Saudi-Arabia-Dehqan-Moqbel-Khamenei-Mina-crush>>.

NAAR, Ismaeel. Hajj: More than 700 dead in Mina stampede. *Al Arabiya English*. [online]. September 24 2015 [cit. 2017-03-25]. Dostupné z <<http://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2015/09/24/Hajj-100-dead-and-390-injured-in-Mina-stampede.html>>.

News agency keeps contradicting official Saudi Mina death toll. *PressTV*. [online]. October 20 2015 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/20/434191/Saudi-Arabia-Mecca-Mina-Iran>>.

Nigeria's Hajj tragedy death toll rises to 145. *PressTV*. [online]. October 12 2015 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/12/433124/Hajj-Mina-Saudi-Arabia>>.

Niyazul's sacrifice will be remembered as an inspiration. *Saudi Gazette*. [online]. October 22 2015 [cit. 2017-03-25]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/%e2%80%8e%e2%80%8fniyazuls-sacrifice-will-be-remembered-as-an-inspiration/>>.

No MERS among pilgrims: Al-Falih. *Saudi Gazette*. [online]. October 28 2015 [cit. 2017-03-25]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/no-mers-among-pilgrims-al-falih/>>.

MUHAMMAD, Fatima. 10 percent drop in Umrah pilgrims. *Saudi Gazette*. [online]. January 18 2016 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/10-percent-drop-in-umrah-pilgrims/>>.

OLIVER, Mark. Hundreds killed in hajj stampede. *The Guardian*. [online]. January 12 2006 [cit. 2017-03-21]. Dostupné z <<https://www.theguardian.com/world/2006/jan/12/saudi-arabia.religion>>.

Overcrowding to blame for stampede: Eyewitnesses. *Arab News*. [online]. September 26 2015 [cit. 2017-03-30]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/saudi-arabia/news/811516>>.

PLUNKETT, John. Press TV can say it tells the full story, rules ad watchdog. *The Guardian*. [online]. December 02 2009 [cit. 2017-04-21]. Dostupné z <<https://www.theguardian.com/media/2009/dec/02/press-tv-full-story-asa>>.

Political motives behind Hajj stampede: Pundit. *PressTV*. [online]. October 02 2015 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/02/431612/Saudi-Arabia-Hajj-Stampede-Mina-Mecca-Saalakhan-Korb>>.

Prince Salman convoy triggered Hajj stampede: Report. *PressTV*. [online]. September 24 2015 [cit. 2017-04-12]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/09/24/430582/Saudi-stampede-hajj-prince-Salman>>.

Press TV poll shows Saudi regime was to blame for Mina disaster. *PressTV*. [online]. October 10 2015 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/10/432845/Saudi-Arabia-Mina-tragedy-Hajj-Press-TV-poll>>.

Probe launched into Mina stampede. *Arab News*. [online]. September 25 2015 [cit. 2017-03-30]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/featured/news/811176>>.

RASOOLDEEN, Mohammed. 400,000 Haj pilgrims got med treatment. *Arab News*. [online]. September 28 2015 [cit. 2017-04-01]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/saudi-arabia/news/826966>>.

Roknabadi died of thirst, heat in Mina crush: Iran diplomat. *PressTV*. [online]. December 18 2015 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/12/18/442286/Iran-Saudi-Arabia-AmirAbdollahian-Roknabadi-Mina>>.

SALIH, Roshan Muhammed. UK pilgrim blames Saudi mismanagement for Mina stampede. *PressTV*. [online]. October 03 2015 [cit. 2017-04-12]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/03/431797/UK-Pilgrim-Mina-stampede>>.

S Arabia seeks to sully image of Islam: Iranian cleric. *PressTV*. [online]. October 09 2015 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/09/432683/Iran-cleric-Saudi-Arabia-Yemen-Mina>>.

‘Saudi Arabia cannot give up Haj management with its successes’. *Arab News*. [online]. September 13 2016 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/node/983906/saudi-arabia>>.

Saudi Arabia country profile. *BBCNews*. [online]. August 10 2016 [cit. 2017-04-21]. Dostupné z <<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14702705>>.

Saudi Arabia incompetent in running Hajj: Muslim scholar. *PressTV*. [online]. October 07 2015 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/07/432320/Saudi-Arabia-Hajj-Abdul-Alim-Musa>>.

Saudi Arabia introduces e-bracelets for Hajj pilgrims: Report. *PressTV*. [online]. July 01 2016 [cit. 2017-04-16]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2016/07/01/473077/Saudi-Arabia-Hajj-Mecca-Mina-Iran>>.

Saudi Arabia must guarantee safety of Iranian pilgrims: Official. *PressTV*. [online]. February 28 2016 [cit. 2017-04-16]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2016/02/28/452792/Iran-Saudi-Arabia-Hajj-Ohadi>>.

Saudi Arabian Hajj stampede death toll rises. *Al Jazeera*. [online]. September 26 2015 [cit. 2017-03-27]. Dostupné z <<http://www.aljazeera.com/news/2015/09/saudi-arabian-hajj-stampede-death-toll-rises-150926130030311.html>>.

Saudi Arabia not representing Sunnis: Scholar. *PressTV*. [online]. October 05 2015 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/05/432053/Saudi-Arabia-Hajj-crush-Mina-Elahi>>.

Saudi Arabia profile – Media. *BBC News*. [online]. January 23 2015 [cit. 2017-04-21]. Dostupné z <<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14703480>>.

Saudi Arabia should account for Mina tragedy: Iran. *PressTV*. [online]. September 24 2016 [cit. 2017-04-16]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2016/09/24/486113/Iran-Saudi-Arabia-Hajj-crush-Dehqani>>.

Saudis attempting to hide truth about Mina tragedy: Pundit. *PressTV*. [online]. October 03 2015 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/03/431735/Saudi-Arabia-Hajj-Crush-Salem-Qureshi>>.

Saudi Gazette. *Crunchbase*. [online]. [cit. 2017-04-21]. Dostupné z <<https://www.crunchbase.com/organization/saudi-gazette#/entity>>.

Saudi Gazette. *Eye Of Riyadh*. [online]. [cit. 2017-04-21]. Dostupné z <http://www.eyeofriyadh.com/directory/details/914_saudi-gazette>.

Saudi king refuses to give up Hajj organizer role. *PressTV*. [online]. October 20 2015 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/12/433122/Saudi-Salman-Mina-Mecca>>.

Saudi minister: Pilgrims may have ignored instructions. *Al Jazeera*. [online]. September 25 2015 [cit. 2017-03-27]. Dostupné z <<http://www.aljazeera.com/news/2015/09/saudi-minister-pilgrims-instructions-150925081033791.html>>.

Saudi mismanagement main cause of Hajj tragedies: Pundit. *PressTV*. [online]. October 25 2015 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/09/25/430637/Saudi-Arabia-Hajj-Pilgrimage-Stampede-AlAhmed-Qureshi>>.

Saudi must be stripped of Hajj management: Iran cleric. *PressTV*. [online]. October 04 2015 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/04/431984/Iran-Hajj-Saudi-Arabia-Mina-Emami-Kashani-Shamkhani>>.

Saudi mustn't allow Hajj tragedy to become political issue: Iran. *PressTV*. [online]. November 27 2015 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/11/27/439394/Iran-Saudi-Arabia-JaberAnsari-Roknabadi-Hajj-Mina>>.

Saudi not updating Hajj death toll to save crown prince image: Report. *PressTV*. [online]. December 10 2015 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/12/10/441145/Saudi-Arabia-Mina-Hajj-Mohammad-bin-Nayef>>.

Saudis seek to downplay magnitude of Mina tragedy: Pundit. *PressTV*. [online]. October 02 2015 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/02/431666/Saudi-Arabia-Iran-Mina-Mecca-stampede-hajj-OIC->>>.

Saudi withholding Iranians' blood money: Iran Hajj official. *PressTV*. [online]. August 31 2016 [cit. 2017-04-16]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2016/08/31/482511/Iran-Saudi-Arabia-Mina-tragedy>>.

Senior Iranian official advises Saudis against politicizing Hajj. *PressTV*. [online]. September 14 2016 [cit. 2017-04-16]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2016/09/14/484665/Iran-Saudi-Arabia-Hajj-Mina-Rahim-Safavi>>.

Services to pilgrims 'simply tremendous'. *Saudi Gazette*. [online]. October 10 2015 [cit. 2017-03-25]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/services-to-pilgrims-simply-tremendous/>>.

SOMAIH, Mohammed; AL-MAIMOUNI, Sultan. Confusion over number of pilgrims remaining in KSA. *Saudi Gazette*. [online]. October 21 2015 [cit. 2017-03-25]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/confusion-over-number-of-pilgrims-remaining-in-ksa/>>.

Stampede victims' bodies not being buried in mass graves. *Arab News*. [online]. October 04 2015 [cit. 2017-04-03]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/saudi-arabia/news/815306>>.

Study sought on fitness as precondition for Haj. *Arab News*. [online]. September 28 2015 [cit. 2017-04-03]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/saudi-arabia/news/812351>>.

SYED, Muhammad Mujahid. Education alone can halt the decline of Muslims in India: Philanthropist. *Saudi Gazette*. [online]. September 08 2015 [cit. 2017-03-22]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/education-alone-can-halt-the-decline-of-muslims-in-india-philanthropist/>>.

SYED, Muhammad Mujahid. I'm awed by splendor and magnificence of the Holy Cities: A pilgrim. *Saudi Gazette*. [online]. October 13 2015 [cit. 2017-03-25]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/im-awed-by-splendor-and-magnificence-of-the-holy-cities-a-pilgrim/>>.

Tehran to hold Riyadh accountable if this year's Hajj is not observed. *PressTV*. [online]. May 28 2016 [cit. 2017-04-16]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2016/05/28/467882/hajj-saudi-arabia-iran-hosseini-jaber-ansari>>.

THAROOR, Ishaan. How the deadly hajj stampede feeds into old Middle East rivalries. *The Washington Post*. [online]. September 24 2015 [cit. 2017-03-25]. Dostupné z <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/09/24/how-the-deadly-hajj-stampede-is-revealing-old-middle-east-rivalries/?utm_term=.48a869c20c0c>.

Thursday's stampede second worst tragedy at Haj. *Arab News*. [online]. September 24 2015 [cit. 2017-03-30]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/featured/news/810821>>.

Toll from Hajj stampede outside Mecca reaches 2,000: Sources. *PressTV*. [online]. September 25 2015 [cit. 2017-04-11]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/09/25/430691/Hajj-Mecca-Stampede-Irans-Hajj-and-Pilgrimage-Organization-Saeed-Ohadi-Saudi-Arabia>>.

Umrah to remain open year-long. *Saudi Gazette*. [online]. June 27 2016 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/umrah-remain-open-year-long/>>.

USHER, Sebastian. Hajj disaster fallout puts pressure on Saudis. *BBC News*. [online]. September 25 2015 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z <<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34361757>>.

WAHAB, Siraj. Al-Falih outlines Health Ministry's rapid response during Haj 2015. *Arab News*. [online]. October 05 2015 [cit. 2017-04-03]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/saudi-arabia/news/815826>>.

WAHAB, Siraj. Anti-Kingdom propaganda by pro-Tehran media fland. *Arab News*. [online]. September 27 2015 [cit. 2017-04-03]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/saudi-arabia/news/811966>>.

WAHAB, Siraj. Crashed crane came from Germany, and not China. *Arab News*. [online]. September 15 2015 [cit. 2017-03-30]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/saudi-arabia/news/806456>>.

WAHAB, Siraj. Death toll in Mina stampede rises to 717; over 850 injured. *Arab News*. [online]. September 24 2015 [cit. 2017-03-30]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/saudi-arabia/news/810806>>.

WAHAB, Siraj. Grim task of identifying the stampede victims begins. *Arab News*. [online]. September 26 2015 [cit. 2017-03-30]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/saudi-arabia/news/811571>>.

WAHAB, Siraj. Heartbreaking tales of missing pilgrims compound tragedy. *Arab News*. [online]. September 28 2015 [cit. 2017-04-03]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/featured/news/812401>>.

WAHAB, Siraj. Makkah accident dead laid to rest. *Arab News*. [online]. September 15 2015 [cit. 2017-03-31]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/saudi-arabia/news/806486>>.

WAHAB, Siraj. Pilgrims stream out of Mina as Haj 2015 ends. *Arab News*. [online]. September 27 2015 [cit. 2017-04-01]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/featured/news/811636>>.

WAHAB, Siraj. Saudi Arabia assures India over 59 missing pilgrims. *Arab News*. [online]. October 07 2015 [cit. 2017-04-03]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/saudi-arabia/news/816736>>

'We won't allow anyone to undermine Muslim unity'. *Saudi Gazette*. [online]. October 13 2015 [cit. 2017-03-25]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/we-wont-allow-anyone-to-undermine-muslim-unity/>>.

Women in Madinah form committee to help visitors. *Saudi Gazette*. [online]. October 28 2015 [cit. 2017-03-25]. Dostupné z <<http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/women-in-madinah-form-committee-to-help-visitors/>>.

World leaders send messages of condolences. *Arab News*. [online]. September 25 2015 [cit. 2017-04-03]. Dostupné z <<http://www.arabnews.com/featured/news/811166>>.

YOUSAF, Kamran. Pakistani pilgrims call for better Hajj arrangements. *PressTV*. [online]. October 03 2015 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z <<http://www.presstv.ir/Detail/2015/10/03/431723/Pakistani-pilgrims-call-better-Hajj-arrangements>>.

10. Resumé

Saudi-Iranian relationship is volatile but it is important for maintaining stability in the Middle East. These two states stand against each other as rivals. Hajj is the largest event of the Muslim world. So, it is no wonder that the Hajj defines also the relations between Iran and Saudi Arabia. This is very sensitive issue for Saudi Arabia because the royal family is the guardian of two holy places Mecca and Medina. There is a great tension around the pilgrimage, both ideological and power. Hajj has a bloody history. It was not another in year 2015.

On September 24, 2015, two streams of pilgrims clashed at the crossroads of streets 204 and 223 in Mina where they began to push each other and to create stampede. The cause of the accident was not officially revealed. Reasons explaining why there have been stampedes between two opposing crowds are several. The most sources agree that road closures may have been possible. According to Saudi Arabia, 769 people were dead but the international press and Iran in particular claim that the victims were much more.

Hajj 2015, the issue is still unclear and unresolved. No international investigation has been conducted on the territory of Saudi Arabia, and the Kingdom itself has not made public any official results of its alleged investigation. They even refused any update on the number of deaths. Saudi Arabia was trying to avoid responsibility for the incident that happened during the Hajj.

Saudi Gazette has deleted an archive of its articles for September 2015. There is almost no information about the Mina accident in October. Articles are mostly about victims here. Arab News, on the other hand, surprised by publishing the articles without hiding. They publicly criticized the Muslim states and, above all, Iran. There was also a good description of the scene immediately after the collision of the pilgrims, which was accompanied by photographs of the dead people. The provided information was also updated every day.

Articles for PressTV were visibly more published. However, the provided information was focused on blaming the Saudi government rather than looking at the causes of stampede and overall development. PressTV published articles primarily through interviews with important Islamic scholars.